

ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI'NIN 100. YILINA ÖZEL ÇOCUK BÜLTENİ

2020

www.ailecalisma.gov.tr

23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI 100. YIL ÖZEL ÇOCUK BÜLTENİ

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Selahattin GÜVEN
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü

Editör

Dr. Selahattin GÜVEN, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü
Mustafa BİLİR, Daire Başkanı

Yayın Hazırlama Grubu

Ayşe KAVAK, AÇSH Uzmanı
Abdurrahman TAŞKAN, AÇSH Uzmanı
Çetin Serkan UĞUR, AÇSH Uzmanı
Dr. Fikret YAMAN, AÇSH Uzman Yardımcısı
Kibar Seyhun SARI, AÇSH Uzman Yardımcısı
Melek KONUK, AÇSH Uzman Yardımcısı
Abdussamed ÖZKAN, AÇSH Uzman Yardımcısı
Sürüye KUTAN, AÇSH Uzman Yardımcısı
Çiğdem ÜNLÜ ÇEBER, Psikolog
Emine KAÇAR ÇARKCI, Sosyal Çalışmacı
Mesut DEMİRTAŞ, Sosyal Çalışmacı
Ümmühan DOĞAN (VHKİ)

Katkıda Bulunanlar

Celal SULU, AÇSH Uzman Yardımcısı
Esra KÖMÜR, AÇSH Uzman Yardımcısı
Reyhan PEHLİVAN, Psikolog
Emine ASLAN, Sosyal Çalışmacı
Merve DEMİR, Sosyal Çalışmacı
Sakine Çiğdem KOÇ, Sosyal Çalışmacı
İbrahim Kürşat ERGÜT, Sosyal Çalışmacı

Baskı Öncesi Düzenleme

Dr. Bahar PAÇACIOĞLU, Programcı

Tasarım ve Dizgi

Ülkü KURT, Grafik Tasarımcı

KISALTMALAR

AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AB	Avrupa Birliği
AEP	Aile Eğitimi Programı
AK	Avrupa Konseyi
AMATEM	Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
AYDES	Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
ÇHGM	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇEMATEM	Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GSS	Genel Sağlık Sigortası
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
SEDHY	Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHK	Sosyal Hizmetler Kanunu
SHM	Sosyal Hizmet Merkezi
SYGM	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TÇEK	Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TMK	Türk Medeni Kanunu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	4
BİRİNCİ BÖLÜM	13
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ÇOCUK KORUMA POLİTİKALARININ OLUŞUMU	13
1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı	13
1.2. “Çocuk Koruma” Kavramına Bakış ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı	14
1.3. Medeniyetimizde Çocuk ve Türkiye’de Çocukların Korunmasının Tarihsel Gelişimi ..	16
1.3.1. Türkiye’de Çocukların Korunması Tarihsel Gelişimi	17
1.3.2. Osmanlı Dönemi Çocuk Koruma Politikaları	17
1.3.2.1. Geleneksel Çocuk Koruma Mekanizmaları	18
1.3.2.2. Kurumsal Çalışmalar	19
1.3.2.2.1. Islahhaneler	19
1.3.2.2.2. Darüşşafaka	20
1.3.2.2.3. Darülaceze	20
1.3.2.2.4. Hamidiye Etfal Hastanesi	21
1.3.2.2.5. Darülhayr-ı Ali	21
1.3.2.2.6. Darüleytamlar	21
1.3.3. Cumhuriyet Dönemi Çocuk Koruma Politikaları	22
1.3.3.1. 1920-1960 Arası Dönem	22
1.3.3.1.1. Darüleytamların Yeniden Yaygınlaştırılması	22
1.3.3.1.2. 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar	23
1.3.3.1.3. Himaye-i Etfal Cemiyetinin Kurulması ve Dönem İçerisindeki Faaliyetleri ..	23
1.3.3.1.4. Çocuk İşçiliği İle Mücadele ve Diğer Yasal Düzenlemeler	25
1.3.3.1.5. İlk Korunmaya Muhtaç Çocuk Kanunları	25
1.3.3.2. 1960’tan Günümüze Çocuk Hizmetleri Alanındaki Gelişmeler	27
1.3.3.2.1. Kalkınma Planlarında Sosyal Hizmetler ve Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar	27
1.3.3.2.2. Dönem İçerisindeki Diğer Gelişmeler	29

İKİNCİ BÖLÜM	31
2. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME	31
2.1. Çocuk Hakları Kavramı	32
2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Ortaya Çıkış Nedeni	32
2.3. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler	32
2.4 Çocuk Hakları Sözleşmesine Dair Ülkemizin ve Diğer Ülkelerin Yaklaşımları	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUK KORUMA MEVZUATI	36
3.1. (1872) Darüşşafaka Nizamnamesi	36
3.2. (1917) Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamnamesi	36
3.3. (1922) Dar-ül Eytamlar Nizamnamesi	39
3.4. (1926) 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi	39
3.5. (1937) Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu	39
3.6. (1949) 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun	39
3.7. (1957) 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun	40
3.8. (1963) 225 sayılı Kanun S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü	40
3.9. (1979) 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu ..	40
3.10. (1983) 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.....	41
3.11. (1988) 3413 sayılı Kanun (Korunma Altında Yetişen Gençlere İstihdam Hakkı)	41
3.12. (2001) 4721 sayılı Türk Medeni Kanun (Evlat Edindirme Düzenlemeleri)	42
3.13. (2005) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	42
3.14. (2010) 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Değişikliği	44
3.15. (2011) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	44
3.16. (2018) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	46
4. TEMEL GÖSTERGELERLE ÇOCUK	46
4.1. Nüfus İçinde Çocuğun Yeri	46
4.2. Eğitim	48
4.2.1. Okullaşma Oranı	49
4.2.1.1.Okul Öncesi Eğitim ve Okullaşma Oranı	49
4.2.1.2. İlköğretim ve Okullaşma Oranı	50
4.2.1.3. Ortaöğretim ve Okullaşma Oranı	51
4.2.1.4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon	52
4.2.2. Üstün Yetenekli Çocuklar	53
4.2.3. Mesleki Eğitim Merkezleri	53
4.2.4. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Eğitim Alanında Yürütülen Hizmetler	54
4.2.4.1. Özel Kreş, Gündüz Bakımevi ve Çocuk Kulüpleri	54
4.2.4.2. Şartlı Eğitim Yardımı	56
4.2.4.3. Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitimi	56
4.2.4.4. Göçmen Çocuklar ve Eğitim	57
4.3. Sağlık ve Sağlık Hizmetleri	57
4.3.1. Genel Doğum Hızı	57
4.3.2. Çocuklarda En Sık Rastlanılan Hastalıklar	58
4.3.3. Çocuk Ölüm Nedenleri	59
4.3.4. Bebek Ölüm Hızı	60
4.3.5. Çocuklarda Madde Bağımlılığı	60
4.4. Adalet	62
4.4.1. Suça Sürüklenen Çocuklar.....	63
4.4.2. Suç Mağduru Çocuklar	65

BEŞİNCİ BÖLÜM	70
5. GÜNÜMÜZ ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ	70
5.1. Çocuk Koruma Politikamız ve Günümüz Çocuk Koruma Sistemi	70
5.2. Çocuk Koruma Hizmetleri	70
5.2.1. Koruma ve Destek Hizmetleri Genel Durum	70
5.2.2. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler	72
5.2.2.1. Koruyucu Önleyici Hizmetler Alanında Öne Çıkan Kazanımlar	73
5.2.2.2.Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmetler (2017)	73

5.2.2.3. SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması (Okul Destek) Projesi (2017)	74
5.2.2.4. Mahremiyet Eğitimi (2017)	74
5.2.2.5. Saha İzleme ve Değerlendirme Projesi (2017)	75
5.2.2.6. Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri (2018)	76
5.2.2.7. 0-6 Yaş Aralığındaki Çocuklar İçin Uygun İçerikli Kitap Listelerinin Oluşturulması Projesi (2018)	77
5.2.2.8. Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar Kampanyası (2018)	78
5.2.2.9. Yatılı Kuruluş Çalışanlarına Yönelik Eğitimler (MEB ve DİB'e Bağlı Yatılı Kuruluşlar) (2018)	78
5.2.2.10. Çocuklar Güvende Programı (2019)	79
5.2.2.11. Diğer Koruyucu Önleyici ve Destek Çalışmaları	80
5.2.2.11.1. Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı (2003)	80
5.2.2.12. Çocuk Haklarını Yaygınlaştırma Çalışmaları	80
5.2.2.12.1. Çocuk Hakları Tanıtım, Bilinçlendirme Çalışmaları	81
5.2.2.12.1.1. İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Hakları Farkındalık Çalışmaları ...	81
5.2.2.12.1.2. Çocuk Danışma Kurulu	82
5.2.2.12.1.3. Ulusal Çocuk Forumları	82
5.2.2.12.2. Yabancı Uyruklu Çocuklara Yönelik Hizmetler ve Sosyal Uyum Çalışmaları	83
5.2.2.12.3. Çocuk Hakları Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyon	84
5.2.2.12.4. Çocuk Hakları Raporlama Çalışmaları (Periyodik Ülke Raporu ve Sonuç Gözlemleri)	84
5.2.3. Aile Odaklı Hizmetler	84
5.2.3.1. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)	85
5.2.3.1.1. Sosyal Ekonomik Destek Hizmetinden Yararlanacak Hizmet Grubu	86
5.2.3.1.2. Sosyal ve Ekonomik Destek Tutarı	86
5.2.3.2. Koruyucu Aile Hizmeti	88
5.2.3.3. Evlat Edinme Hizmeti	92
5.2.3.3.1. Evlat Edinme Sayıları	94
5.2.3.4. Evlat Edindirme ile Koruyucu Aile Arasındaki Farklar	94
5.3. Kurumsal Bakım Hizmetleri	95
5.3.1. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal Bakım Hizmet Politikası	95
5.3.2. Bakım Hizmetlerinde Dönüşüm ve Kuruluş Bakım Modelleri	98
5.3.3. Çocuk Bakım Kuruluş Modelleri	101
5.3.4. Mevcut Kuruluş Bakım Modellerimizin Çocuklar Üzerinde Etkileri	101
5.3.5. Kuruluş Bakım Hizmetlerinde Çocukların Hayata Hazırlanmasına Yönelik Hizmetler ...	102
5.3.5.1. ANKA Çocuk Destek Programı (2014)	102
5.3.5.2. ÇODEP Çocuk Destek, Gelişim ve Eğitim Programı (2019).....	103
5.3.5.3. Minimum Standartlar ve Öz Değerlendirme Sistemi (2013)	103
5.3.5.4. Rol Model Projesi (2017)	104

5.3.5.5. Nesiller Buluşuyor Projesi (2018)	104
5.3.5.6. Değerler Eğitimi Programı (2014 ve 2017).....	105
5.3.5.7. Çocuklara Yönelik Eğitim Faaliyetleri	105
5.3.5.8. Çocuklara Yönelik Sosyal, Sportif ve Kültürel Faaliyetler	107
5.4. Yeni Hizmet Modelleri Yaklaşımı Kapsamında Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM)	108

ALTINCI BÖLÜM

6. BAKIM SONRASI HAYATA HAZIRLAMA VE REHBERLİK FAALİYETLERİ	110
6.1. Bağımsız Yaşama Hazırlık ve Bakım Sonrası Rehberlik, İzleme ve Değerlendirme Hizmetlerinde Temel İlkeler	110
6.2. Bağımsız Yaşama Hazırlama ve Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Sağlanan Destekler	111
6.2.1. Rehberlik ve Danışmanlık Desteği	113
6.2.2. İstihdam Desteği (1988) ve Özel Sektör İstihdam Teşviki (2018)	114
6.2.3. İstihdam Hayatına Uyum Eğitimleri	115
6.2.4. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti	116
6.2.5. Barınma Destek Hizmeti (2018)	116
6.2.6. Kız Çocuklarına Çeyiz Desteği	117
6.2.7. Çocukların Bakım Sonrası Bağımsız Hayata Hazırlanmasına Yönelik Hayata Geçirilen Projeler	117

YEDİNCİ BÖLÜM

7. ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİNİN DESTEKLENMESİ İÇİN HAYATA GEÇİRİLEN DİĞER UYGULAMALAR	118
7.1. Uzman Müdahale Ekipleri Oluşturulması ve Yaygınlaştırılması (2018)	118
7.2. Uzaktan Eğitim Programı (2019)	118

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. ÖZET	120
KAYNAKÇA	122

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluşları ve Sayıları (1946)	24
Tablo 2. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel Yapısı	32
Tablo 3. Ülkemiz Tarafından İmzalanan İnsan Hakları Belgeleri	34
Tablo 4. Türkiye Çocuk Nüfusu ve Gelecekte Çocuk Nüfus Projeksiyonu	47
Tablo 5. Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Çocuk Nüfusu Verileri	48
Tablo 6. Türkiye’de 0-6 Yaş Çocuklara Yönelik Hizmet Sunan Kurumları	50
Tablo 7. Yıllara Göre Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinde Ücretsiz Olarak Desteklenen Çocuk Durumları	55
Tablo 8. Mağduriyet Türüne Göre Güvenlik Birimine Gelen Çocuklar (2017)	66
Tablo 9. Güvenlik Birimine Gelen Çocukların Geliş Nedenine Göre Sayıları (2013-2017)	68
Tablo 10. İngiltere, Almanya ve Türkiye’de Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuk Sayılarının Çocuk Nüfusuna Oranı	69
Tablo 11. Mahremiyet Eğitimi Verilen Kişi Sayısı	75
Tablo 12. Çocuklar Güvende Programı Yönlendirilen Hizmet Dağılımı	80
Tablo 13. SED Hizmetinden Yararlanan Çocukların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	87
Tablo 14. Bazı Ülkelerdeki Koruyucu Aile Uygulama Örnekleri	89
Tablo 15. Evlat Edindirme ile Koruyucu Aile Arasındaki Farklar	95
Tablo 16. Farklı Ülkelerdeki Çocuk Nüfusu/Oranı ve Korunma Altında Bulunan Çocuk Sayısı/Oranı (%)	97
Tablo 17. Yıllara Göre Değerler Eğitiminde Görevli Personel Sayısı	105
Tablo 18. Uzaktan Eğitim Programı Tablosu	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri	33
Şekil 2. Uluslararası İnsan Hakları Anlaşmasının Onaylanması	34
Şekil 3. Avrupa Kıtası Ülkelerinde Çocuk Nüfus Oranı	46
Şekil 4. Dünya ve Türkiye Nüfus Piramidi	47
Şekil 5. Okul Öncesi Eğitimde Yıllara ve Yaşa Göre Okullaşma Oranı (%)	49
Şekil 6. İlkokul Eğitiminde Yıllara Göre Net Okullaşma Oranı (%)	51
Şekil 7. Ortaokul Eğitiminde Yıllara Göre Net Okullaşma Oranı (%)	51
Şekil 8. Ortaöğretim Eğitiminde Yıllara Göre Net Okullaşma Oranı (%)	52
Şekil 9. Yıllara Göre Özel Eğitim Kurumlarının Okul/Derslik/Öğrenci/Öğretmen Kapasiteleri	53
Şekil 10. Yıllara Göre Bakanlığımızdan İzinle Açılan Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri Sayısı	54

Şekil 11. Yıllara Göre Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinde Ücretsiz Olarak Desteklenen Çocuk Sayıları.....	56
Şekil 12. Yıllara Göre Doğum İstatistikleri	57
Şekil 13. Sağlık Kuruluşlarında Gerçekleşen Doğum Oranı (%)	58
Şekil 14. 2016 Yılında 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Görülen Seçilmiş Sağlık Sorunları (%)	58
Şekil 15. 2016 Yılında 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Görülen Seçilmiş Sağlık Sorunları (%)	59
Şekil 16. Yıllara göre Çocuk Ölüm Oranları	59
Şekil 17. Bebek Ölüm Hızı (Binde)	60
Şekil 18. Sigara veya Tütün Kullanma Alışkanlığı Olan Hane Oranı (%)	61
Şekil 19. Alkollü İçecek Kullanma Alışkanlığı Olan Hane Oranı (%)	62
Şekil 20. Suça Sürüklenme Nedeniyle Güvenlik Birimine Gelen Çocuk Sayıları (2013-2017)	64
Şekil 21. Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	65
Şekil 22. Güvenlik Birimine Gelen Çocuk Sayısı (2013-2017)	67
Şekil 23. Çocuk Koruma Kapsama Alanı	71
Şekil 24. Çocuk Koruma Sisteminin Genel İşleyişi	72
Şekil 25. Yıllara Göre Sosyal Uyum Çocuk Sayısı	83
Şekil 26. Yıllara Göre Aile Odalı Hizmetler Artış Hızı	85
Şekil 27. Yıllara Göre Ödenen SED Tutarı	87
Şekil 28. Yıllara Göre Kuruluş Bakımında ve Koruyucu Aile Yanında Bakılan Çocuk Sayısı	88
Şekil 29. Koruyucu Aile Uygulama Süreci	89
Şekil 30. Evlat Edindirilme Hizmetinden Yararlanan Çocuk ve Aile Sayısı	94
Şekil 31. Yıllara Göre Kuruluş Bakımı Altında Hizmet Sunulan Çocuk Sayısı.....	96
Şekil 32. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmet Süreci	98
Şekil 33. Kuruluş Modelleri Oluşturma Tarihi ve Kapasite Durumu	99
Şekil 34. Kuruluş Dönüşüm Süreci	99
Şekil 35. 2019 Yılı Personel, Yolluk, Demirbaş, Onarım, İnşaat ve Tefriş Giderleri Hariç Çocuklar İçin Yapılan Aylık Harcama (TL)	102
Şekil 36. Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar Minimum Standartlar	103
Şekil 37. Yıllara Göre Özel Okulda Eğitim Alan Çocuk Sayısı	106
Şekil 38. Lisanslı Milli Sporcu Çocuk Sayısı ve Branşlara Göre Dağılımı	107
Şekil 39. Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde ÇOKİM'lerin Rolü	109
Şekil 40. Bağımsız Yaşama Hazırlık ve Bakım Sonrası Rehberlik, İzleme ve Değerlendirme Hizmetlerinde Temel İlkeler	111
Şekil 41. Reşit Olarak Ayrılan Gençlerin İhtiyaç Duyduğu Destekler	112
Şekil 42. Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Sağlanan Destekler	112
Şekil 43. 2019 Yılı İllere Göre Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlerle Yapılan Görüşme Sayısı	113
Şekil 44. Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Verilen Rehberlik Hizmetleri Dağılımı	114
Şekil 45. Yıllara Göre İstihdam Hakkından Yararlanan Kişi Sayısı	115
Şekil 46. Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Sağlanan SED Destekleri	116

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ÇOCUK KORUMA POLİTİKALARININ OLUŞUMU

1.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı

"Çocuk" ve "çocukluk" kavramlarına; hukuki, biyolojik, kültürel ve sosyolojik yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Bu yaklaşımlar birbirinden farklı birçok çocuk tanımını da beraberinde getirmiştir. Örneğin gelişim psikolojisi çocukluk dönemini bebeklik ve ergenlik arasındaki süreç olarak tanımlarken, hukuk erginliğe kadar olan dönemi çocukluk dönemi olarak görmektedir (Beter, 2010). Tüm bu farklı uzmanlık alanlarının farklı tanımlarının ötesinde çocuk kavramının toplumsal yapılara, kültürlere, inançlara ve hatta toplumların kendi ekonomik sistemlerine bağlı olarak da farklılık arz edebildiği unutulmamalıdır (İnan, 1968).

Çocuk, dilimizde Türk Dil Kurumu sözlüğündeki ilk anlamıyla "küçük yaştaki erkek veya kız" olarak tanımlanır.

Ülkelerin yapısal, kültürel ve ekonomik farklılıklarından hareketle taraf devletler için çocuk hukukunun oluşturulması ve çocuk politikalarının şekillendirmesi açısından bağlayıcılığı bulunan Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesinde ise çocuk; "... daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çocukluk evresini kesin çizgilerle sınırlandırmak yerine bazı noktaları ülkelerin kültürel ve yapısal farklılıklarına bırakmış bulunmaktadır. Sözleşmenin kültürel farklılığı benimseyen yaklaşımı aynı zamanda çocuğun da kültürlerle olan ilişkisini gözler önüne sermektedir (Güven, 2011).

Halen ülkemizde çocuk koruma alanını büyük ölçüde şekillendiren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çocuk kavramını "daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Türk Medeni Kanunu çerçevesinde evlenerek ergin olarak kabul edilse dahi 18 yaşını doldurmamış kişiler çocuk olarak ele alınmaktadır. Burada görüldüğü üzere Ülkemizdeki tanım uluslararası kabul gören çocuk hakları sözleşmesinden de ileri bir bakış açısı sergilemektedir. Hukuki perspektiften yapılan çocuk değerlendirmeleri genel olarak çocuğun gelişimsel özellikleri ve sosyalleşme süreçlerine yönelik bir değerlendirmeye yönelmeksizin koyduğu 18 yaş sınırı ile bu yaş sınırı altındaki bireylerin medeni haklarını, cezai sorumluluklarını ve bu kişilerin korunmalarına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

Belirli standartların sağlanması adına önemli olmakla birlikte çocukluk kavramının sadece anarahmin edüşme ile başlayıp yetişkinlik dönemine girme ile sona eren insan hayatında biyolojik bir dönem olarak kabul eden hukuki bir yaklaşımla anlaşılamayacağı da muhakkaktır. İnsanın sosyalleşme sürecinin en önemli aşaması olan çocukluk dönemi bireyin; sürekli gelişim, eğitim ve sosyalleşme sürecinde olduğu, ailesi ve sosyal çevresindeki yetişkinlerin desteği ile güven içerisinde, sevgi ve destek ile büyümeye ihtiyaç hissettiği dönemdir. Bu bağlamda çocukluk döneminde, çocukların her türlü riskten korunması ve özel hakları çerçevesinde yetişmeleri için ihtiyaç duydukları olanaklardan mahrum edilmemesi büyük önem arz etmektedir.

1.2. “Çocuk Koruma” Kavramına Bakış ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı

Çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi olumsuz etkileyen risklere maruz kalmak, çocuğun hem bugününü hem de yarınlarını olumsuz etkileyen geri dönülemeyecek etkiler bırakmaktadır. Son yıllarda birçok ülkede çocukların yüksek yararlarını gözetken ve onların “iyi olma halini ve esenliklerini destekleyici” devlet stratejileri geliştirmek, önemsenen bir sosyal politika alanı olmuştur. “Çocukların esenliklerini desteklemek”, bir yandan onların gelişimini yaralayabilecek her türlü riskten uzak büyümelerini sağlamayı, diğer yandan da gelişimi destekleyecek her türlü hizmetin nitelik ve nicelik açısından güçlendirilmesini içermektedir.

Çocuklara yönelik riskleri önceden fark edip önlemeye çalışmak ve olumlu gelişimin desteklenmesine yönelik hizmetlerin hayata geçirilmesi “çocuk koruma” kavramının en önemli unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle günümüzde çocuk koruma sistemlerinde genellikle bütünsel bir yaklaşım benimsenmekte yalnızca risklere odaklanmayıp, çocuğun temel yaşam becerilerinin geliştirilmesi başta olmak üzere riskli durumlar karşısında güçlendirmek amacıyla olumlu gelişimin desteklenmesi gereğine vurgu yapılmaktadır. Bu yaklaşım, çocuk haklarının temel ilkelerinden olan “Çocuğun yüksek yararına önceliğin verilmesi” ilkesinde de öne çıkmaktadır.

Başta Anayasamız olmak üzere ulusal ve uluslararası mevzuatlarda, çocuklara yönelik riskleri önceden fark edebilecek ve gerekli adımları atabilecek mekanizmalar kurulması, sağlıklı gelişimi olumsuz etkileyen risklerin engellenmesi ve olumlu gelişimin desteklenmesine yönelik tedbirlerin geliştirilmesi sorumluluğu devlete verilmiştir. Devletin çocukları onlara zarar verebilecek tehlikeli durumlardan koruma görevi, ancak devlet kurumlarının iş birliği ve bu konunun önceliğinin devlet ve toplum tarafından benimsenmesiyle yerine getirilebilir.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar kavramı Sosyal Hizmetler Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu'nda açıklanmıştır. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda daha önce korunmaya muhtaç çocuk olarak yer alan bu kavram 06/02/2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanun'un 30 uncu maddesiyle, "ihtiyacı olan" şeklinde değiştirilmiştir. Kanun korunmaya ihtiyacı olan çocuğu:

Beden, ruh ve ahlaki gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

- Ana veya babasız, ana ve babası,
- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
- Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen,
- Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başı boşluğa sürüklenen..."

çocuklar olarak ifade etmektedir.

Buna karşılık Çocuk Koruma Kanunu'nda ikili bir düzenlemeye gidildiği görülmektedir. Kanun korunmaya muhtaç çocuğu; korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olarak iki grupta değerlendirmiştir. Kanuna göre korunma ihtiyacı olan çocuk: **"Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk"** olarak ifade edilmektedir.

Suçta sürüklenen çocuklar ise aynı kanunda: **"Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk"** olarak ifade edilmektedir.

**Özetle
Korunma
İhtiyacı
Olan
Çocuk;**

- Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede,
- İhmal veya istismar edilmiş,
- Suç mağduru,
- Ana veya babasız, ana ve babasız,
- Ana veya babası veya her ikisi de belli değil,
- Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilmiş,
- Fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen,
- Suçta sürüklenen çocuklardır.

1.3. Medeniyetimizde Çocuk ve Türkiye’de Çocukların Korunmasının Tarihsel Gelişimi

Medeniyetimizde yaratılışı gereği bütün çocukların himaye edilmeye, korunmaya, şefkate ve desteğe ihtiyacı bulunduğu anlayışı hâkimdir. Elbette ki kimsesiz çocukların bu ihtiyacı daha fazla ve farklı olmaktadır. Bu nedenle de genellikle çocukların korunması denilince ilk akla gelen yetim, öksüz gibi kimsesiz çocuklar olmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda, Kur’ân-ı Kerîm ve hadîs-i şeriflerde çocukların korunmasına ilişkin emirler, irşadlar, teşviklerin çoğunluk itibarıyla yetimlerle ilgili olarak ele alındığı görülmektedir.

Bu bağlamda Âyet-i Kerîme şöyle emretmektedir: **“Bir de sana yetimleri sorarlar, De ki: Onları faydalı ve iyi bir hâle getirmek hayırlıdır. Şayet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir” (Bakara 2, 220).**

Hız. Muhammed (s.a.v.), birçok hadisinde yetimleri koruması altına alanları cennetle müjdelemiştir. **“Ben ve yetime bakan kimse, cennette şöyle (iki parmağıyla göstererek) yan yanayız.”, “Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içerisinde yetim olan ve yetime iyi muamele yapılan evdir.”, “Kim Müslümanlar arasında bir yetimi (evine alıp) kendi yediğinden yedirir, kendi içtiğinden içirse, affı kabil olmayan bir günah (yâni şirk) işlemediği takdirde Allah onu mutlaka cennetine kor.”** hadisleri ile İslam inancında çocuğa verilen önem ortaya konmuştur.

Bu inanç ve itikat doğrultusunda kimsesiz çocuklar hep korunmuş gözetilmiş ve İslamiyet’in ilk yıllarında aile yapıları içerisinde himaye edilmişlerdir.

Bununla birlikte bir hadîste: “es-Sultânu veliyyu men lâ veliyye leh” yâni “Sultan velîsi olmayanların velisidir” buyrulur. Buradan da anlaşılmaktadır ki İslam inancında devlet kimsesiz çocukların velisi, sahibi olarak görülmekte ve devletin çocuklarla ilgili her türlü tedbiri alması gerektiği belirtilmektedir.

Türk toplumunun çocuklara ve kimsesizlere verdiği önemi İslam öncesi ve sonrası olmak üzere her dönemde görmekteyiz. Göktürk (Orhun Abideleri) Yazıtlarında, Cengiz Han’ın 12. yüzyılda koyduğu yasada, diğer Türk devletlerinde ve Osmanlı Devleti’nde çocuklar, yaşlılar, yoksullar, dul ve yetimlerin haklarının korunmasına yönelik konular üzerinde durulmuş, bu kesimlerin haklarının gözetilmesi ile ilgili sosyal yardım teşkilatları, vakıflar ve müesseseler kurulmuştur.

Eski Türklerde çocuk sahibi olmak son derece önemliydi. Çocuksuz aileler öksüzleri ya da ana ve babalarının izni ile diğer çocukları evlat edinirlerdi. Çocuklar Türk töresine uygun

olarak yetiştirilir ve büyütülürlerdi. Velayet baba da olmakla birlikte onun yokluğunda anne de bu hakkı kullanabilirdi (Akyüz, 2010). Bununla beraber Eski Yunan ve Roma'da olduğu gibi babanın çocuk üzerinde sonsuz ve mutlak bir velayet hakkı olduğundan bahsedilemezdi (Aksoy, 2011). Eski Türklerde erkek çocukları ifade etmek amacıyla 'ataç' (büyüklük gösteren çocuk, oğul), kız çocuklarını ifade etmek içinse 'anaç' (büyük bir anlayış gösteren kız, anacık) sözcükleri kullanılmaktaydı. Diğer birçok toplumda olduğu gibi kız çocukları hor görülmez, erkek ve kız çocuklar eşit değerde kabul edilirdi. (Mandaloğlu 2013).

Diğer yandan, Eski Türklerdeki levirat denilen aile düzeni de çocukların bakımı ve korunması açısından son derece önemliydi. Bu düzende babaları vefat eden çocuklar annelerine ve diğer küçük kardeşlerine bakmakla yükümlüydü. Vefat eden kardeşin eşi ve çocuklarına da hayatta olan kardeşler tarafından sahip çıkılırdı (Aksoy, 2011).

Tüm bu bilgiler ışığında, Eski Türk toplumunun dönemin diğer toplumlarına göre "gelişmiş bir geleneksel çocukluk anlayışına" sahip oldukları görülmektedir (Beter, 2010).

1.3.1. Türkiye'de Çocukların Korunması Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de çocuk koruma politikalarının mevcut durumuyla ilgili açıklamalar yapmadan önce tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk algısı ile geçmişte Türkiye'deki çocuk koruma politika ve uygulamalarını incelemek konuyu daha anlaşılır hale getirecektir. Bu noktada, günümüze kadar olan çocuk koruma mekanizmalarının tarihsel süreç içerisinde incelenmesi çocuk koruma konusunda günümüzde bulunduğumuz yeri görmek açısından da yararlı olacaktır (Uğur, 2018).

1.3.2. Osmanlı Dönemi Çocuk Koruma Politikaları

Osmanlı Devleti dönemi Türkiye'de pek çok kurumun temellerinin atıldığı gibi çocuk koruma alanındaki kurum ve kuruluşların da temellerinin atıldığı bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nde kurumsal yaklaşımların başlamasından önce güçlü aile kurumu ve komşuluk ilişkileri ile birlikte toplumsal dayanışmanın toplumda korunmaya muhtaç çocuk olarak nitelendirilebilecek bireylerin sayısını en aza indirdiğini, kurumsal yaklaşımların ise aynen Batı'da olduğu gibi 19. yüzyılda gelişmeye başladığını belirtmemiz gerekmektedir (Uğur, 2018).

Osmanlının sondönemlerinde çocukları korumaya yönelik faaliyetlerin kurumsallaşmasına yönelik çalışmaların artmasında, uzun süren savaşlar nedeniyle yaşanan göç dalgaları, bu süreçte birçok çocuğun ailesini kaybetmesi, şehit çocuklarına sahip çıkılması inancı, modernleşme hareketlerinin yansımaları gibi birçok unsurun etkili olduğu görülmektedir.

1.3.2.1. Geleneksel Çocuk Koruma Mekanizmaları

Geçmişte ülkemizde diğer İslam Devletleri'nde olduğu gibi sosyal yardımlar ve çocukların korunması İslam inancının sosyal adalet düşüncesini yansıtan dini müesseseler tarafından yürütülmüştür (İnan, 1968). Günümüzde devletin ifa etmekle yükümlü olduğu birçok hizmet Osmanlı Devleti'nde vakıflar aracılığıyla yürütülüyordu. Bunlar arasında vakıfların gelirleriyle fakirlere yemek dağıtılması, sıbyan okullarının açılması, kimsesiz çocukların giydirilmesi, yoksul aile kızlarının çeyizlerinin hazırlanması ve hatta çalışacak durumda olanlara iş bulunması da vardı (Çağlar, 1973). Örneğin Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulmuş olan Fatih Vakfiyeleri'nin bir bölümünde "ebeveynden ari her yetim nisf dirhemden külle şehrin 15 akçe tevzi oluna" hükmüyle kız ve erkek çocuğu ayırt edilmeksizin her yetim çocuğa 15 akçe dağıtılması öngörülüyordu (Öztürk, 2002).

Vakıfların ifa ettiği hizmetler arasında bu çeşit hizmetlerin nispeti hakkında bir fikir verebilmek için 18. asırdaki vakıflardan ihtimali sondaj metoduyla seçilen 330 adedinin üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre: 18. yüzyılda, vakıfların bütçesi imparatorluk bütçesinin yarısına eşittir. Vakıfların toplam bütçesinin %28,16'sı eğitim-öğretim hizmetlerine, %30,75'i dini hizmetlere geri kalanı da başka hizmetlere harcanmaktadır. Böylece, Osmanlı İmparatorluğunun bütçesinin yaklaşık üçte birinin çocuklara yönelik hizmetlerin yer aldığı %28,16'lık eğitim-öğretim kalemine giren meblağ olduğu görülmektedir (Yüksel, 1998).

Yine bu dönemde lonca ve ahilik teşkilatlarının çocuklara mesleki eğitim verilerek toplum içerisinde korunmasına yönelik önemli görevler yerine getirdiği bilinmektedir. Diğer taraftan fakir ya da yetim çocuklar, korunması ve topluma faydalı bireyler olarak yetiştirilmesi amacıyla varlıklı ailelerin yanında büyütülmekteydiler (Özbay ve diğerleri, 2013). Güçlü toplumsal yapı ve dayanışmadan dolayı Osmanlı Devleti'nde rastlanan bir durum olmamakla beraber sokaklara terkedilen çocuklar ise devlet tarafından ailelere emanet edilir ve bu ailelere maaş bağlanırdı (Ortaylı, 2006). Öte yandan 1718-1730 yılları arasında Lale Devri'nde Damat İbrahim Paşa zamanında ise gelirleri kimsesiz ve yoksullara tahsis edilmek üzere ticaret mallarına, hayvanlara ve madenlere vergi uygulaması başlatılmıştır (Çağlar, 1973).

Osmanlı Dönemi'nin 19. yüzyıldaki kurumsal bakım modellerine geçmeden önce burada bahsedilmesi gereken bir diğer önemli hadise de II. Mahmut döneminin eğitim alanındaki düzenlemeleridir. Bu kapsamda II. Mahmut'un 1824 yılındaki fermanı ilköğretimi ele alan ve ilköğretim zorunluluğu getiren ilk resmi belge olarak kabul edilmektedir. İstanbul'daki Müslüman çocuklara okula devam etme zorunluluğu getiren bu ferman taşrada da uygulanmak istenmişse de başarılı olunamamıştır (Erdem, 2005).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yürürlüğe giren 1851 yılındaki Eytam Nizamnamesi de çocukların korunmasına yönelik önemli bir yasal düzenleme olup bu nizamnameyle Eytam Meclisleri ve Eytam sandıkları oluşturulmuştur (Çanlı, 2002). Sandığın kuruluş amacı, babası ölen çocukların mallarının işletilip aylık gelirlerinin veli ve vasisine verilerek çocukların yararına kullanılmasını sağlamaktı (Salim, 2010).

1.3.2.2. Kurumsal Çalışmalar

Çocuk koruma alanında Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl kurumsal yapıların oluşturulduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.2.2.1. İslahhaneler

Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları içerisinde olduğu 19. yüzyılda, bireylerin üretim kapasitelerinin artırılması ve çalışabilecek durumda olanların ise ıslah ve terbiye edilerek topluma kazandırılmaları büyük önem teşkil etmekteydi (Özbek, 2002). Bu nedenle hem çocukların korunması hem de mesleki eğitim verilecek bir kurum oluşturularak bu iki sorun beraber çözülebilecekti. Bu anlamda çocuklarla ilgili ilk girişimin Mithat Paşa'nın Tuna Valisi iken kurduğu "çocuk ıslahhaneleri" olduğu kabul edilir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin diğer eyaletlerinde de benzer kuruluşların oluşturulması için Dahiliye Nezareti tarafından 1868 yılında "Çocuk İslahhaneleri Nizamnamesi" adı altında bir Genelge çıkarılmıştır.

Genelgeye göre ıslahhanelerde din farkı gözetilmeksizin 13 yaşından küçük yetim ve öksüz çocuklarla birlikte anne ve babalarından biri hayatta olduğu halde fakir olan çocuklara hizmet veriliyordu. Fakat ıslahhaneye kabul edilen çocuklar veli ya da vasileri tarafından geri alınmak istendiği takdirde o zamana kadar çocuk için yapılan bütün harcamalar kurum tarafından geri isteniyordu (Öztürk, 1999). Diğer yandan yetim ve kimsesiz çocukların yanısıra suça karışmış çocuklar da ayırım yapılmaksızın ıslahhanelere kabul ediliyordu. Uluğtekin (2004)'e göre suça karışmış çocukların da bu ıslahhanelerden yararlandırılması oldukça ileri bir uygulama örneği olup günümüz modern çocuk koruma usulleriyle paralellik göstermektedir.

İslahhanelerde çocuklara temel eğitim ve dini bilgiler dışında terzilik, kunduracılık, debbağlık, demircilik ve marangozluk gibi mesleki eğitimler verilerek çocukların hayata hazırlanması da sağlanıyordu. Korunmaya ihtiyacı olan çocukların mesleki ve teknik eğitim anlamında da gelişmesi bakımından önemli bir yere sahip olan bu ıslahhaneler kısa süre içerisinde Anadolu ve Rumeli' deki birçok vilayete yayılarak Kastamonu, Bursa, İşkodra, Sofya, Sivas, Edirne, İzmir, Halep, Bursa, Erzurum, Diyarbakır, Konya ve Selanik'te hizmet vermeye başlamıştır.

Taşradaki ıslahhaneler ise 1885' ten itibaren birer Sanayi Mektebi olarak da hizmet vermeye başlamışlardır. Böylece ıslahhaneler savaş ve göçlerin mağdur ettiği kimsesiz çocuklara bir sığınma görevi görerek onların ihmal ve istismara uğramalarını engelliyor, diğer taraftan ise onları hayata hazırlıyordu (Ünal, 2012).

1.3.2.2.2. Darüşşafaka

30 Mart 1864 tarihinde Yusuf Ziya Paşa'nın öncülüğünde, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Vidinli Tevfik Paşa, Sakızlı Ahmed Esad Paşa ve Ali Naki Efendi tarafından yoksul ve yetim müslüman çocukların okutulmasını sağlamak için Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiyye adı altında bir cemiyet kurulmuştur (Ayhan ve Maviş, 1994).

Cemiyet 25 Mart 1872 tarihli nizamnamesinde okula on yaşından büyük olmayan kız ve erkek çocukların alınmasını ve öğrencilerin her türlü masrafının Cemiyet tarafından karşılanmasını öngörüyordu. Darüşşafaka eğitimde fırsat eşitliğini benimseyerek fakir ailelerin çocuklarını da modern anlamda bir eğitim ve öğretim imkanına kavuşturmuştur (Kurt, 2012).

Günümüzde de babasız veya ana-babasız fakir çocukların ücretsiz eğitim gördüğü bir kuruluş olan Darüşşafaka, ihtiyaçlarını hayırseverlerin bağışlarıyla karşılamaktadır.

Darüşşafaka
1863 CEMİYET

1.3.2.2.3. Darülaceze

Muhtaç durumdaki kişilerin korunması amacıyla Sadrazam Halil Paşa'nın gayretleri ve II. Abdülhamid'in maddi desteğiyle Darülaceze 2 Şubat 1896 tarihinde hizmete açılmıştır. Kuruluş nizamnamesinin amacı özetle sokaklarda dilenen çocuklarla, engelli olan erkek ve kadınların dilencilikten kurtarılarak, çalışabilecek durumda olanların üretim sektörüne kazandırılmalarıydı (Canan, 1991). Kurum aynı zamanda Osmanlı başkentinde açılan ilk modern sosyal refah kurumu olarak tarihi bir öneme de haizdir (İşeri, 2014). Kurumun bir diğer özelliği de modern ve bilimsel tekniklere göre oluşturulan ve 1903 yılında hizmet vermeye başlayan kreş (ırzahane) birimini de içerisinde barındırmasıydı (Özbek, 2006). Darülaceze halihazırda hayırsever vatandaşların bağışları, gayrimenkul kira gelirleri ve çeşitli belediyelerden sağlanan desteklerle hizmet vermeye devam etmektedir.

1.3.2.2.4. Hamidiye Etfal Hastanesi

Günümüzde Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak hizmet veren bu kurum, II. Abdülhamit'in kızı Hatice Sultan'ın difteri hastalığı nedeniyle hayatını kaybetmesinden sonra Padişahın bir çocuk hastanesi yapmak istemesi neticesinde yapımı 2 Haziran 1898 tarihinde tamamlanarak hizmet vermeye başlamıştır (Yıldırım, 2010). Özbek (2006)'in de belirttiği gibi 19. yüzyılın sonlarında pediatriinin bağımsız bir bilim olarak yeni yeni şekillenmeye başladığı düşünülürse, yapılan bu çocuk hastanesinin önemi çok daha iyi anlaşılabilir. Dahası hastanede kullanılan modern tıp tekniklerinin yanı sıra hizmetin geniş bir kitleye ulaşabilmesi Osmanlı Devleti'nin bir sosyal devlet olma özelliğini en iyi yansıtan örneklerden biri olmuştur.

1.3.2.2.5. Darülhayr-ı Ali

Müslüman kimsesiz çocuklar için sanayi mekteplerine hazırlık niteliğinde bir yetimhane olarak düşünülen kurum, 1903 yılında II. Abdulhamit'in katkıları sonucu Darülhayr-Ali adı altında hizmet vermeye başlamıştır (Kesgin, 2016). Darülhayr-ı Ali'ye kaydedilecek çocuklarda, geçimini sağlayamayacak durumda olmak, 10 yaşından küçük olmak, bulaşıcı hastalığı bulunmamak ve bünye olarak sanat icra etmeye uygun olmak şartları aranmıştır (İşeri, 2014). II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinin ardından 1909 yılında kapatılmıştır.

1.3.2.2.6. Darüleytamlar

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında girdiği savaşlarda çok fazla sayıda şehit verilmesi yetimlerin sayısını arttırmıştır. Balkan Savaşları'nda sadece Bulgaristan'da 26.523 aileye mensup bulunan 71.505 çocuğun yetim kaldığı bilinmektedir (Özkan, 2006). İstanbul'da bulunan Darülaceze'nin de bu yetim çocukların bakımı konusunda yetersiz kalması Osmanlı Devleti'ni başka arayışlara yönlendirmiş böylece Darüleytamların kurulmuştur. 1914 yılında Bebek Darüleytamıyla eş zamanlı olarak Kadıköy ve Galata semtlerindeki Darüleytamlarla hizmet verilmeye başlanmıştır.

I. Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da ikisi kız olmak üzere toplam dokuz Darüleytam bulunurken bu sayı daha sonra İstanbul ve Anadolu'daki kurumlarla beraber 80'e ulaşmıştı (Şafak, 2013). Yetim çocukların sayısı sadece şehit çocuklarıyla sınırlı olmadığından ötürü Darüleytamların çocuk kabulüne ilişkin bir düzenleme getirilmiş, öncelikle kuruma şehit çocukları, ikinci olarak da Balkan Savaşları sonrasında kimsesiz çocuklar kabul edilmeye başlanmıştır (Özkan, 2006).

Darüleytamlar konusunda Kazım Karabekir Paşa'nın kimsesiz çocukların korunması ve eğitimi konularında yaptığı çalışmalar da önemlidir. Karabekir Paşa Darüleytam'larla çok yakından ilgilenmiş Diyarbakır, Tekirdağ ve Erzurum Darüleytam'larındaki çocukların yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ordudan yardım temin etmiştir (Erkan ve Erkan, 1987). Bu dönemde Erzurum Ana Mektebi, Leyli Eytam İptidai Mektebi ve İş Ocağı gibi eğitim kurumları oluşturulmuş yaklaşık 4.000 erkek ve 2.000'de kız çocuğu olmak üzere 6.000 kimsesiz çocuğa destek olunmuş ve meslek eğitimleri verilmiştir.

1.3.3. Cumhuriyet Dönemi Çocuk Koruma Politikaları

Bu bölümde Cumhuriyet Dönemi çocuk politikaları tarihsel süreç içerisinde önemli olaylar ve dönemlere göre ayrı başlıklar altında incelenecektir. Ankara'da 1920'de Ulusal Hükümetin kurulması, Cumhuriyet Dönemi'nde uygulanacak politikaların temelini teşkil etmiştir.

1.3.3.1. 1920-1960 Arası Dönem

1920'li yılların başında Ulusal Hükümet, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki savaşlar ve devam eden Kurtuluş Savaşı nedeniyle yetim ve kimsesiz kalan birçok çocuğun bakımı ve gözetimi sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Ulusal Hükümet ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında öncelikli olarak Osmanlı Devleti'nden kalan kurumların devam ettirilmesi yoluyla korunmaya ihtiyacı olan çocuklar sorunuyla baş edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde çocuklarla dolaylı olarak ilgili olan bir diğer politikanın ise nüfusun artırılması politikası olduğu, bu politikaların etkisiyle TCK' de çocuk düşürmek veya düşürtmek eylemlerinin yasaklandığı ve "ırkın devamlılığını ve sağlığını tehlikeye düşürmek" şeklinde suç kapsamına alındığı görülmektedir. (Doğan, 2011).

1.3.3.1.1. Darüleytamların Yeniden Yaygınlaştırılması

1920 yılında kurulan Ulusal Hükümet, Osmanlı Devleti'nden kalan Darüleytamları (Bkz. 1.4.4.2.6) Anadolu genelinde tekrar yaygınlaştırma yoluna gitmiştir. Eğitim Bakanlığı (Maarif Nezareti)'na bağlı olan bu kurumları Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı (Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaleti)'na bağlayarak 1922 yılında Darüleytam Yönetmeliği'ni yürürlüğe koymuştur. Darüleytamlar maddi sorunlar ve personel yetersizliği nedeniyle 1926 yılında kapatılmış, bu alandaki boşluk ise Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla doldurulmaya çalışılmıştır (Işıkcı ve Karatepe, 2016).

1.3.3.1.2. 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar

1926 yılında kabul edilmiş olan Türk Kanunu Medenisi Yeni Türk Devleti'nin çocuk koruma alanındaki en önemli yasal düzenlemelerinden birisidir. Kanun'da korunmaya muhtaç çocuklar hususunda geniş kapsamlı ve somut bir tanımlama yapılmıştır. Kanun'un 273. maddesinde; "Çocuğun, bedeni veya fikri tekamülü tehlikede bulunur veya çocuk manen metruk bir halde kalırsa hakim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile nezdinde veya bir müesseseye yerleştirebilir. Çocuk, şirretliği hasebiyle ana ve babanın emirlerine karşı gelmekte temerrüt ederse; müessir başka bir ıslah çaresi bulunmadığı takdirde, aynı tedbirler ana babanın talebi üzerine hakim tarafından ittihaz edilir..." hükmü bulunmaktaydı. Buna göre bir çocuk, üç koşul altında öz ailesi yanından alınarak başka bir aileye ya da kurum bakımına verilebiliyordu. Bunlar: bedensel veya fikri gelişimi tehlike altında olan çocuklar, manen terkedilmiş çocuklar ve son olarak asi ve itaat etmeyen çocuklardır (Uluğtekin, 2004). Dahası Kanun'un 274. maddesinde de velayetin ifa edilmesi hususunu açıklığa kavuşturmuş ana babanın velayet görevini ifa etmekten aciz olmaları veya velayeti suistimal etmeleri durumlarında hakimin velayet hakkını ana babadan alabileceğini hükme bağlamıştır.

Daha önce yoksul ve kimsesiz çocuklar sorununun çözümüne yönelik atılan adımların ötesinde bu Kanun ile birlikte çocukların aile içinde korunması da sağlanmış olmaktadır. Dönem içerisinde hala korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında özel bir kanun bulunmaması mevcut çocuk koruma politikaları içerisinde bu yasal düzenlemenin ne denli önemli olduğunu da göstermektedir. Diğer taraftan Kanun'un 'manen metruk bir halde' (manen terkedilmiş olan çocuklar) ifadesiyle de suça sürüklenmiş olan çocukları da diğer çocuklar gibi korumaya muhtaç çocuklar olarak göstermesi günümüz çocuk koruma metodlarıyla da paralellik taşımaktadır.

1.3.3.1.3. Himaye-i Etfal Cemiyetinin Kurulması ve Dönem İçerisindeki Faaliyetleri

Himaye-i Etfal Cemiyeti kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara hizmet vermek amacıyla ilk olarak 1908 yılında Kırklareli'nde kurulmuştur. 17 Ocak 1921 tarihinde de 'padişah iradesiyle' kamu yararına çalışan bir cemiyet olarak kabul edilmiştir (Güneş, 2005). Bu cemiyet I. Dünya Savaşı sırasında kimsesiz ve yetim çocuklara çok büyük destekler vererek önemli bir hizmeti de yerine getirmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği yıllarda ise kimsesiz ve yetim çocukların korunması amacıyla TBMM üyelerinin girişimleriyle 30 Haziran 1921 tarihinde cemiyet Ankara merkez olmak üzere faaliyetlerine yeniden başlamıştır (Özçelik, 2011).

Cemiyet, kurulmasına müteakiben ilk olarak, o yıllarda yüksek oranda seyreden çocuk ölümlerini önlemek amacıyla Ankara'da süt çağındaki çocuklara ve kimsesiz çocukların bakımına yönelik hizmetler sunmuştur. Cemiyetin ilk yıllarında genel olarak 0-13 yaş aralığındaki çocukların himaye edilmesine önem verilmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti çocuk yuvalarına; annesiz, babasız, muhtaç çocuklarla, sosyal, ahlaki ve ruhi nedenlerden dolayı anne-baba himayesinden yoksun çocuklar alınmıştır. Bu çocuklar 7 yaşına kadar yuvalarda korunmuş, ilkokul çağına gelince de yetiştirme yurtlarına yerleştirilmişlerdir. Erkek çocuklar, ilkokuldan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sanat okulu veya ortaokullara, kız çocuklar da çocuk bakıcısı veya hemşire okullarına yerleştirilmişlerdir. Bu okullardan mezun olan kız çocukları, Çocuk Esirgeme Kurumunun yuva ve kreşlerinde istihdam edilmişlerdir (Gökçearslan Çifçi, 2009).

Türkiye'deki çocuk politikasının temel kurumu olarak hizmet vermeye devam eden bu cemiyetin adı 1934 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (TÇEK) olarak değiştirilmiştir. Cemiyet daha sonraki yıllarda çocukların bakımı ve korunması konusunda birçok kuruluşla hizmet vermeye devam etmiştir. Bunlar arasında; süt damlaları (ücretli ve ücretsiz olmak üzere pastörize süt dağıtımı), çocuk yuvaları, talebe sofraları, aşevleri, çocuk muayenahaneleri ve dispanserleri, çocuk kütüphaneleri, gündüz bakımevleri ve çocuk bahçeleri gibi çok çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır (Çavuşoğlu, 2005).

1923 yılında çocukları korumaya yönelik gerekli çocuk kurumlarını oluşturan cemiyet, yaklaşık on yıl gibi bir süre içerisinde ülke genelinde toplam 816.056 çocuğa yardımda bulunmuştur (Sarıkaya, 2007). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1946-1947 yıllarını kapsayan "25 ve 26 Genel Kongre İş ve Hesap Raporu"nda çocuklar için birbirinden farklı alanlarda hizmet veren tam 447 adet kuruluşunun bulunduğu ifade edilmiştir (**Tablo 1**).

Tablo 1. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluşları ve Sayıları (1946)

Kuruluş Türü	Sayısı	Kuruluş Türü	Sayısı
Ana Mektebi	2	Doğumevleri	3
Aşhaneler	38	Gündüz Bakımevleri	25
Banyolar	10	Muayenahaneler	61
Çocuk Bahçeleri	71	Okuma Odaları	11
Çocuk Bakıcı Hemşire Okulu	1	Pansiyonlar	9
Çocuk Bakıcılık Müzesi	2	Sinemalar	13
Çocuk Kütüphaneleri	5	Süt Damlaları	21
Çocuk ve Şefkat Yuvaları	45	Talebe Sofraları	112
Çocuk Yurtları	9	Yüzme ve Kum Havuzları	4
Diş Muayenahaneleri	5	Toplam Kuruluş	447

Kaynak: (Çavuşoğlu, 2005)

1.3.3.1.4. Çocuk İşçiliği İle Mücadele ve Diğer Yasal Düzenlemeler

Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranından sonra Türkiye’de devlet giderek ekonomide daha etkin rol almaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren yurdun çeşitli yerlerinde devlet eliyle birçok işletme açılmış, sanayileşme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle Sümerbank ve Etibank gibi kurumlarla kamu kesiminde işçi statüsünde çalışanların sayısı hızla yükselmiştir (Şişman, 2017). Tüm bu gelişmeler neticesinde devletin çalışma koşullarının iyileştirmesi amacıyla daha kapsamlı bir yasal düzenleme yapması bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Diğer taraftan büyük ölçüde nüfus ve toprak kayıpları sonucunda kurulan Yeni Türk Devleti’nin bir an önce gelişmesi ve modern Batılı ülkeler düzeyine erişebilmesi için toplumun bütün kesimlerinin üretime katkı vermesi de beklenmekteydi. Doğal olarak bu dönem de çocukların üretim süreci içerisinde yer aldıkları gerçeğini de görebilmekteyiz. Bu dönem içerisinde günlük çalışma sürelerinin 16 saate ulaştığı, İstanbul’da bez ve kibrit imalathanelerinde çalışanların yaklaşık olarak yarısının ise çocuk olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan 1927 yılında Sanayi kesiminde yapılan araştırmalarda çocuk işçilerin toplam çalışanların %15,42’ sine tekabül ettiği belirlenmiştir (Işıkcı ve Karatepe, 2016).

Bu doğrultuda Cumhuriyet’in ilk yıllarında 1921 yılında yürürlüğe giren “151 Sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun” la kömür madenlerinde 18 yaşının altındaki çocukların çalışması yasaklanmış, çalışma süreleri ise 8 saate indirilmiştir (Şişman, 2017). 1930 yılında “1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu” ile genel olarak halk sağlığı ile ilgili düzenlemeler bulunsa da çocukların çalışma hayatlarına ilişkin olarak da bazı hükümler bulunmaktadır. Buna göre kanun 12 yaşın altındaki çocukların her türlü fabrika ve imalathaneler ile maden ocaklarında çalıştırılmasını engellemiştir. Ayrıca kanun 12-16 yaş aralığındaki çocukların günlük çalışma sürelerini ise en fazla 8 saat olarak belirlemiş bu çocukların gece çalışmalarını da yasaklamıştır (Makal, 2006). Çocuk işçiliğinin önlenmesine dair bir diğer önemli kanun ise 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu’dur. Kanun 18 yaşın altındaki bireyleri çocuk kabul etmiş, çocukları ise 0-12, 12-16 ve 16-18 yaş grupları olarak üç gruba ayırmıştır. Buna göre Umumi Hıfzısıhha Kanunu’nun 12 yaş sınırı korunurken, 16 yaşını doldurmamayan çocukların ise hiçbir işte 8 saatten fazla çalıştırılmayacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca 18 yaşın altındaki çocukların ise maden ocakları ve yer altı işlerinde çalıştırılmaları yasaklanmıştır. İş Kanunu ile aynı zamanda 12-18 yaş arasındaki çocukların herhangi bir işe başlamadan önce doktor muayenesinden geçirilmesi hususu düzenlenmiştir.

1.3.3.1.5. İlk Korunmaya Muhtaç Çocuk Kanunları

Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar hakkında özel bir kanun hazırlanması fikri II. Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler neticesinde ortaya çıkmıştır. İngiltere’nin sosyal hizmet politikası hakkında önemli tespitler sunan ünlü “Beveridge Raporu” II.Dünya Savaşı sonrasında süregelen yoksulluk, yetersiz beslenme ve kırdan kente göç gibi sorunlara dikkat çekmiş özellikle korunmaya muhtaç kesimlerin bakımı ve gözetilmesi

açısından bütün dünyada yankı uyandırmıştır (Çağlar, 1973). Türkiye’de de bu dönemden sonra sosyal politika uygulamalarının gelişerek kurumsal bir nitelik kazanmaya başladığı görülmektedir. Özbek (2006) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“ Türkiye’de de sosyal güvenlik uygulamalarının yeni bir kurumsal nitelik kazanması 1945 sonrası döneme rastlamıştır. Sosyal politika alanında Avrupa’daki gelişmelerle birlikte savaş yıllarının olağanüstü koşulları, yaygınlaşan ve derinleşen yoksulluk ortamı savaş sonrası politikaların oluşumunda önemli bir rol oynamıştır.

1940’lı yıllardan sonra süregelen çalışmalar neticesinde 5387 Sayılı Kanun 27/05/1949 tarihli ve 7217 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre öğretim çağına bulunana çocuklar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından açılacak olan ‘çocuk bakım yurtları’na, yaşça daha büyük olan çocuklar ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılacak olan ‘yetiştirme yurtları’na kabul edileceklerdir. Kanunun 3. Maddesi de çocuğun bakımı, korunması ve ileride bir iş ve meslek sahibi edinmeleri amacıyla çocuğun şahıs, aile ya da yaş durumuna göre, çocuk bakım yurtlarına veya yetiştirme yurtlarına yerleştirilebileceklerini öngörmekteydi (Gölcüklü, 1957). Böylelikle Darüleytamların 1926 yılında kapatılmasından uzun bir süre sonra Devlet tekrar çocuk koruma alanına çocuk bakım yurtları ve yetiştirme yurtları oluşturarak müdahil olmaya başlamıştır.

Dönem içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı bu yatılı okulları korunmaya muhtaç çocuk kuruluşları haline dönüştürmüştü, ancak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ise çocuk bakım yurtlarını oluşturmaktansa çocukları Çocuk Esirgeme Kurumu yuvalarına gönderip yıllık bakım giderlerini karşılamayı tercih etmiştir (Karatay, 2007).

Kanunda bulunan aksaklıklar gözönüne alınarak 1957 yılında 6972 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun bir önceki kanun değiştirilerek uygulamaya koyulmuştur.

Dönem içerisindeki bir diğer önemli gelişme ise 12/06/1959 tarihli ve 7355 sayılı “Sosyal Hizmet Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun”la Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün eğitim vermeye başlaması olmuştur. Bu enstitülerin kurulmasıyla Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren yönetilen sosyal politikaların uzman personellerin dahil edilmesiyle daha bilimsel ve etkin şekilde yürütülmesi amaçlanmıştır (Özbek, 2006).

1.3.3.2. 1960'tan Günümüze Çocuk Hizmetleri Alanındaki Gelişmeler

1950'li yıllardan itibaren sosyal hizmetlerin sunumu hükümetler tarafından "toplumsal kalkınma"nın en önemli unsurlarından biri olarak görülmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda sosyal devlet düşüncesinin benimsenmesi ve beraberinde oluşturulan kurumlar 1961 Anayasası'nın en önemli yeniliklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Özbudun, 2010; akt. Türkoğlu, 2013).

Diğer yandan dönem içerisinde Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren uygulanan nüfus arttırıcı (pronatalist) nüfus politikaları, 1960'lı yıllardan sonra yerini nüfus artış hızının düşürülmesine (antinatalist) yönelik politikalara bırakmıştır. Bu dönemde planlı bir kalkınma modeli benimsenmiş, nüfus artış hızının milli gelir artış hızından daha yüksek olması, ülkenin sosyal ve ekonomik yönden gelişimine bir engel olarak görülmeye başlanmıştır (Aydoğan ve Çoban, 2016).

1.3.3.2.1. Kalkınma Planlarında Sosyal Hizmetler ve Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar

1961 Anayasası, Türkiye'de sosyal devlet anlayışını benimseyen ilk anayasa olarak bilinmektedir. Bu doğrultuda Anayasa'nın sosyal devlet anlayışının uygulanabilmesi için çalışmaları koordine edebilecek bir kurumun da oluşturulması gereği açıktır. Bu kurumların en önemlilerinden biri de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'dir. DPT'nin kurulmasıyla planlı bir kalkınma hamlesinin ilk adımları da atılmıştır. Daha önce sanayi planı gibi sadece sektörel konularda yapılmış olan planlamalar yerini topyekun bir kalkınma planlamasına bırakmıştır.

İlk plan 1963-1967 tarihlerini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'dır. Plan sosyal hizmetler bölümünde programın amacını 'çeşitli çevrelerde ortaya çıkan sosyal düzensizlik ve bozuklukların giderilmesi' olarak belirtmiş, aynı zamanda Devletin çeşitli gönüllü kuruluşlarla işbirliği halinde sosyal hizmetler sunumunu gerçekleştireceği belirtilmiştir. Diğer taraftan bu plan döneminde Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı'na bağlı olarak Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kurulması da önemli gelişmelerden biridir (Yolcuoğlu, 2009).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)'nda çok sayıda çocuğun bir arada bulunduğu kurum bakımı yöntemlerinin yerine koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlaştırılması vurgulanmıştır.

Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planları (1973-1977)'nda sosyal yardım ve refah hizmetlerinin bir bütün olarak tek elde toplayacak olan bir Sosyal Hizmetler Kurumu gereksinimi vurgulanmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) mevcut çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının sayıca arttırılmasını hedef olarak belirlemektedir. Diğer taraftan çocuk ve gençlere yönelik en önemli husus ise sosyal hizmet kuruluşlarından reşit olarak ayrılan gençler için belli oranlarda istihdam zorunluluğu getiren kanuni düzenlemelerin yapılmasının plan dahilinde öngörülmüş olmasıdır. Dönem içerisinde en önemli gelişmelerden biri ise 24/05/1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile sosyal hizmet alanının bütünleştirilmesi açısından önemli bir adımın atılmasıdır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)'nda koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesine ağırlık verileceği belirtilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)'da çocuklara yönelik hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarının artırılmasına vurgu yapılmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) uluslararası mevzuat ve modern çocuk koruma politikalarını temel alan bir yaklaşımla Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de belirtilen ilke ve hedeflere ulaşılabilmesi için çalışılması ve çocukların aile yanında verilen hizmet modellerinden yararlandırılmasına yönelik bir tutum içerisinde bulunduğu görülmektedir. Dönem içerisinde 2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kabul edilmiştir.

Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planları (2007-2018)'nda ise yine sevgi ve çocuk evleri sayılarının arttırılacağı, aile odaklı hizmetlere ağırlık verileceği belirtilmiştir. Koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve koruyucu ve önleyici bir hizmet olan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti'nin mali imkanlarının artırılmasına özen gösterilmiştir. Dönem içerisinde özellikle 2000'li yıllardan sonra yapılan çalışmalarla 2005 yılında ilk çocuk evi açılmış, devam eden süreçte koğuş tipi kurumlar birer birer kapanmış, çocuklar bunun yerine ev tipi modern kuruluşlarda kalmaya başlamışlardır. 2017 yılında koğuş tipi olarak nitelendirilen kurumlar tamamen ortadan kalkmıştır. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti'nin ülke genelinde yaygınlaştırılmasıyla da çocuklar kurum bakımın olumsuzluklarını yaşamadan ailesi yanında sosyal ve ekonomik olarak desteklenmişlerdir.

Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (2019-2023) Çocukların üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesi, potansiyellerini gerçekleştirmeye yönelik imkânların artırılması ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması temel amaç olarak belirlenmiş olup eğitimden sağlığa, adaletten sosyal hizmetlere birçok alanda çocuklara yönelik politika ve tedbirler belirlenmiştir.

1.3.3.2.2. Dönem İçerisindeki Diğer Gelişmeler

1960'lı yıllara gelindiğinde Kalkınma Planları'nda da belirtildiği gibi korunmaya ihtiyacı olan çocuklar konusunda bütüncül bir yaklaşımdan uzak bir sosyal hizmet anlayışının bulunduğunu görmekteyiz. Korunmaya muhtaç çocuklar ve "suçlu çocuklar" için farklı yaklaşım ve politikalar benimsenmişti. Hatta Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)'nda dahi korunmaya ihtiyacı olan çocuk 'toplumsal güvenlik' suçlu çocuk ise 'adalet' başlıkları içerisinde ele alınmıştır (Uluğtekin, 2004). Bu doğrultuda Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri'nin kurulmasına yönelik ilk düzenleme 07/11/1979 tarihinde kabul edilen 2253 sayılı "Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun"dur. Kanunla beraber çocuk mahkemelerinin tüm Türkiye'de yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu kanunun yerini 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu almıştır (Erükçü ve Akbaş, 2012).

Diğer taraftan bu dönem de günümüz çocuk koruma politikaları içerisinde çok önemli bir yer teşkil eden çocukların aile yanında bakımları ve desteklenmeleri hususlarında da birtakım çalışmaların yürütüldüğünü görebilmekteyiz. Bu konuda ilk olarak "Koruyucu Aile" hizmeti gündeme alınmış 1961 yılında hizmet uygulanmaya başlanmıştır.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar konusunda kurumların çeşitliliği ise hala devam etmektedir. Bu dönemde 0-6 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı çocuk bakım yuvaları ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki çocuk yuvaları, 7-18 yaş arasındaki çocuklar içinse Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren yetiştirme yurtları bulunmaktadır. Bunların dışında yukarıda belirtildiği gibi koruyucu aile hizmeti ve yine sınırlı sayıda çocuğun hizmetten yararlandırıldığı Evlat Edinme Hizmetleri bulunmaktaydı. Dönem içerisinde kurum bakımında, SSYB'ye bağlı çocuk bakım yuvalarında 2.328, Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı 16 çocuk yuvasında 696, MEB'e bağlı 95 yetiştirme yurdunda ise 14.232 olmak üzere toplam 17.256 çocuk için kurum bakımı hizmeti verilmekteydi. Aynı tarihte koruyucu aile sayısı ise yalnızca 273'tür (Bıyıklı, 1983).

1983 yılına gelindiğinde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kabul edilmiş, **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu** oluşturularak sosyal hizmetlerin toplumdaki dezavantajlı kesimler için tek elden yürütülmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır. Dönem içerisindeki en önemli gelişmelerden biri de 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na dayanılarak hazırlanan 28/09/1986 tarihli ve 19235 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Aynı ve Nakdi Yardım Yönetmeliği' dir. Akyüz (2010) bu önemli gelişmeyi şöyle ifade etmektedir:

"Bazı durumlarda aile maddi destek ve rehberlikten yoksun olduğu için çocuğun gereksinimlerini karşılayamamakta ve ona haklarına uygun bir ortam sağlayamamaktadır. Yoksulluğun ve yetiştirme yurtlarının yatılı okul gibi algılanmasından kaynaklanan bir düşünce tarzının etkisiyle, özellikle yoksul ana babalar korunma kararı aldirtarak çocuklarını yuva ve yetiştirme yurtlarına vermektedirler. Bu konuda değişik dönemlerde yapılan araştırmalar yetiştirme yurtlarına bu yol ile önemli sayıda çocuk yerleştirildiğini göstermektedir. İşte 2828 sayılı SHÇEK yoksulluk kökenli nedenlerle çocukların yatılı kurumlarda zedelenmesini önleyen bir sisteme geçilmesi olanağını vermiştir."

Aynı nakdi yardımlar böylece bir yandan çocuğun aile yanında bakımı ve gözetilmesini sağlarken, diğer taraftan da çocuk koruma sistemi içerisindeki korunma kararı sürecinin suistimal edilmesini de önlemektedir. Daha sonraki yıllarda ise çocukların aile yanında desteklenmesi için çalışmalar hızlandırılmış, aileyi desteklemeye yönelik olarak kurumun mali imkanlarının artırılması yoluna gidilmiştir. Diğer taraftan koğuş tipi kurumlarda da benzer etkiler görülmüş, ev tipi kuruluşların sayısı arttırılmaya çalışılmıştır. Kurumun 2006 yılı idari faaliyet raporunda bu durum şöyle izah edilmiştir (SHÇEK, 2007):

"Kurumumuzca çocuğun her türlü şiddet, ihmal ve istismardan korunması üç boyutta ele alınmaktadır; Birinci olarak; çocuk haklarının toplum içinde izlenmesi ve desteklenmesi, gerekirse koruyucu, destekleyici hizmetlerle çocuğun ailesi yanında korunması ve bakımı sağlanmaktadır. İkinci olarak; aile ortamında bakılamayan çocuklar kurum bakımına alınmakta, kurum bakımının olumsuzluklarının giderilmesi amacıyla da koğuş sisteminden ev tipi kuruluşlara geçilmektedir. Üçüncü olarak ise; korunma altında bulunan çocukların aileleriyle mesleki çalışma yapılmak suretiyle koruyucu destekleyici hizmetlerle aile yanına dönüşleri sağlanmaktadır."

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Çocukların korunma, bakım, gelişme ve katılım alanında ortak bir dil olarak, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Birleşmiş Milletlerin Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararı ile kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. maddeye uygun olarak 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. 4058 sayılı onay kanunu 11 Aralık 1994 gün ve 22138 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Sözleşmenin 17., 29. ve 30. maddelerine ihtirazi kayıtla onaylanması ilgili kanun kapsamında uygun bulunmuştur. Sözleşme Anayasanın 90. maddesi uyarınca iç hukuk kuralı haline gelmiştir. 49. maddesi uyarınca Ülkemiz açısından uluslararası hukuk alanında 4 Nisan 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir (ÇHGM, 2014).

Türkiye'nin Sözleşmeyi imzalarken koyduğu ihtizari kayıt şöyledir: "Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17.,29.,ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutmaktadır."

Sözleşmenin 44. maddesi uyarınca taraf devletler bakımından Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde ilk rapor, devam eden her beş yılda bir periyodik raporlar, BM Genel Sekreterliği aracılığıyla Komiteye tevdi edilir. Türkiye, Sözleşmeye ilişkin ilk raporunu ve birleştirilmiş ikinci ve üçüncü raporunu BM Çocuk Hakları Komitesine tevdi etmiş ve Komitenin ilgili oturumlarında raporların sunumları gerçekleştirilmiştir. Birleştirilmiş dördüncü ve beşinci ülke raporumuz ise Komiteye tevdi edilmiş olup henüz sunumu gerçekleştirilmemiştir.

Taraf Devletlerin Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülüklerin uygulanmalarının incelenmesi amacıyla Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur. Komite üyeleri Taraf devletlerce gösterilen adaylar arasında gizli oyla seçilir. Her Taraf Devlet vatandaşları arasından bir uzman aday gösterilir. BM Çocuk Hakları Komitesi 18 bağımsız üyeden oluşmakta olup üyeler dört yıl için seçilir.

2.1. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları, insan hakları şemsiyesi altında yer alan haklar arasındadır. Bununla birlikte çocukların erişkinlerden farklı fiziksel, fizyolojik, davranış ve psikolojik özellikleri olduğu ve sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği bilinci ile genel anlamda erişkinlere tanınan tüm hakların yanı sıra çocuklara tanınan bazı özel hakları ifade eder. BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuklara özel tanınan haklar üç grupta toplanmakta olup bunlar **"yaşama ve gelişme hakları", "korunma hakları" ve "katılım hakları"dır.** Çocuk hakları, ırk, din, dil Türkiye'nin Sözleşmeyi imzalarken koyduğu ihtizari kayıt şöyledir: "Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17.,29.,ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutmaktadır." ayrımı yapmadan tüm çocuklar için geçerli olan hakları tanımlamaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuk hakları kavramı belirli standartlara kavuşmuştur.

2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Ortaya Çıkış Nedeni

Çocuk Haklarının şemsiyesini oluşturan insan hakları kavram olarak II. Dünya Savaşını takiben Birleşmiş Milletlerin kuruluşuyla birlikte dile getirilmiş olmasına karşın insanların ilk toplumsal yaşama geçişleriyle birlikte ortaya çıkmıştır. Dünyada yaşanan olumsuz şartlar en fazla savunmasız kesim olan çocuklar, kadınlar ve yaşlıları etkilemektedir. Özellikle yaşanan savaşlardan sonra çocukların özel olarak korunup gözetilmesi düşüncesinden hareketle çocuk hakları sözleşmesi oluşturularak ülkelerin onayına sunulmuştur.

2.3. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler

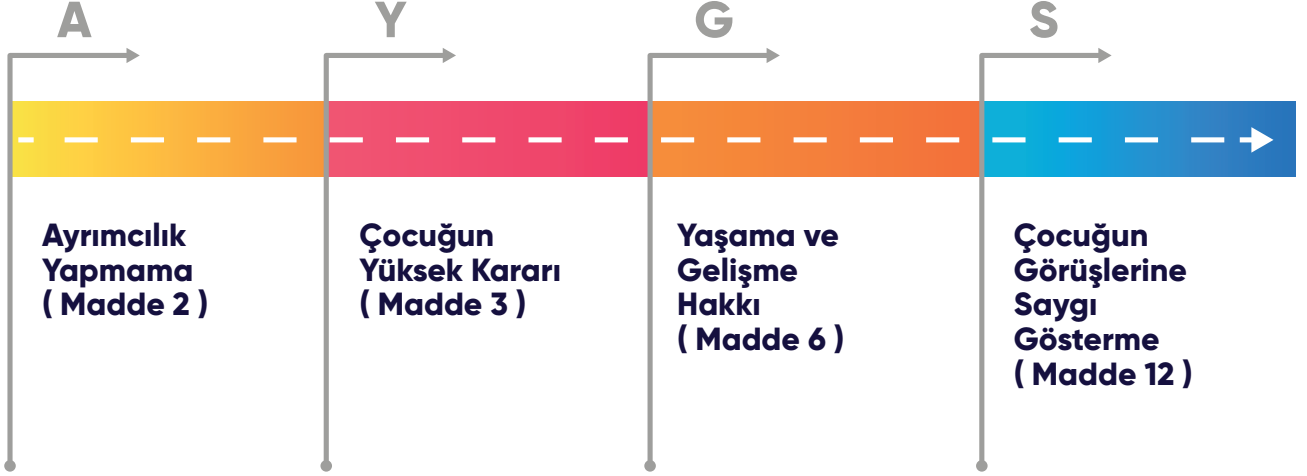
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, doğumdan ergenliğe ve genç yetişkinliğe kadar çocukların yaşamlarının tüm boyutlarını kapsamaktadır. Sözleşme dünyadaki çocukların gelişimlerini tam olarak sağlayabilecekleri mutlu, sağlıklı, güvenli bir yaşam sürmeleri konusunda gerekli olan düzenlemeleri içermektedir. Sözleşmenin temel yapısı **Tablo 2'de** verilmiştir.

Tablo 2. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel Yapısı

Çocuk Hakları Sözleşmesi 3 kısım ve 54 maddeden oluşmaktadır.	I KISIM; Çocuğun doğuştan sahip olduğu kabul edilen temel hak ve özgürlükler ve taraf devletlerin bu hususta uyması beklenen asgari standartlar
	II KISIM; Taraf devletlerin bu sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri ile Çocuk Hakları Komitesinin görevleri, çalışma usul ve esasları ile taraf devletlerin komiteye sunacağı raporlara ilişkin esaslar
	III KISIM; imza, onay ve yürürlük esasları ile Sözleşmede değişiklik yapma, çekince koyma ve feshetme usulleri

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin dört temel ilke üzerinde şekillendiği görülmektedir (**Şekil 1**).

Şekil 1. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri

Sözleşmede kamusal tüm faaliyetlerde çocuğun üstün yararını gözetme temel bir ilke olarak kabul edilmektedir.

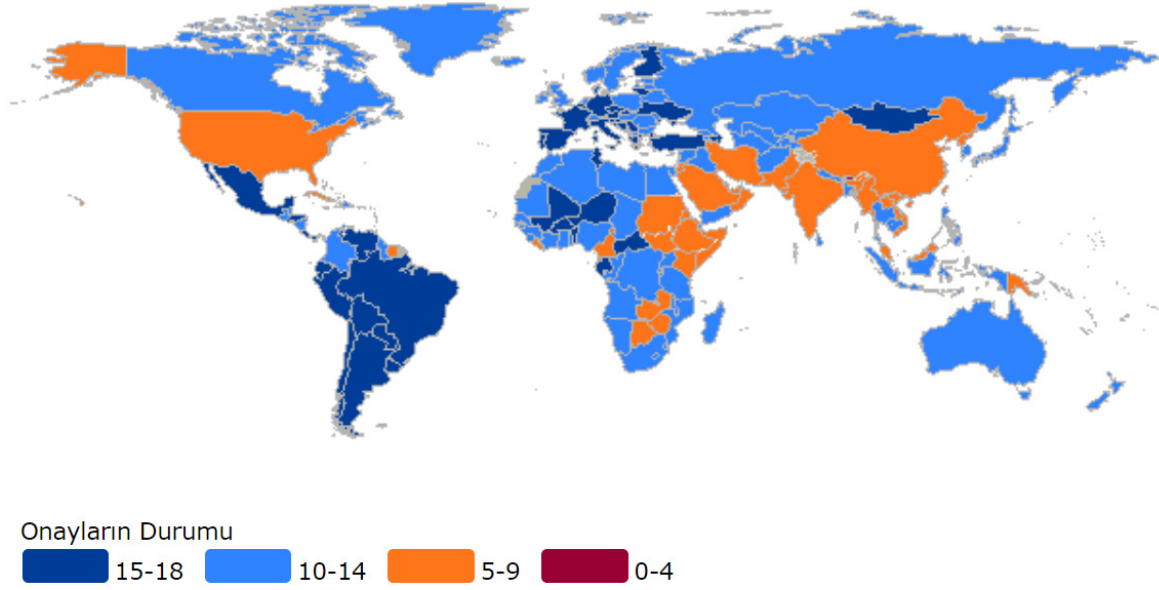
Sözleşmede tanımlanan ve yukarıda bahsi geçen dört temel ilke çocuğun anne ve babasının tabi oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil siyasal ya da başka düşünceler, mülkiyet, engellilik vb. diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeme, çocuğun yaşama ve gelişme hakkını güvence altına alma, görüşlerini dikkate alma, düşünce vicdan ve din özgürlüğünü sağlama toplumsal yaşama katılma hakkını tanıma ve her türlü ihmal ve istismara karşı korunma hakkı çerçevesinde ele alınmaktadır (ÇHGM, 2014).

2.4. Çocuk Hakları Sözleşmesine Dair Ülkemizin ve Diğer Ülkelerin Yaklaşımları

Ülkemizde çocuklar her zaman geleceğin güvencesi olarak görülmüş ve onlara mutlu, güvenli ve aydınlık bir gelecek hazırlanmasına özel bir önem atfedilmiştir. Bu bağlamda, çocuğun korunmasında aile ve Devletin yükümlülükleri Anayasamızla güvence altına alınmıştır. Çocukların yetiştirilmesi, eğitimi, sağlığı, ailenin korunması gibi konular hükümet programlarında özellikle vurgulanmıştır.

Ülkemiz, Uluslararası 18 İnsan Hakları Sözleşmelerinden 16'sına taraf olmuştur. Bu özelliği itibarıyla, en üst kategoride yer almaktadır (**Şekil 2**).

Şekil 2. Uluslararası İnsan Hakları Anlaşmasının Onaylanması

Tablo 3'te ülkemiz tarafından imzalanan insan hakları belgelerine yer verilmiştir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin dünyadaki pek çok ülke tarafından onaylanması dikkate değer bir başarıdır. Dünyada insan haklarına yönelik en geniş katılımlı sözleşmedir.

Tablo 3. Ülkemiz Tarafından İmzalanan İnsan Hakları Belgeleri

İnsan Hakları Belgesi: (Yürürlük Tarihi)	Onay Durumu	Deklarasyon
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme: 1969	İmza: 1972 Onay/Katılım: 2002	✓
Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi: 1976	İmza: 2000, Onay/Katılım: 2003	✓
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi: 1976	İmza: 2000, Onay/Katılım: 2003	✓
Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi için İsteğe Bağlı Protokol: 1976	İmza: 2004, Onay/Katılım: 2006	✓
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi: 1981	İmza: NA, Onay/Katılım: 1985	✓
İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme: 1987	İmza: 1988, Onay/Katılım: 1988	✓

İnsan Hakları Belgesi: (Yürürlük Tarihi)	Onay Durumu	Deklarasyon
Çocuk Hakları Sözleşmesi: 1990	İmza: 1990, Onay/Katılım: 1995	✓
Ölüm cezasının kaldırılmasını amaçlayan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine İkinci İhtiyari Protokol: 1991	İmza: 2004, Onay/Katılım: 2006	
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne İlişkin İsteğe Bağlı Protokol: 2000	İmza: 2000, Onay/Katılım: 2002	
Çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisi ile ilgili Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne İlişkin İsteğe Bağlı Protokol: 2002	İmza: 2000, Onay /Katılım: 2002	✓
Çocukların Silahlı Çatışmaya Katılımına İlişkin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne İlişkin İsteğe Bağlı Protokol: 2002	İmza: 2000, Onay/Katılım: 2004	✓
Tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme: 2003	İmza: 1999, Onay/Katılım: 2004	✓
İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme için İsteğe Bağlı Protokol: 2006	İmza: 2005, Onay/Katılım: 2011	
Engellilerin Hakları Sözleşmesi: 2008	İmza: 2007, Onay/Katılım: 2009	
Engellilerin Haklarına dair Sözleşmeye İlişkin İsteğe Bağlı Protokol: 2008	İmza: 2009, Onay/Katılım: 2015	✓
Tüm Kişilerin Zorla Kaybolmaya Karşı Uluslararası Korunması Sözleşmesi: 2010	İmza: NA, Onay/Katılım: NA	
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine İsteğe Bağlı Protokol: 2013	İmza: NA, Onay/Katılım: NA	
İletişim prosedürü hakkında Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne İlişkin İsteğe Bağlı Protokol: 2014	İmza: 2012, Onay/Katılım: 2017	✓

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUK KORUMA MEVZUATI

1872 İmza: 1990, Onay/Katılım: 1995	1917 Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamnamesi	1922 Dar-ül Eytamlar Nizamnamesi	1937 Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu
1949 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun	1957 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun	1963 225 sayılı Kanun S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü	1979 2653 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve yargılama Usulleri Kanunu
1983 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu	1988 3413 sayılı Kanun (Korunma Altında Yetişen Gençlere İstihdam Hakkı)	2001 4721 sayılı Türk Medeni Kanun (Evlad Edindirme Düzenlemeleri)	2005 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
2010 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Değişikliği	2011 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Kurulması	2018 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	

3.1. (1872) Darüşşafaka Nizamnamesi

30 Mart 1864 tarihinde "yoksul ve yetim çocukların eğitim ve öğretimine yardımcı olmak" amacıyla kurulan Cem'iyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye; 25 Mart 1872 tarihli Nizamname ile görev ve yetkilerini belirlemiştir. Söz konusu nizamnamede belirtilen hususların uygulanabilirliği Tedrîsiyye-i İslâmiyye Cemiyeti'nin Darüşşafaka olarak günümüze değin ulaşmasında büyük rol oynamıştır.²

3.2. (1917) Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamnamesi

I. Dünya Savaşı sonrasında annesiz, babasız ve yoksul durumda kalan çocukların korunma ihtiyacını karşılamak üzere Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin asıl amacı cephede şehit düşenlerin çocuklarını koruma altına almak olup çocuklara şefkat ve merhamet yuvası olmak için kurulmuştur (bkz.1.3.3.1.3).

² <https://www.darussafaka.org/hakkimizda/cemiyet/tarihce>

Dönemin zor koşullarına rağmen yurt içi ve yurt dışında hızla teşkilatlanarak şubeler açan Cemiyet, kendisine bağlı çeşitli kurumlarla çok sayıda yetim ve kimsesiz çocuğun maddi ve manevi himayesini sağlar. Cemiyet amaçladığı sağlık, eğitim ve kültür hizmetini çocuk ölçeğinde anne, aile ve halka ulaştırır (Sarıkaya, 2007).

**İlk kez yapılan
ve büyük ilgi
uyandıran 1927
tarihli 23 Nisan
Çocuk Bayramı,
Himaye-i Etfal
Cemiyeti'nin
öncülüğünde
planlanmış ve
Ankara merkez
olmak üzere**

tüm illerde etkin bir katılımla kutlanmıştır. 1927 yılından itibaren Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin öncülüğünde oldukça etkin kutlanan bayram, 1929'da kapsamı genişletilerek 23-29 Nisan tarihlerini içine alan Çocuk Haftası'na dönüştürülmüştür.

Himaye-i Etfal Cemiyeti için çocuk, milletin istikbalidir (Sarıkaya, 2003). 1935'te Çocuk Esirgeme Kurumu olarak isim değişikliğine gitmiştir. 26/11/1937 tarihli ve 1223 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kamu yararına çalışan derneklerden sayılmıştır (Gökçearslan Çifçi, 2009). Günümüzde geçerliliğini koruyan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun temelleri bu kurum ile atılmıştır (Ersoy ve Dikici, 2018).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin amaçları;

- Çocuklara eziyet edilmemesi
- Ebeveynler de dâhil olmak üzere çocuklara kimse tarafından bedeni ve ruhi gelişimlerini bozacak işler verilmemesi
- Çocukların bedenlen sağlıklı bir şekilde büyümelerini sağlayan şartlara dikkat edilmesi
- Okullarda çocuklara özen ve şefkat gösterilmesi, okul bina ve dersliklerinin çocuğun gelişimine uygun yapılması, çocuğun sağlığı ile ilgili maddi ve manevi durumlarla ilgilenilmesi, okulda çocukların yerleşme, gıda, aydınlatma, ısınma ve beden terbiyesi yönünden gelişimlerini olumlu etkileyecek imkânların yaratılması
- Çocukların belirli aralıklarla muayene edilerek ailelerin bilgilendirilmesi, dispanserler açılması, süt ve ilaç temininin sağlanması
- Çocuklu ailelerin yaşadıkları ortamın incelenerek ihtiyacı olanlara yardım edilmesi
- Veremli çocuklar için hastaneler ve sanatoryumlar kurulması
- Fakir ve hasta olan çocukların tedavilerinin yapılması
- İmkânı olmayan öğrencilerin tatil zamanlarında kırlara ve yazlık tatil yerlerine gönderilmesi
- Çocukların sigara ve alkol kullanmalarının engellenmesi
- Çocuğun ahlaksız yetişeceği ortamlardan –ailesi de dahil- alınarak uygun yere yerleştirilmesinin sağlanması
- Çocukların meyhane ve ahlaki sağlıklarını bozabilecek yerlere, uygun olmayan sinema ve tiyatrolara girmelerinin engellenmesi
- Çocukların fuhuş ve ahlaksızlığa sevk, teşvik ve sürüklenmelerinin önlenmesi
- Ahlak sağlığını bozabilecek kitapların okunmasının engellenmesi
- Evsiz ve kimsesiz bir şekilde sokaklarda kalan çocukların toplatılarak uygun yerlerde onlara misafirhaneler kurulması, ıslahhanelere ihtiyaç duyanlar için ise ıslahhaneler kurulması
- Çocuk ticareti ile çocukların dilenmesinin yasaklanması
- Hizmetçi, besleme ve evlatlıkların suiistimal edilmelerinin engellenmesi ve ailelerin yanında bakılan çocukların da kontrol edilmesi
- Çalışabilecek durumda olan çocuklara iş bulunması
- Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne ait bir kütüphanenin kurulması
- Cemiyetin kanuni hükümler çerçevesinde çocukların hak ve hukuklarını koruması
- Yabancı devletlerdeki Himaye-i Etfal teşkilatları ile ilişkiler kurulmaya çalışılması
- Bedeni ve akli yönlerden engelli çocuklar için eğitim ve sağlık hizmeti verecek yerlerin temini
- Çocuklara sağlıklı oyun alanlarının sunulabilmesi
- Cemiyetin amacını anlatan ve bilgilendirmeyi sağlayacak neşriyatın yapılması

3.3. (1922) Dar-ül Eytamlar Nizamnamesi

5 Kânunuevvel 1338 (1922) tarihinde çıkarılan ve on bir maddeden oluşan Darüleytamlar Talimatnamesiyle Darüleytamların (Bkz. 1.4.4.2.6. ve 1.4.5.1.1.) varidatı, Sıhhiye ve Muavenet-i İc̣timaiye Vekâleti bütçesinden tahsis edilecek yardım ile yapılacak teberru ve belediye yardımlarına bağlanmıştır.

3.4. (1926) 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi

17/02/1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hususu vurgulanmış ve ilk olarak evlat edindirme ile koruyucu aile kavramlarına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. 22/11/2001 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

3.5. (1937) Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu

Himaye-i Etfal Cemiyetinin adı 1935 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiş 26 Kasım 1937 tarihli ve 1223 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla da kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edilmiştir. Çalışmalarını, nizamname ve tüzüklerle sürdürmüştür. 1983 yılında 2828 sayılı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" yürürlüğe konulmuştur.

3.6. (1949) 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun

"Beden, ruh, ahlak gelişmeleri tehlikede olup ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbirleri alınmasında zaruret görülen çocukların mahkeme kararıyla ve reşit oluncaya kadar bakılması ve yetiştirilmesi" amacıyla 1949 yılında hazırlanan 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun 33 maddeden oluşmaktadır.

Kanun korunmaya muhtaç çocuğun tespiti ve bakımı; çocuğun bakım masraflarının karşılanması; çocukların yerleştirilmesi ve eğitimi; çocukların istihdamı, çocukların koruyucu aileye verilmesi veya evlat edindirilmesi, kurumlar arası işbirliği konularını içermektedir. Söz konusu Kanun 1957 yılında 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle mülga olmuştur.

3.7. (1957) 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun

1957 yılında 5387 Sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak 6972 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler, sosyal hizmetlerin mahalli idari birimleri olan Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri'nin sorumluluğu ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın da katılımı ile yürütülmeye başlanmıştır. Bu Kanun korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin yerel yönetimler tarafından yerine getirilmesi yaklaşımını önemsemektedir.

Bu Kanun'da devlet, belediye, zabıta memurları veya muhtarlar korunmaya muhtaç bir çocuğun varlığını haber alınca mahallin en büyük mülkiye amirine durumu bildirirler. Mülkiye amiri hazırlattığı evrak ile birlikte sulh mahkemesine müracaat eder ve çocuk hakkında korunma kararı ister. Beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup, ana ve/veya babasız, ana ve/veya babası belli olmayan, ana ve/veya babası tarafından terk edilen, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanma gibi tehlikelere maruz bırakılan çocukların 18 yaşını doldurana kadar korunmaları gerekir. Hakkında korunma kararı alınan çocuk, 0-6 yaş arasındaysa Sağlık Bakanlığı'na bağlı çocuk bakım yurtlarına; 7-18 yaş arasındaysa Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yetiştirme yurtlarına yerleştirilir (Elmacı, 2019). Bu Kanun'da koruyucu ailelerden de söz edilmektedir.

3.8. (1963) 225 sayılı Kanun S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü

1959 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Enstitüsü, 1963 yılında ise 225 sayılı Kanunla Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. İllerde Sosyal Hizmet Koordinasyon Kurulları oluşturulmuş ve İl Sağlık Müdürlükleri içerisinde Sosyal Hizmetler Müdürlükleri oluşturulmuştur. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilecek sosyal hizmetlerin organize edilmesi yönünde adımlar atılmıştır.

3.9. (1979) 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu

Çocuk mahkemeleri; çocuğun kişilik ve gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak onun yargılama sürecinden mümkün olduğunca az düzeyde zarar görmesini amaçlayan özel bir hukuk mahkemesidir. Çocuk mahkemeleri ile ilgili ilk yasal düzenleme 1979 yılında yapılan 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu olup 1982 yılında yürürlüğe girmiştir. Mahkemelere bağlı uzman çalıştırma usulü ilk kez bu Kanun ile başlamıştır ve Kanunun 30'uncu maddesine göre, her çocuk mahkemesinde öncelik sırasına göre, sosyal hizmet uzmanı veya yardımcısı, pedagog, psikolog ve psikiyatr atanması öngörülmüştür (Parlak ve Demir Çelebi, 2018). Bu mahkemelerin olmadığı illerde, çocuklar, yetişkinler için olan mahkemelerde yargılanma yapılmıştır. Bu kanun 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. İlk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara'da kurulmuştur. 2019 Aralık ayı itibarıyla 111 çocuk mahkemesi görev yapmaktadır ³.

3.10. (1983) 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

1983 yılında kabul edilen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunun genel gerekçesi incelendiğinde Anayasa'da yer alan sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak sosyal hizmetlerde etkin bir politikanın kabul edilmesi, ülkenin geleceğini oluşturan çocukların korunması ve bunlara hizmet verilmesi amacıyla hazırlandığı görülmektedir.

Sosyal hizmetlerin çağdaş bir anlayış ve bilimsel uygulamalara paralel olarak yerine getirilmesi ve yurdumuzun ihtiyaçlarına cevap vermesi ancak toplum kaynaklarından azamî derecede yararlanma özelliğine sahip, devlet ile toplum imkânlarını bütünleştirebilecek nitelikte ve devlet yönetim sistemi içinde idarî ve malî otonomiye sahip, dinamik bir ihtisas kurumu olan Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulması vasıtasıyla gerçekleşebilmesi için 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun adı, 03/06/2011 tarihli ve 633 sayılı KHK'nin 35 inci maddesiyle Sosyal Hizmetler Kanunu şeklinde değiştirilmiştir.

3.11. (1988) 3413 sayılı Kanun (Korunma Altında Yetişen Gençlere İstihdam Hakkı)

Korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yönelik kurum bakımından sonra çocukların yaşamlarını desteklemek için yapılan bir düzenlemedir.

1988 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa ek bir madde eklenmesini sağlayan 3413 sayılı Kanun ile de son derece önemli bir konuda yeni bir ileri düzenleme yapılmıştır. Buna göre, kurumun koruması altında bulunan çocukların işe yerleştirilmesi konusu kanun güvencesine bağlanmış ve böylece yetiştirme yurtlarından on sekiz yaşını tamamlayan çocukların bir iş sahibi yapılmadan kurumdan ayrılmalarından kaynaklanan sorunlar çözüme kavuşturulmuştur.

3413 sayılı Kanunun amacı; korunmaya ihtiyaç duyan çocukları topluma kazandırmak, öğrenimini veya on sekiz yaşını tamamlayarak yurttan ayrılma aşamasına gelen gençleri sosyal güvenceye kavuşturmak ve üretim sürecine katmak ve kamuda istihdam edilmelerini sağlamaktadır. Böylece her yıl kurumdan ayrılma aşamasına gelen çocuklar gelecek endişesi duymadan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kamu

kurum ve kuruluşlarınca istihdam edilmekte ve yeni yaşamlarına huzurlu ve mutlu bir şekilde başlayabilmektedir. ⁴

3.12. (2001) 4721 sayılı Türk Medeni Kanun (Evlat Edindirme Düzenlemeleri)

22/11/2001 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 305 ila 320 nci maddeleri evlat edinme müessesini düzenlemektedir. 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde de evlat edinme düzenlenmekteydi, ancak yeni kanunla evlat edinmede esaslı değişikliklere gidilmiştir. Söz konusu değişiklikler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Evlât edinme, akdi ilişki olmaktan çıkarılmış, hâkim kararı ile tesis edilir hale dönüştürülmüştür.
- Evlât edinecek kişinin yaşı 35'ten 30'a ve hatta bazı hallerde daha da aşağıya çekilmiştir.
- Altsoyu bulunan kişilerin küçükleri evlât edinmesine izin verilmiştir.
- Evlât edinecek kişinin, evlâtlığa belli bir süre bakması şartı bağlanmıştır.
- Evli kişilerin eşleriyle birlikte evlât edinmesi ilkesi getirilmiştir.
- Evlâtlık ile evlât edinenin ve altsoylarının evlenmesi yasaklanmıştır.
- Küçüklerin evlât edinilmesine aracılık faaliyetleri düzenlenmiştir.
- Evlâtlık ilişkisinin kaldırılması için dava açma hakkında hak düşürücü süre getirilmiştir.

3.13. (2005) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk adalet sisteminin geliştirilme ihtiyacı ve mevzuatların günün koşullarına uyarlanma anlayışı doğrultusunda 15/07/2005 tarihinde; korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkın da uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esasları kapsayan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanun ile mahkemelerin yapısı değiştirilmiş ve mahkemeler "Çocuk Mahkemesi" ve "Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi" olarak iki ayrı biçimde yeniden yapılandırılmıştır (Erükü ve Akbaş, 2012).

Kanunun amacı; korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Kanunda, çocukla ilgili tüm işlemler için çocuğun yararına öncelik verilmesi ilkesi benimsenmiştir. Çocukların suç ve benzeri tüm sosyal risklerden korunmaları onların öncelikli yararınadır. Bu nedenle Kanun, koruyucu ve destekleyici tedbirlere büyük önem verilerek hazırlanmıştır.

⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c043/b061/tbmm220430610123.pdf> (Erişim Tarihi: 09.04.2020).

Çocukların suç gibi önemli bir tehlikeden korunabilmeleri onların gelişimlerine yönelik her tür tehlikeye karşı duyarlı bir adalet mekanizması ile sağlanabilir. Bu nedenle, Kanunda çocuk mahkemeleri, sadece çocuğun işlemiş bulunduğu suç ile değil, aynı zamanda çocuğun karşı karşıya kaldığı her tür ihmal ve istismar süreci ile ilgili olarak görevlendirilmiştir.⁵

Kanun'un 5 inci maddesinde koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler olarak belirtilmiştir.

Kanunun on iki temel ilke üzerinde şekillendiği görülmektedir;

Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmaması,

Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,

Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğa özel ihtimam gösterilmesi,

Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi,

Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,

Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınmasıdır.

⁵ Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/991) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss963m.htm> (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

3.14. (2010) 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Değişikliği

5982 sayılı Kanunla 1982 yılından beri yürürlükte olan 2709 sayılı Anayasanın pek çok maddesinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikler ile;

T.C. Anayasası 10. maddesinde "...Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz." hükmü eklenmiş ve çocuklara yönelik pozitif ayrımcılık yapılmıştır. Ayrıca, "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlıklı 41. madde hükmü, aile ve çocuğa verilen önem bir kez daha vurgulanmıştır.

Çocuğun üstün menfaatine açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkı ve devletin her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alması anayasal güvence altına alınmıştır.

3.15. (2011) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Sosyal hizmetler ve yardımlar alanındaki farklı kurumsal yapılar tarafından yürütülen hizmetlerin bir bütünlük içerisinde yürütülebilmesi amacıyla 08/06/2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur⁶. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmış ve onun üstlendiği tüm görevler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir. Kanun Hükmünde Kararname ile "Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlama ve korunmaya, bakım ve yardıma muhtaç çocukların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmek." görevleri Bakanlığa verilmiştir. Bakanlığın çocukla ilgili görevlerini yürütmek amacıyla Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2018 yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurulması ile mülga olmuştur.

⁶ <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0265.pdf> (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

3.16. (2018) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

16/04/2017 tarihinde yapılan halk oylaması neticesinde kabul edilen 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 21 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimler sonucu yürürlüğe girmiştir. Söz konusu değişiklikle hükümet sisteminden, Bakanlıkların yapısına kadar pek çok değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu değişikliğin sosyal hizmetler ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar açısından en öne çıkan sonucu ise (mülga) Aile ve Sosyal Politikalar ve (mülga) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurulması olmuştur. Bakanlığın çocuklara yönelik hizmetler Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinesinde yürütülmektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevleri özetle;

- Çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek,
- Çocuklara yönelik sosyal hizmetler konusunda politika ve stratejiler belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, uygulamak, izlemek ve değerlendirmek,
- Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce çocuklara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek,
- Aile ortamından mahrum kalan veya yüksek yararı ailesinin yanında bulunmamayı gerektiren çocuklara, özel bakım ve koruma hizmeti sunmak,
- Özel surette korunması gereken çocuklara yönelik hizmetleri, denetlemek, tespit edilen aksaklıklara ve yetersizliklere karşı gerekli önlemleri almak,
- Korunması gereken çocuklara nitelikli hizmetin verilebilmesini teminen, fiziki altyapı, nitelikli personel yetiştirilmesi ve istihdamı gibi hususlarda her türlü önlemi almak,
- Özel surette korunması gereken çocukların ilgili mevzuat uyarınca işe yerleştirilmesi işlemlerinde koordinasyonu sağlamak,
- Özel surette korunması gereken çocuklara yönelik hizmetler konusunda kamu kurum ve kuruluşlarıyla gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, gönüllü girişimleri teşvik edici mekanizmaları geliştirmek ve uygulamak,
- Özel surette korunması gereken çocuklar sorununda toplumsal duyarlılığı ve dayanışmayı güçlendirici faaliyet, proje ve kampanyalar düzenlemek,
- Evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerini koordine etmek,
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda belirlenen tedbirleri yürütmek ve koordinasyonunu sağlamak.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

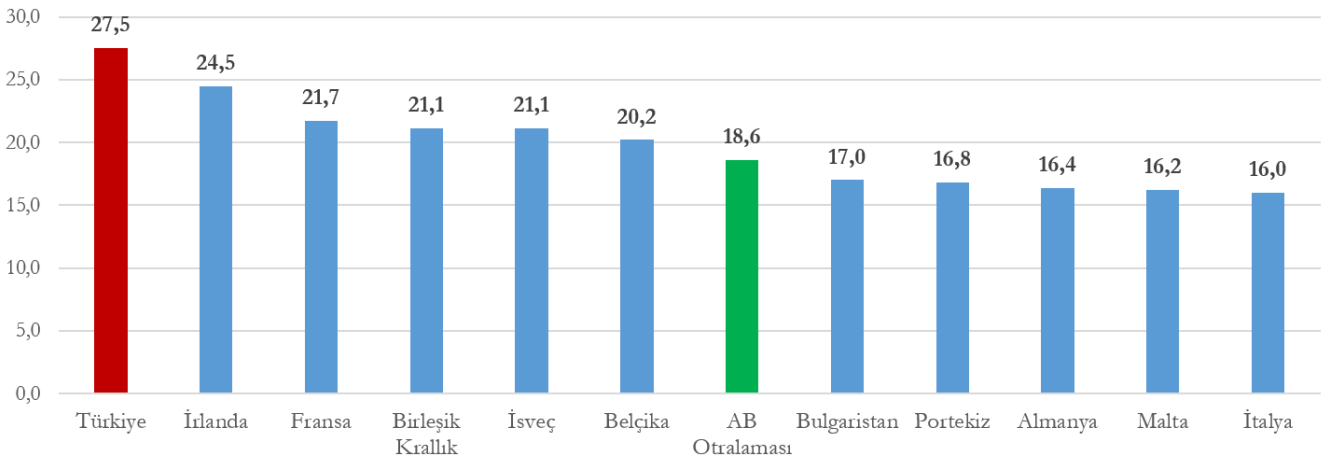
4. TEMEL GÖSTERGELERLE ÇOCUK

4.1. Nüfus İçinde Çocuğun Yeri

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocuklar 0-17 yaş grubunu (-18 yaş) içermektedir. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin çocuk nüfusu oranlarına bakıldığında, en yüksek oran %24,5 ile İrlanda'da görülmektedir. İrlanda'yı sırasıyla Fransa, Birleşik Krallık ve İsveç takip etmektedir. Almanya (%16,4), Malta (16,2) ve İtalya (%16,0) AB ülkeleri içerisinde çocuk nüfusu oranının en düşük olduğu ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. AB ülkelerinin çocuk nüfusu ortalaması ise %18,6 olarak hesaplanmıştır (**Şekil 3**).

AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'nin oldukça yüksek çocuk nüfusu oranına sahip olduğu görülmektedir. Türkiye, AB ülkeleri içinde en yüksek çocuk nüfusu oranına sahip ülkesi İrlanda'dan yaklaşık % 3 oranında daha fazla çocuk nüfusu oranına sahiptir. Türkiye çocuk nüfusu oranı, AB ülkeleri çocuk nüfusu ortalamasından yaklaşık % 8,9 daha yüksektir (**Şekil 3**).

Şekil 3. Avrupa Kıtası Ülkelerinde Çocuk Nüfus Oranı

2019 yılsonu itibarıyla Türkiye nüfusu 83.154.997 iken, nüfusun 22.876.798'ni çocuk nüfusu oluşturmuştur. Yıllar itibarıyla çocuk nüfusu ise, 1935 yılında toplam nüfusun %45'ini, 1970 yılında %48,5'ini ve 2000 yılında %35,2'sini oluşturmuştur. Çocuk nüfus oranı yıllar içinde düşse de Türkiye hala çocuk ve genç nüfusun ağırlıklı olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. TÜİK'in yapmış olduğu nüfus projeksiyonuna göre çocuk nüfus oranının önümüzdeki yıllarda düşüş göstereceği görülmektedir. Buna göre çocuk nüfusunu toplam nüfusa oranının 2023 yılında %27'0, 2040 yılında %23,3 ve 2080 yılında ise %19,0 olacağı öngörülmektedir (**Tablo 4**).

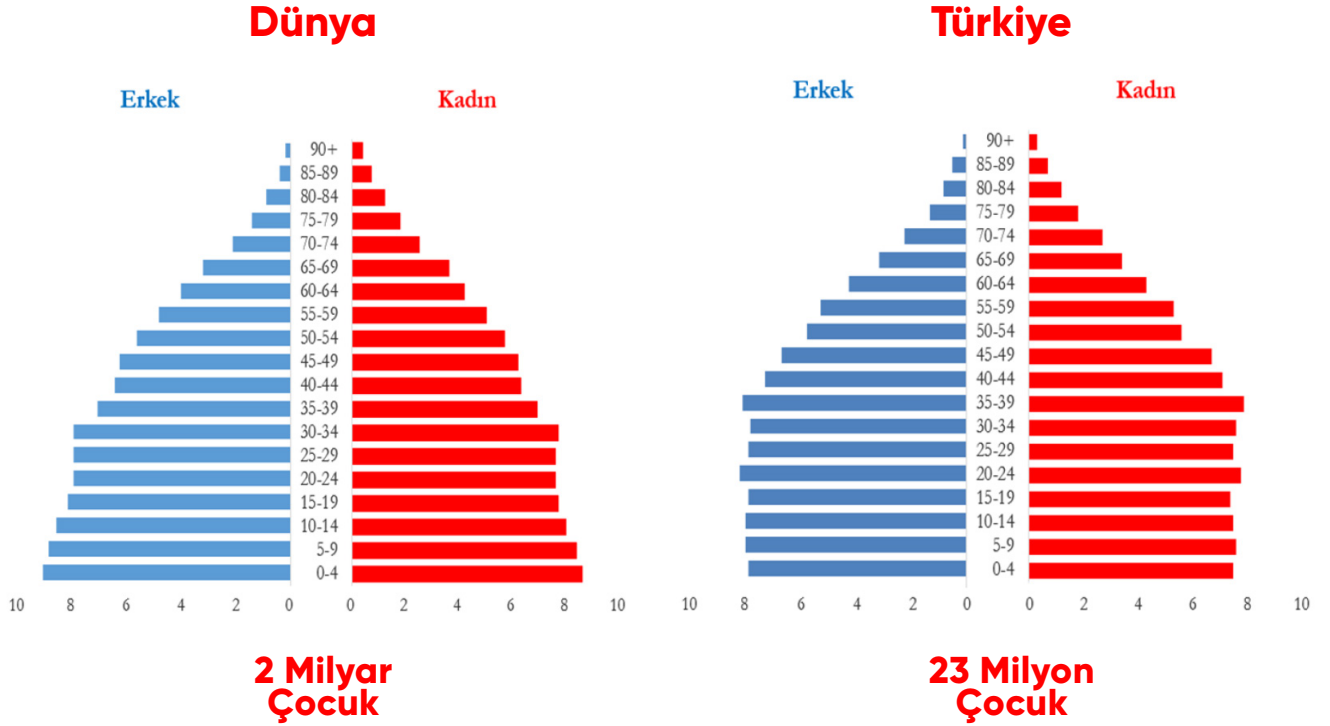
Tablo 4. Türkiye Çocuk Nüfusu ve Gelecekte Çocuk Nüfus Projeksiyonu

Yıllar	Toplam Nüfus	Toplam Çocuk Nüfusu	Genel Nüfus İçindeki Oran
2000	64.729.501	22.800.988	35,2
2017	80.810.525	22.883.288	28,3
2018	82.003.882	22.920.422	28,0
2019	83.154.997	22.876.798	27,5
2023	86.907.367	23.484.561	27,0
2030	93.328.574	23.863.565	25,6
2040	100.331.233	23.366.571	23,3
2060	107.095.998	21.862.293	20,4
2080	107.100.904	20.333.232	19,0

Kaynak: TÜİK, 2019

Türkiye nüfusu dünya nüfusu ile benzer bir şekilde süreç izlemekte olup çocuk nüfusunun genel nüfus içindeki oranı 2000 yılından bu yana azalış eğilimindedir (**Şekil 4**)

Şekil 4. Dünya ve Türkiye Nüfus Piramidi

Yaş gruplarına göre 2017 ve 2018 yıllarındaki çocuk nüfusu incelendiğinde, en fazla çocuk nüfusunun 0-4 yaş arasında olduğu görülmektedir. 0-4 yaş grubunu sırasıyla 5-9 ve 10-14 yaş grupları takip etmektedir. 2019 yılında ise en fazla çocuk nüfusunun 5-9 yaş arasında olduğu görülmektedir. 5-9 yaş grubunu sırasıyla 10-14 yaş, 0-4 yaş ve 15-17 yaş grupları takip etmektedir **(Tablo 5)**.

Tablo 5. Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Çocuk Nüfusu Verileri

Yıl	Toplam Nüfus	Çocuk Nüfusu	Yaş Grubu				Toplam Nüfusa Oranı
			0-4	5-9	10-14	15-17	
2019	83.154.997	22.876.798	6.345.136	6.461.039	6.406.170	3.664.453	27,5
2018	82.003.882	22.920.422	6.484.986	6.358.920	6.340.423	3.736.093	28,0
2017	80.810.525	22.883.288	6.481.849	6.340.769	6.210.870	3.849.800	28,3

4.2. Eğitim

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne süregelen bir olgudur. Eğitimin temel amacı, bireyin kendini geliştirmesidir. Eğitim önemini tarih boyunca korumuştur. Eğitimin önemi fark eden toplumlar çocuklar için zorunlu eğitim süreleri koymuşlardır.

Eğitim önceleri yaşama hazırlık, meslek edinme olarak görülmekteyken günümüzde eğitim bundan çok daha ötesidir. Eğitim yaşamla bağ kurmanın en önemli yoludur. Kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek, tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümüdür.

Anayasa ve diğer yasal düzenlemeler ile her çocuk için eğitim ve öğrenim hakkı teminat altına alınmış olup, ilköğretim ve ortaöğretim zorunlu ve ücretsizdir. Türk Milli Eğitim Sisteminin Yapısı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiş olan “Örgün Eğitim” ve “Yaygın Eğitim” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Örgün eğitim; belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir. Örgün eğitim; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tamamını kapsamaktadır.

4.2.1. Okullaşma Oranı

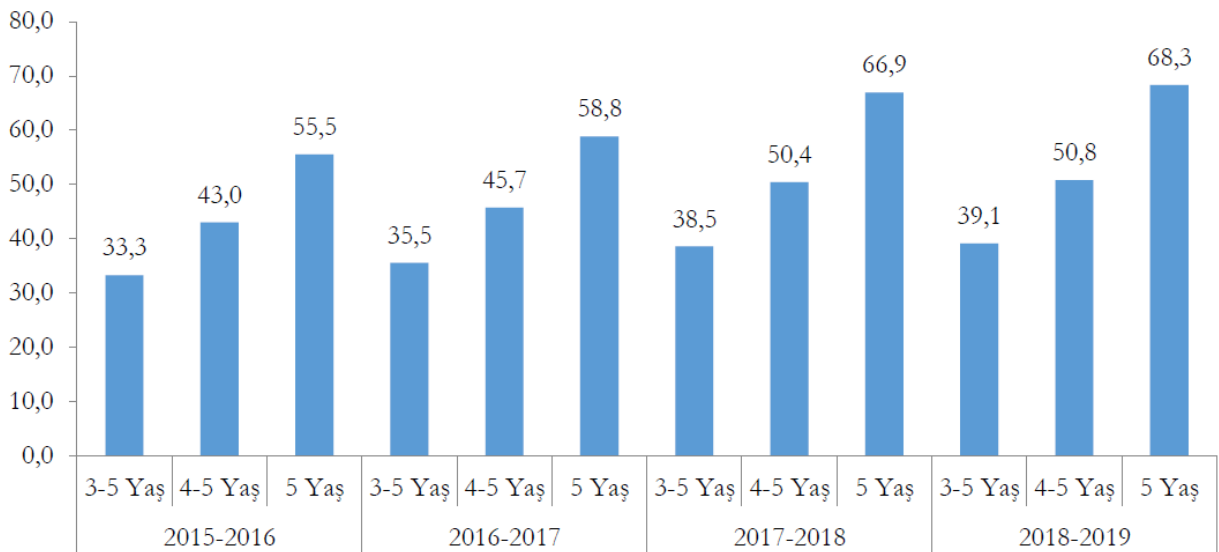
4.2.1.1. Okul Öncesi Eğitim ve Okullaşma Oranı

Okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş, 3 yaş (36 ayını dolduran çocuklar), 4 yaş ve 5 yaş (66 aydan küçük olan çocuklar) grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları MEB'den izin alınmak kaydıyla bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okullarına bağlı ana sınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılmaktadır. Okul öncesi eğitim hizmeti, MEB'e bağlı ana sınıfı, anaokulu ve uygulama sınıflarında ücretsiz verilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, bireyin beyin gelişiminin önemli ölçüde yaşamın ilk yıllarında gerçekleştiği, ahlak gelişiminin bu yaşta bireye sunulan kaliteli deneyimler ve etkileşimlerden doğrudan etkilendiği, erken çocukluk döneminin çocuğun kişilik ve diğer gelişim alanlarının en hızlı olduğu dönemdir. Bu doğrultuda MEB'e göre okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı sağlanmasını, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre okul öncesi eğitimde her yaş grubunda yıllara göre artış gösterdiği görülmektedir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında 3-5 yaş grubunda oran 33,3; 4-5 yaş grubunda 43; 5 yaş grubunda 55,5 iken 2018-2019 eğitim öğretim yılında 3-5 yaş grubunda oran 39,1'e, 4-5 yaş grubunda 50,8'e ve 5 yaş grubunda 68,3'e yükselmiştir (**Şekil 5**).

Şekil 5. Okul Öncesi Eğitimde Yıllara ve Yaşa Göre Okullaşma Oranı (%)

Bununla birlikte çeşitli mevzuatlar doğrultusunda diğer kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, işletmeler, özel ve tüzel kişilikler tarafından da 0-6 yaş çocuklara yönelik eğitim, bakım vb. çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Türkiye’de 2019 yılı Aralık itibarıyla 0-6 yaş çocuklara hizmet sunan kurumların verisi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir **(Tablo 6).**

Tablo 6. Türkiye’de 0-6 Yaş Çocuklara Yönelik Hizmet Sunan Kurumları⁷

Kuruluşun Bağlı Olduğu Kurum	Kuruluş Sayısı ve Oran	Çocuk Sayısı ve Oran	Personel Sayısı ve Oran	İlgili Mevzuat
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	2.443 8%	103.129 6%	21.323 20%	Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik
Milli Eğitim Bakanlığı (Resmi)	22.543 69%	1.202.666 75%	59.898 56%	Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği
Milli Eğitim Bakanlığı (Resmi)	22.543 69%	202.857 13%	16.458 16%	Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği
Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılan Kuruluşlar	133 0,4%	8.656 0,5%	788 0,74%	Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Çocuk Bakımevleri Hakkında Yönetmelik
Diyanet İşleri Başkanlığı	2.366 8%	77.864 5%	6.686 6%	4-6 Yaş Grubuna Yönelik Sınıfların (Kur'an Kursları) Açılışı
İş Kanununa Göre İşletmelerde Açılan Kreşler	3 0,01%	330 0,02%	20 0,02%	Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik
Belediye Çocuk Merkezleri	194 1%	16.953 1%	993 1%	
TOPLAM	32.542	1.612.455	106.166	

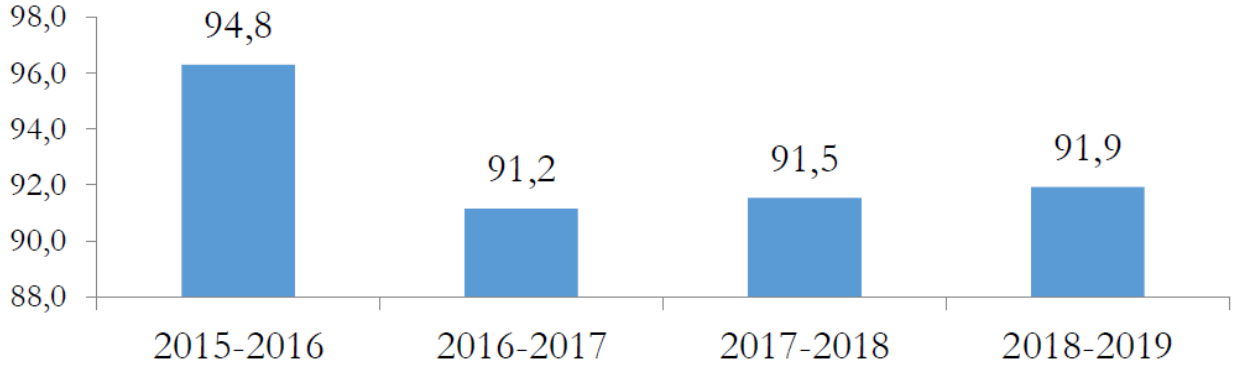
4.2.1.2. İlköğretim ve Okullaşma Oranı

Mecburi ilköğretim çağı 5-13 yaş grubundaki çocukları (Kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 66 ayını dolduran çocuklar ile 13 yaşını bitirip öğretim yılı sonunda 14 yaşına giren çocuklar) kapsamaktadır. İlköğretimin amacı; her Türk çocuğunun iyi birer vatandaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, millî ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır. İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkan veren ortaokullar ile imam hatip ortaokullarından oluşmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre ilkokul eğitimde son yıllarda bir artış görülmektedir. 2016-2017 eğitim öğretim yılında %91,2 olan net okullaşma oranı 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında % 91,9’a çıkmıştır **(Şekil 6.)**

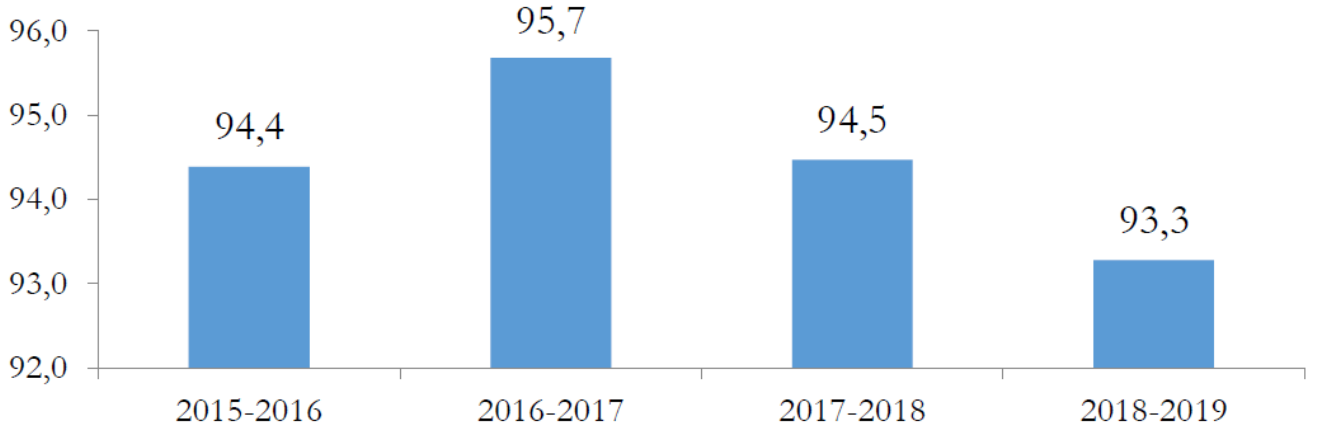
⁷ 2018-2019 eğitim-öğretim yılı e- okul verileridir.

Şekil 6. İlkokul Eğitiminde Yıllara Göre Net Okullaşma Oranı (%)

Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre 2015-2016 eğitim öğretim yılında %94,4 olan net okullaşma oranı 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında % 93,3 olmuştur (**Şekil 7**).

Şekil 7. Ortaokul Eğitiminde Yıllara Göre Net Okullaşma Oranı (%)

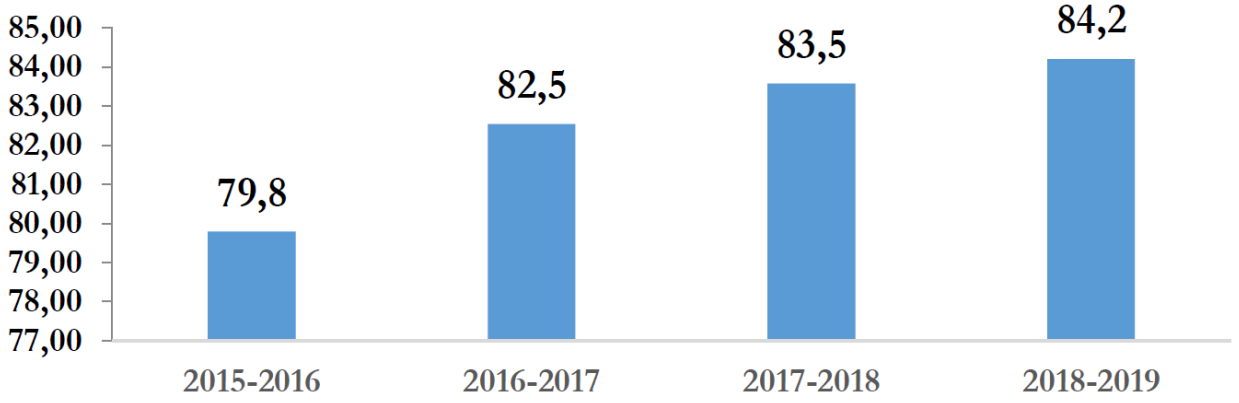
4.2.1.3. Ortaöğretim ve Okullaşma Oranı

İlköğretime dayalı, en az dört yıllık zorunlu, örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsamaktadır. Ortaöğretimin amaç ve görevleri; Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

- Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
- Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre ortaöğretim net okullaşma oranında devam eden bir artış görülmektedir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında % 79,8 olan net okullaşma oranı 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında % 84,2'ye yükselmiştir (**Şekil 8**).

Şekil 8. Ortaöğretim Eğitiminde Yıllara Göre Net Okullaşma Oranı (%)

4.2.1.4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon

Anayasanın 42 nci maddesinin "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz." ve "Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır." hükümleri ile engelli kişilerin eğitim hakkı anayasal güvence altına alınmıştır.

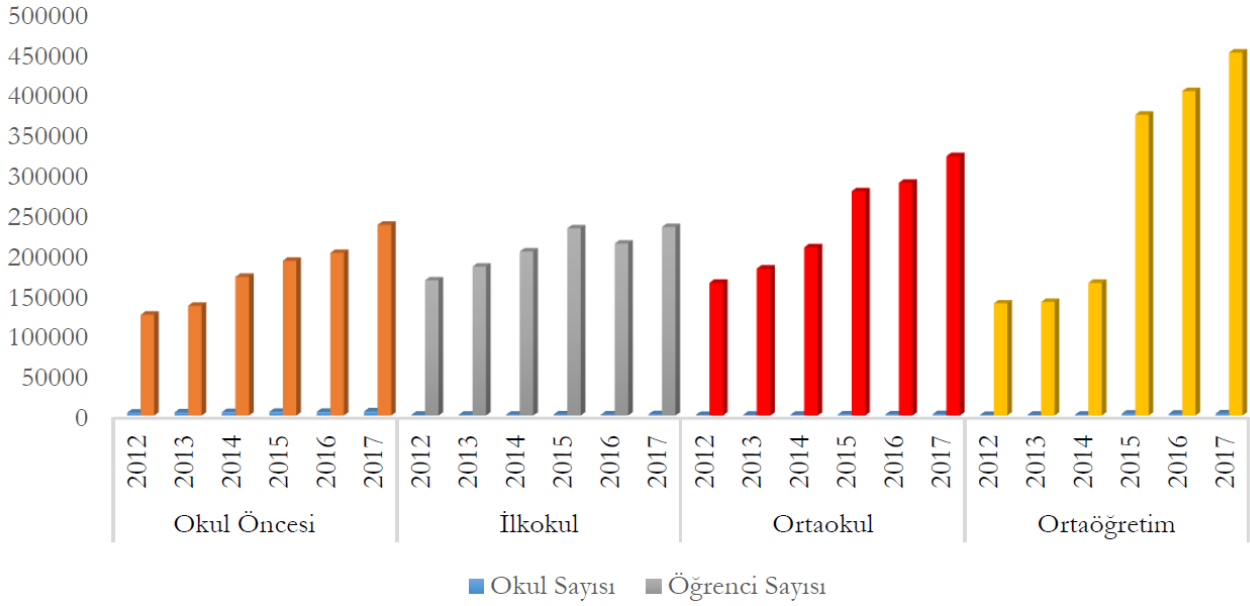
Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin engellilik hâlini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en az seviyeye indirmek, yeteneklerini en üst seviyeye çıkarmak ve topluma uyumlarını sağlamak, temel öz bakım becerilerini, bağımsız yaşam ve mesleki becerilerini geliştirmek amacıyla özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti verilmektedir.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin öncelikle kaynaştırma/bütünleştirme anlayışı doğrultusunda engel durumu olmayan akranlarının devam ettiği sınıf olmak üzere, özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu/kurumu, yatılı özel eğitim okulu/kurumu gibi en az sınırlandırılmış ortamdan en çok sınırlandırılmış ortamda eğitimlerini sürdürmelerini sağlayacak şekilde yerleştirilmelerine dikkat edilmektedir.

Okula gidemeyecek durumda olan veya hastanede tedavi altında olan özel eğitim ihtiyacı olan bireylere ise evde veya hastanede eğitim hizmeti sunulmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olduğu tespit edilen çocukların toplumsal hayata katılımları için eğitime erişimlerinin sağlanması önem arz etmektedir. Bu nedenle özel eğitim ihtiyacı olan her öğrenci özel eğitim okul/kurumlarına ücretsiz olarak taşınmakta ve bu öğrencilerimize okullarında ücretsiz yemek hizmeti sunulmaktadır.

TÜİK verilerine göre, özel eğitim kurumlarından yararlandırılan öğrenci sayısı tüm kategorilerde yıldan yıla artış göstermiştir (**Şekil 9**).

Şekil 9. Yıllara Göre Özel Eğitim Kurumlarının Okul/Öğrenci/Öğretmen Kapasiteleri

4.2.2. Üstün Yetenekli Çocuklar

Türkiye’de üstün yetenek tanısı alan özel yetenekli öğrencilerin eğitimi MEB tarafından açılmış olan Bilim ve Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) ve destek eğitim odalarında yapılmaktadır. 2019 yılı yerleştirme sonuçlarına göre ülke genelinde bulunan 160 Bilim ve Sanat Merkezlerine (BİLSEM) 63 bin 95 öğrenci devam etmektedir. BİLSEM’lere öğrenci tanılama ve seçme işlemlerinde genel zihinsel yetenek alanında yapılan bireysel değerlendirmelerde 2019 yılında Türkiye’nin ilk yerli zekâ ölçeği olan Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS) uygulanmıştır.

4.2.3. Mesleki Eğitim Merkezleri

2016 yılında çıraklık eğitimi zorunlu eğitim kapsamında sayılmıştır. Çıraklık ve kalfalık eğitim süreleri birleştirilerek toplam eğitim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Mesleki Eğitim Merkezlerine kayıt yaptıran öğrenciler diploma alabilmek için MEB tarafından belirlenen fark derslerini öğrenimleri süresince alabilecekleri gibi ustalık belgesini

aldıktan sonra açık öğretim kurumları yoluyla da tamamlayabilmektedirler. Çırak ve çıraklar ile işletmelerde mesleki eğitim gören, staj veya tamamlayıcı eğitime devam eden öğrencilere, asgari ücretin net tutarının yüzde otuzundan az olmamak üzere ücret ödenmekte olup, sigortaları Devlet tarafından sağlanmaktadır. Örgün eğitim sistemi dışında kalan çocuklar iş ve eğitim hayatını eş zamanlı olarak yürütebilmekte, meslek sahibi olarak iş yaşamına dâhil olmaktadır. 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Mesleki Eğitim Merkezlerine 183 bin 147 kursiyer kayıt olmuştur.

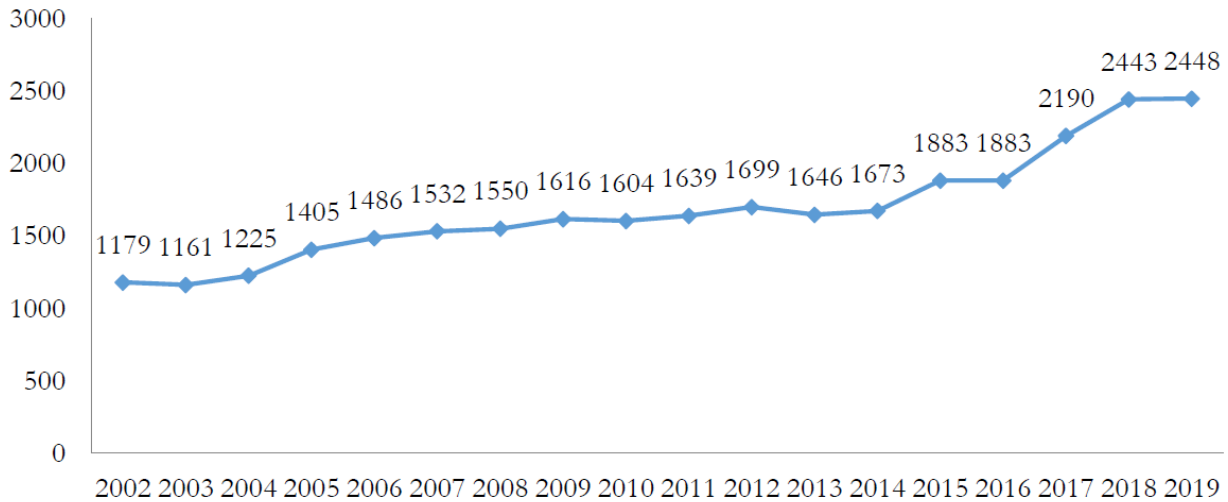
4.2.4. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Eğitim Alanında Yürütülen Hizmetler

4.2.4.1. Özel Kreş, Gündüz Bakımevi ve Çocuk Kulüpleri

30/04/2015 tarih 29342 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik doğrultusunda Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüpleri izin almak koşuluyla Bakanlığımıza bağlı olarak faaliyet gösterebilmektedir.

Bu kapsamda 2019 yılsonu itibarıyla 2.448 açılış izni verdiğimiz kuruluş bulunmaktadır (**Şekil 10**).

Şekil 10. Yıllara Göre Bakanlığımızdan İzinle Açılan Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri Sayısı

Okul öncesi eğitimin çocuklarımızın gelişimindeki rolü ve dezavantajlı ailelerin çocuklarının da temel değer ve alışkanlıkları kazanabilmeleri için kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinden faydalanmalarına yönelik destek ve teşvik mekanizmalarının güçlendirilmesi anlayışından hareketle Bakanlığımızca okul öncesi eğitimin desteklenmesi önemsenmektedir.

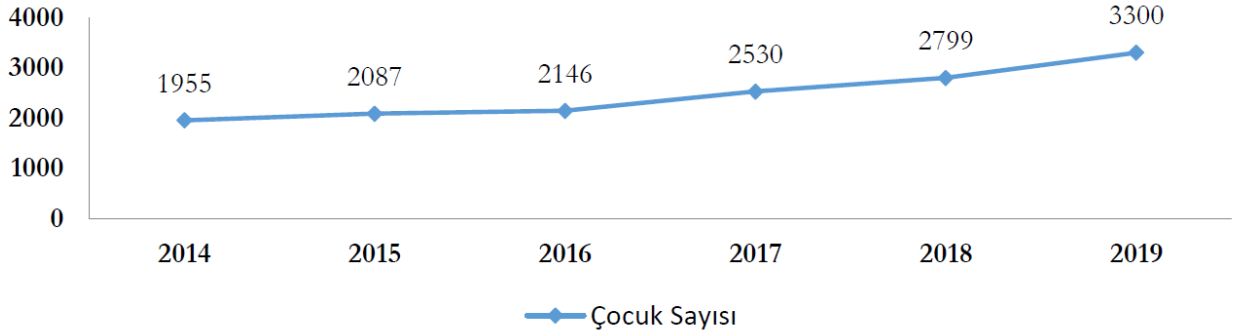
Bu bağlamda açılış izini verilen özel kreş, gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinin kapasitesinin %3'ü çeşitli nedenlerle okul öncesi eğitimden yararlanamayan dezavantajlı durumdaki çocuklarımıza desteklenmesi için ayrılmaktadır. Bu doğrultuda yıllar itibarıyla en fazla ücretsiz olarak desteklenen çocukların ekonomik gücü yeterli olmayan ve tek ebeveyni ile yaşayan çocuklar olduğu ikinci sırada ise ekonomik gücü yeterli olmayan çocuklar olduğu görülmektedir. Yıllara göre özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinde ücretsiz olarak desteklenen çocukların durumu ile sayısı Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Yıllara Göre Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinde Ücretsiz Olarak Desteklenen Çocuk Durumları

Çocuk Sayısı	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ekonomik gücü yeterli olmayan çocuk sayısı	368	472	462	521	571	647
Ekonomik gücü yeterli olmayan, anne veya babası ölmüş olup bir yakını tarafından bakılan çocuk sayısı	55	18	38	28	30	24
Ekonomik gücü yeterli olmayan tek ebeveyni ile yaşayan çocuk sayısı	868	914	962	1085	1292	1399
Kadın konuk evlerinde bulunan veya kadın konuk evinden ayrılan ekonomik güçlük içindeki kadınların çocuk sayısı	101	94	80	81	116	112
Cezaevlerinde tutuklu veya hükümlü annesi ile birlikte kalan çocuk sayısı	61	54	55	53	46	41
Çocuk evleri ve çocuk evleri sitesinde korunma ve bakım altında olan çocuk sayısı	400	411	352	482	430	673
Şehit ve gazi çocuğu sayısı	55	80	133	194	249	314
Ekonomik gücü yeterli olmayan engelli ebeveyni olan çocuk sayısı	47	44	64	86	65	90
TOPLAM	1955	2087	2146	2530	2799	3300

Özellikle son üç yılda ücretsiz olarak desteklenen çocuk sayısında önemli artışlar sağlanmıştır. Genel olarak yıldan yıla özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinde ücretsiz faydalandırılan çocuk sayısı artmaktadır (**Şekil 11**).

Şekil 11. Yıllara Göre Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinde Ücretsiz Olarak Desteklenen Çocuk Sayıları

4.2.4.2. Şartlı Eğitim Yardımı

Ülkemizde uygulanan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programı kapsamında ilk ve ortaöğretim ile lise çağındaki çocukların okula devamını sağlamak amacıyla Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) yapılmaktadır. 2020 yılı Ocak ayında Şartlı Eğitim Yardımı yapılmak üzere 327.741 çocuk belirlenmiştir.

4.2.4.3. Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitimi

Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocukları ile göçer ve yarı göçer ailelerinin çocukları eğitim sistemi dışında kalabilmektedir. Bu çocukların eğitime erişimleri çerçevesinde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 21/03/2016 tarihli ve 3243629 sayılı (2016/5 Nolu) "Mevsimlik Tarım İşçisi, Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi" konulu genelge yayımlanmıştır.

Genelge ile Mevsimlik Tarım İşçisi, Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi ve okullaşmasını sağlamak amacıyla; İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinde kurulan "İl/İlçe Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer veya Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarını Takip Ekiplerince gelen veya giden mevsimlik tarım işçisi ile göçer veya yarı göçer ailelerin zorunlu öğrenim çağındaki çocukları tespit edilmesi, çocukların eğitime erişimlerinin sağlanarak devam ve takiplerinin yapılması, mevsimlik tarım işçisi çalıştıran kişilerin ziyaret edilerek çocuk işçiliğinin müeyyideleri konusunda bilgilendirilmesi yapılmaktadır.

Bakanlığımız tarafından ise Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP) geliştirilmiştir. Projenin eğitim bileşen ile oluşturulan geçici yerleşim yerlerinde, mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağında olan ancak eğitimden uzak kalan çocuklarının eğitim hizmetlerine ulaşması hedeflenmektedir.

4.2.4.4. Göçmen Çocuklar ve Eğitim

Ülkemiz sınırları içerisindeki tüm göçmen çocuklar eğitim hizmetlerinden ücretsiz yararlandırılmaktadır. MEB verilerine göre göçmen çocuklarda 2014-2015 yılı okullaşma oranı %30 iken 2018-2019 yılı eğitim öğretim döneminde bu oran %61,9'a yükselmiştir.

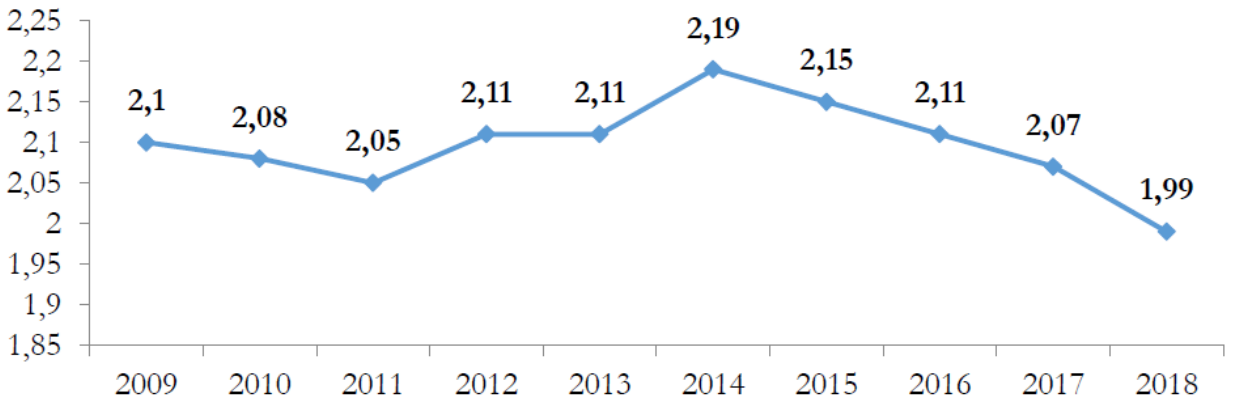
4.3. Sağlık ve Sağlık Hizmetleri

4.3.1. Genel Doğum Hızı

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; 2019 yılsonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 83 milyon 154 bin 997'dir. Bunun 22 milyon 876 bin 798'sini çocuk nüfusu oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler tanımına göre; 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus, 1970 yılında Türkiye'de toplam nüfusun %48,5'ini oluştururken bu oran 1990 yılında %41,8 ve 2019 yılında %27,5 olmuştur.

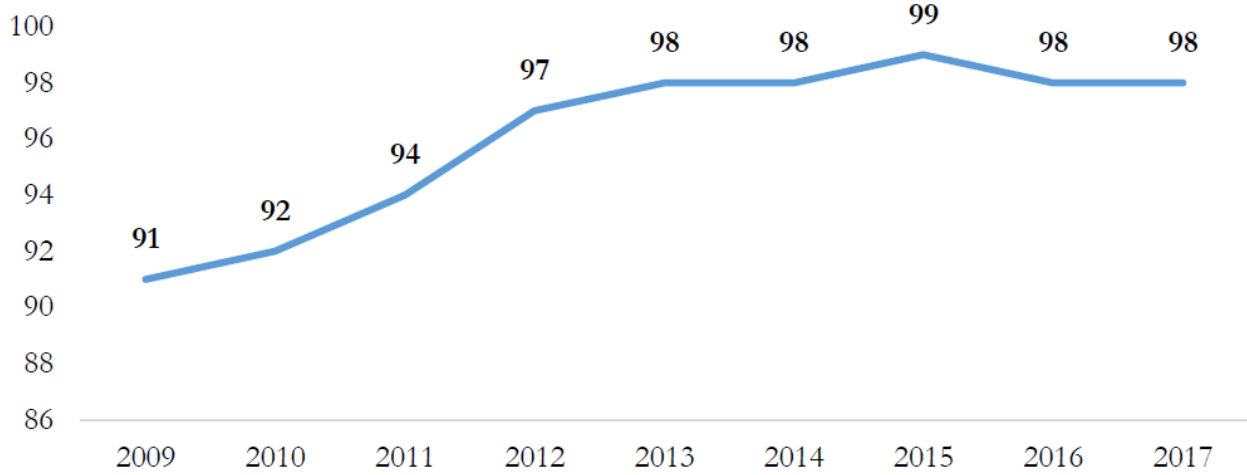
Türkiye'de canlı doğan bebek sayısı, 2018 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,6 azalarak 1 milyon 248 bin 847'ye gerilemiştir. Toplam doğurganlık hızı, 2017 yılında 2,07 çocukken, 2018 yılında 1,99 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,1'in altında kaldığını göstermektedir (**Şekil 12**).

Şekil 12. Yıllara Göre Doğum İstatistikleri

Öte yandan Şekil 13'te görüldüğü gibi sağlık kuruluşlarında gerçekleşen doğum oranları %98 olmuştur.

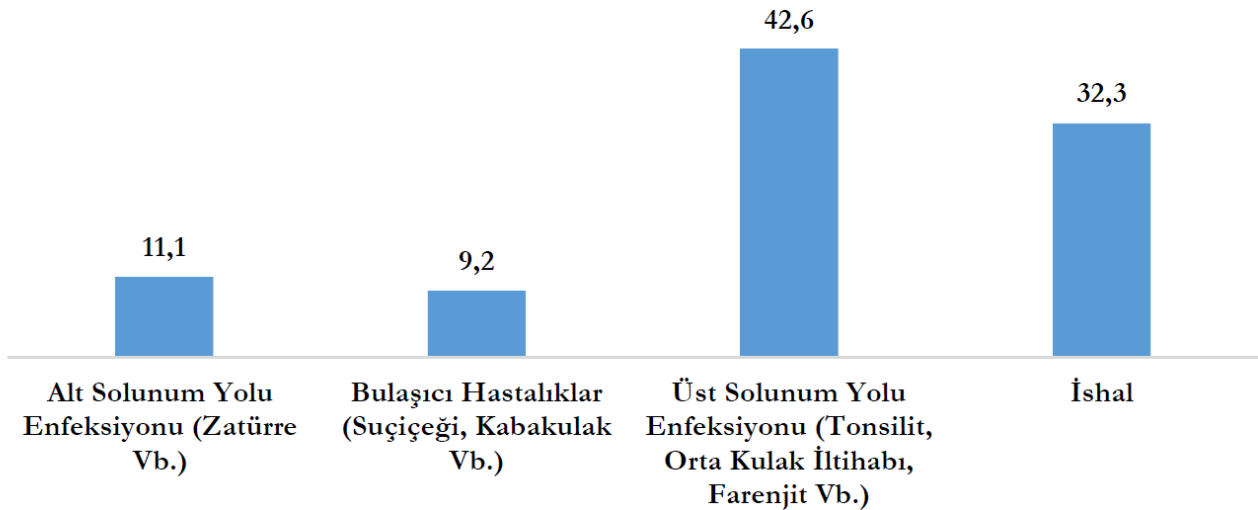
Şekil 13. Sağlık Kuruluşlarında Gerçekleşen Doğum Oranı (%)

4.3.2. Çocuklarda En Sık Rastlanılan Hastalıklar

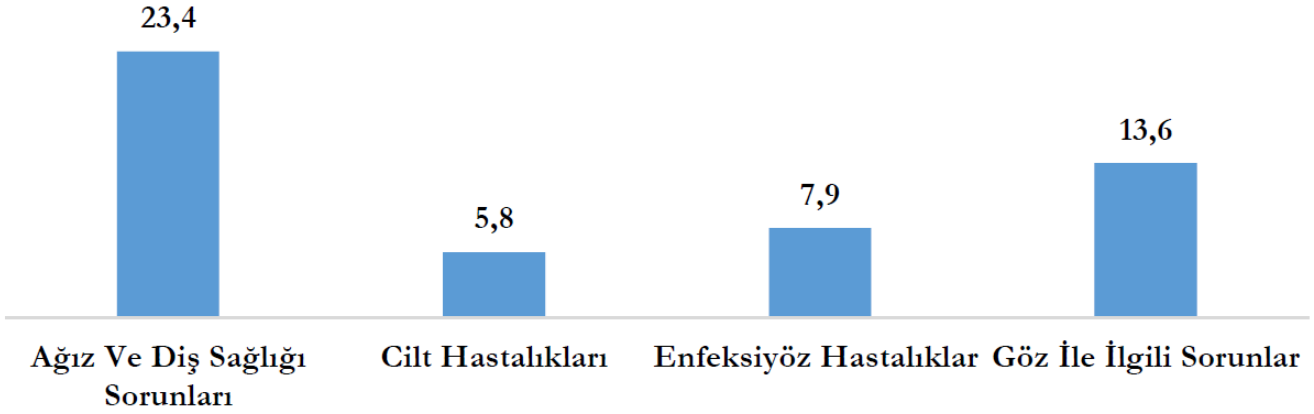
TÜİK 2016 yılı verilerine göre 0–6 yaş grubu çocuklarda en sık rastlanılan hastalıklar sırasıyla üst solunum yolu enfeksiyonu, ishal, alt solunum yolu enfeksiyonu ve bulaşıcı hastalıklar olduğu tespit edilmiştir (**Şekil 14**).

Şekil 14. 2016 Yılında 0–6 Yaş Grubu Çocuklarda Görülen Seçilmiş Sağlık Sorunları (%)

TÜİK 2016 yılı verilerine göre; 7-14 yaş grubundaki çocukların ağız ve diş sağlığı sorunları ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla göz, enfeksiyöz ve cilt hastalıkları takip etmektedir (**Şekil 15**).

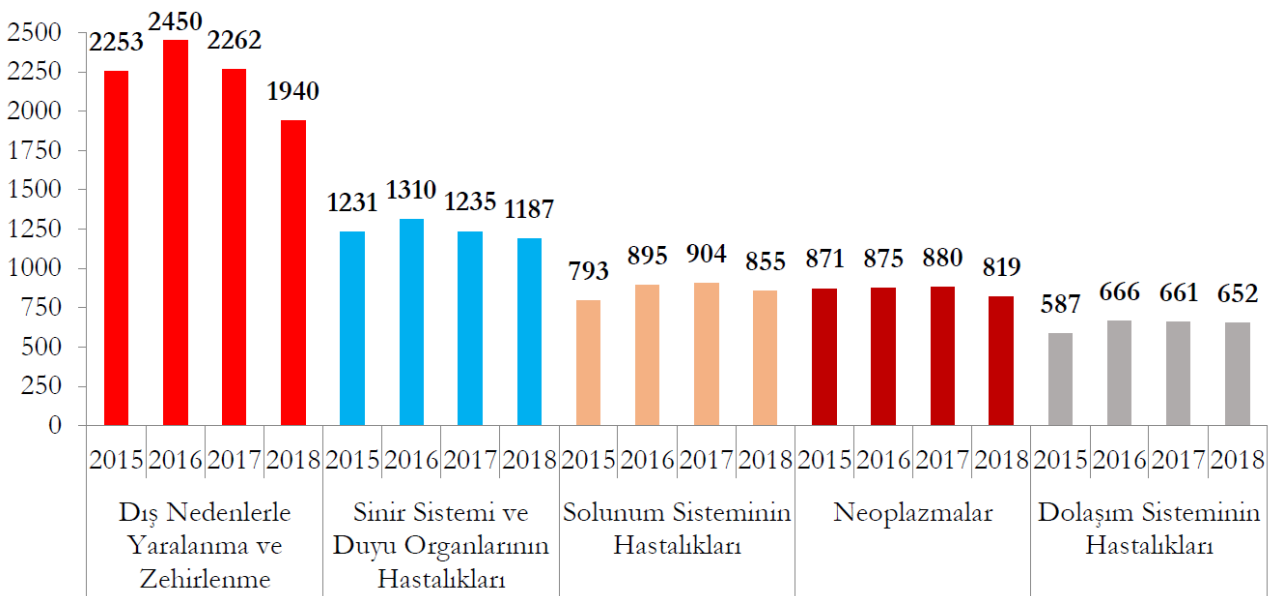
Şekil 15. 2016 Yılında 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Görülen Seçilmiş Sağlık Sorunları (%)

4.3.3. Çocuk Ölüm Nedenleri

TÜİK verilerine göre çocuklar en fazla dış yaralanma ve zehirlenmeler sonucu hayatını kaybetmiştir. Bunu sırasıyla sinir sistemi ve duyu organlarının hastalıkları, solunum sisteminin hastalıkları, neoplazmalar ve dolaşım sisteminin hastalıkları takip etmektedir (**Şekil 16**).

Şekil 16. Yıllara göre Çocuk Ölüm Oranları

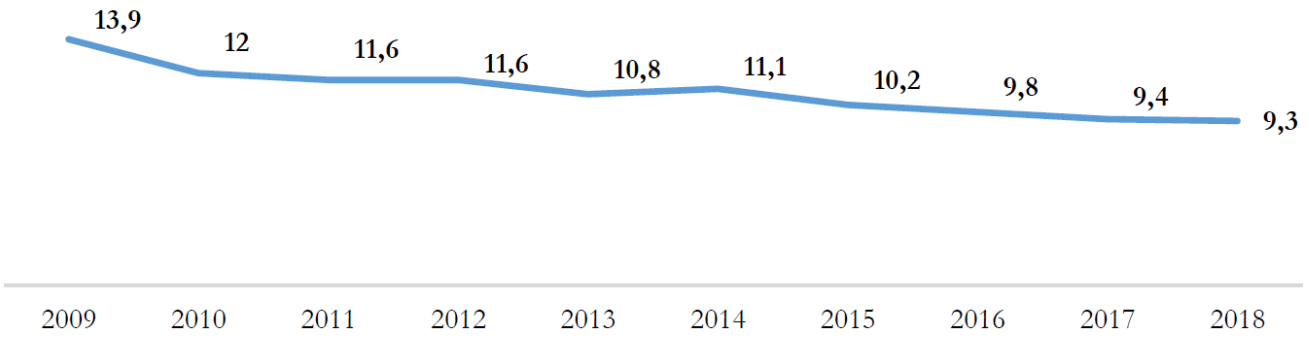

TÜİK Karayolu Trafik Kazası İstatistiklerine 2018 yılı verilerine göre trafik kazası sonucu yaşamını yitirenlerin %99,6'sını çocuklar oluşturmuştur. 2018 yılında gerçekleşen trafik kazalarında toplam 6.675 kişi yaşamını yitirirken bu ölümlerden 665'i çocuk ölümleri oluşturmuştur. Yaşamını yitiren çocukların yaş grubu dağılımına bakıldığında; gerçekleşen çocuk ölümlerinin %46,46'sının 0-9 yaş grubunda, %23,45'inin 10-14 yaş grubunda ve %30,07'sinin ise 15-17 yaş grubunda olduğu görülmüştür.

4.3.4. Bebek Ölüm Hızı

Bebek ölüm sayısı, 2017 yılında 12 bin 118 iken 2018 yılında 11 bin 629 olmuştur. Bin canlı doğum başına düşen bebek ölüm sayısını ifade eden bebek ölüm hızı, 2017 yılında binde 9,4 iken 2018 yılında binde 9,3 olmuştur. Diğer bir ifade ile 2018 yılında bin canlı doğum başına 9,3 bebek ölmüştür **(Şekil 17)**.

Şekil 17. Bebek Ölüm Hızı (Binde)

4.3.5. Çocuklarda Madde Bağımlılığı

Bağımlılık sadece kişiyi değil ailesini, sosyal çevresini, yaşadığı toplumu hatta dünyayı etkileyen bir hastalıktır, başta psikolojik, sosyolojik ve ekonomik zararlar olmak üzere aile ve toplum düzenini etkileyen sorunlara yol açabilmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de bağımlılık, toplumda ve bireylerde yarattığı tahribat ve sonuçları itibarıyla gündemini her daim korumaktadır. Bağımlılıkla mücadelede, bilinçlendirme çalışmalarının artırılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türkiye Yeşilay Cemiyeti tarafından "Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı" uygulanmaktadır. Program içeriğinde; çocukların tütün, alkol, madde ve teknoloji bağımlılığı konularında toplumu bilinçlendirici faaliyetlere yer verilmektedir.

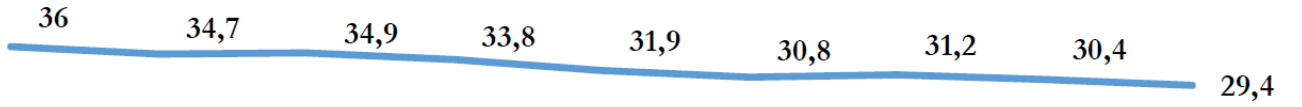
Madde bağımlılığı ile mücadele kapsamında ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından 2016-2018 Ulusal Uyuşturucuyla Mücadele Eylem Planı çerçevesinde faaliyetlerini yürütmekte olup, konuya ilişkin olarak 2018-2023 Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı da yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de 18 yaş altı çocukların madde bağımlılığına yönelik tedavi hizmetleri, Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezlerinde (ÇEMATEM) ve Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezinde (AMATEM) yürütülmektedir. Bu merkezlerde tıbbi tedavinin yanı sıra psikososyal destek ve topluma uyum Programı uygulanmaktadır. Sağlık Bakanlığı verilerine göre ülkemizde 27 ilde 30 AMATEM, 8 ilde 9 ÇEMATEM hizmet vermektedir.

ÇEMATEM’lerde bağımlılık tedavileri tamamlanan çocuklardan haklarında korunma kararı ya da bakım tedbir kararı verilenlerin sosyal uyumlarının sağlanması amacıyla madde bağımlılığı alanında ihtisaslaştırılmış olan AÇSHB bünyesinde 13 Çocuk Destek Merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerin amacı, çocukların temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini veya diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamaktır. Bu kapsamda, Merkezlerde yürütülmekte olan psikososyal destek programının içeriğinde Bağımlılık Modülü yer almaktadır. Anka Çocuk Destek Programı Uygulayıcı Eğitimleri kapsamında, merkezlerde Danışman olarak görev yapan personele madde bağımlılığı konusunda eğitimler verilmektedir.

TÜİK verilerine göre en az bir çocuğu olan ve sigara veya tütün kullanma alışkanlığı olan hane oranının yıllar bazında azaldığı görülmektedir (**Şekil 18**).

Şekil 18. Sigara veya Tütün Kullanma Alışkanlığı Olan Hane Oranı (%)

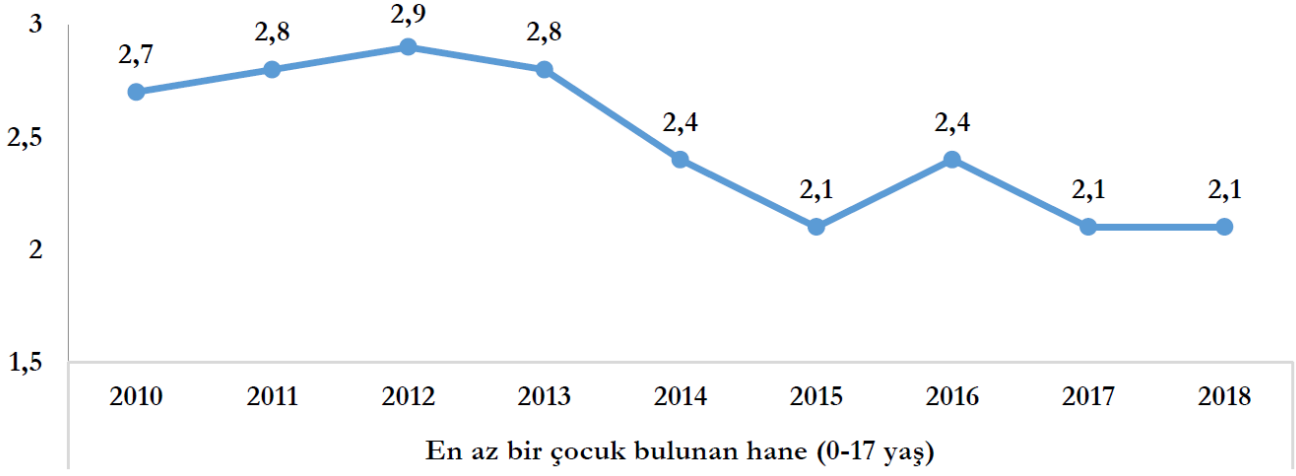

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
------	------	------	------	------	------	------	------	------

En az bir çocuk bulunan hane (0-17 yaş)

TÜİK verilerine göre en az bir çocuğu olan ve alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan hane oranının yıllar bazında azaldığı görülmektedir (**Şekil 19**).

Şekil 19. Alkollü İçecek Kullanma Alışkanlığı Olan Hane Oranı (%)

4.4. Adalet

Hukuk normlarının büyük çoğunluğu yetişkinlere özgü suç ve ceza tasarımı göz önüne alınarak hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Çocuk adalet sistemini, yetişkinlerin adalet sisteminden ayıran temel nokta bu çerçevede alınan bütün kararlarda çocuğun yüksek yararının öncelikli gözetilmesidir. Çocuk söz konusu olduğunda cezalandırıcı yaklaşım yerini rehabilitasyona ve onarıcı adalete bırakması gerekmektedir. Suç işleyen çocuğa uygulanan yaptırımın nihai hedefi çocuğu cezalandırmak değil, onu rehabilite ederek topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak olmalıdır. Bu çerçevede, ülkemizde çocuk adalet sisteminin iyileştirilmesi ile birlikte çocukların suça sürüklenmelerini ve suç mağduru olmalarını önleyecek asgari koşulların bütün çocuklara sağlanması ve çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi yönelik önemli gelişmeler hayata geçirilmektedir.

Çocuklar hakkında açılan davalar çocuklara özgü mahkemeler olan çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görülmekte, ceza infaz sistemi içerisinde bulunan hükümlü çocuklara yönelik çocuk eğitim evi ile tutuklu çocuklara yönelik çocuk ceza ve infaz kurumlarında hizmet sunulmaktadır.

Annesi ceza infaz kurumlarında tutuklu veya hükümlü olan 0-6 yaş aralığındaki çocuklar için 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunun 65 inci Maddesinde: "Anneleri hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan 0-6 yaş grubundaki çocuklar, annelerinin yanında kalabilirler" hükmü yer almaktadır. Bu kapsamda ceza infaz kurumlarında tutuklu veya hükümlü annesi ile birlikte kalan çocukların bulunduğu illerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerince yürütülen çalışmalarda annelere SED, koruyucu aile ve ücretsiz kreş hizmetlerine yönelik bilgilendirme yapılmaktadır.

Mağdur, tanık ve suça sürüklenen sıfatıyla adli sürece dâhil olan çocukların, adli süreçte yaşayabilecekleri olumsuzlukları en aza indirebilmek, ikincil mağduriyet yaşamalarını önlemek amacıyla ifade ve beyanlarının alınması, bilgilendirme ve psikososyal destek hizmetlerinin sunulması amacıyla kolluk birimlerinde çocuk şube müdürlükleri oluşturulmuştur.

2013 yılında Adalet Bakanlığı bünyesinde Mağdur Hakları Daire Başkanlığı oluşturulmuştur. 2017 yılında ise özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen mağdurlarla görüşme yapılmak üzere Başkanlığa bağlı Adli Görüşme Odaları hizmet vermeye başlamıştır. Adli görüşme odaları; öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet mağdurları ile diğer kırılgan gruba mensup mağdurların ifade ve beyanlarının alındığı yerler olup kişilerin ikincil mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak üzere bekleme odası, görüşme odası ve gözlem odası olmak üzere toplamda üç odadan oluşan özel alanlardır. Mevcut durumda ülke genelinde 49 ilde, 56 adliyede toplam 59 adli görüşme odası bulunmaktadır.

Ayrıca Sağlık Bakanlığı bünyesinde Çocuk İzlem Merkezleri oluşturulmuştur. Bakanlığımız dâhil ilgili tüm kurum ve kuruluşların temsilcilerinin yer aldığı Çocuk İzlem Merkezlerinde, savcı, doktor, sosyal hizmet uzmanı ve psikolog eliyle bütün işlemler tek seferde gerçekleştirilerek çocuğun ikincil örselenmesinin önüne geçilmektedir.

Bununla birlikte suç mağduru ve suça sürüklenen çocuklara yönelik Bakanlığımız tarafından Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur. Çocuk Destek Merkezlerimiz; suç mağduru, suça sürüklenme, sokakta yaşama, madde bağımlılığı gibi konularda yaş gruplarına (11-14/15-18) ve cinsiyetlerine göre ihtisaslaştırılmıştır. Bu merkezlerde çocuğun ihtiyaçlarına uygun eğitim, sağlık ve psikososyal destek hizmetleri verilmektedir. 2020 Mart ayı itibarıyla 36 ilimizde 65 noktada Çocuk Destek Merkezlerimiz tarafından hizmet sunulmaktadır.

4.4.1. Suça Sürüklenen Çocuklar

Çocuğun sosyal ve hukuk normlarına uyum göstermede yaşadığı zorluklar, normal dışı davranışlar ile sağlıksız ortamlara yönelmesine ve suça karışmasına neden olabilmektedir (Doğan ve Bülbül, 2016).

Günümüzde toplumsal düzenin ve aile yapısının hızlı değişimi sonucunda çocuklar sosyal kurallara ve hukuk kurallarına uyum sağlamakta zorlanmakta, bu süreçte gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek ortamlara yönelebilmekte, gelişim dönemi özelliklerinden kaynaklı olarak suç kavramını algılama yetkinliğinde olmamaları nedeniyle suça sürüklenebilmektedirler.

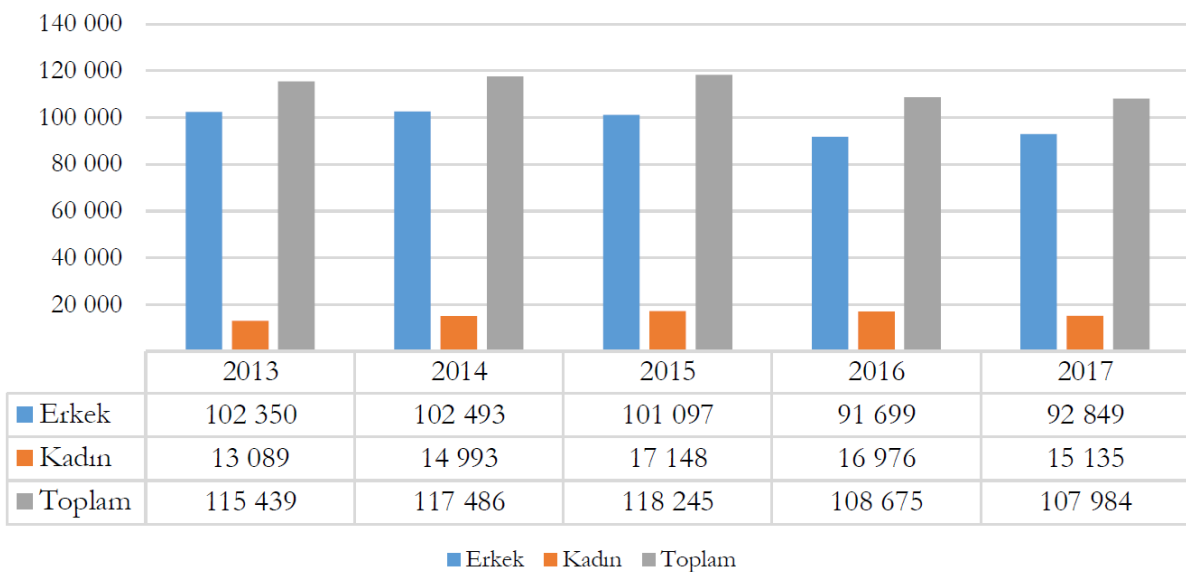
5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) ise henüz 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak tanımlanmaktadır. Suça sürüklenen çocuk tanımı ise 5395 sayılı Kanunda; "suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk" olarak ifade edilmektedir.

Suçta sürüklenen çocukların ceza ehliyeti değerlendirmesine ilişkin olarak; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. Maddesinde suçun işlendiği tarihte bulunulan yaş grubuna göre farklı kıstaslar bulunmaktadır. Cezai sorumluluk yaşı 12 yaşın doldurulması olarak belirlenmiştir. 12-15 yaş grubunda bulunan çocukların işlediği iddia edilen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılamak ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığına ilişkin yapılan değerlendirmeye göre indirimli ceza uygulaması söz konusudur. 15-18 yaş grubundaki çocukların ise, cezai sorumluluğunun olduğu belirtilmiştir. Kanunda, çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin çocuklara özgü kanunda düzenlenmesi öngörülerek bahsi geçen düzenlemelere 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer verilmiştir. İlgili Kanunda, çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması gerektiği belirtilerek koruyucu ve destekleyici tedbirler ön plana çıkarılmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklara ilişkin mevcut durumun analiz edilebilmesi için kurumların ülke genelindeki istatistikleri incelenmiş olup güncel verilere ilişkin bilgilere aşağıdaki şekil ve tablolarda yer verilmiştir.

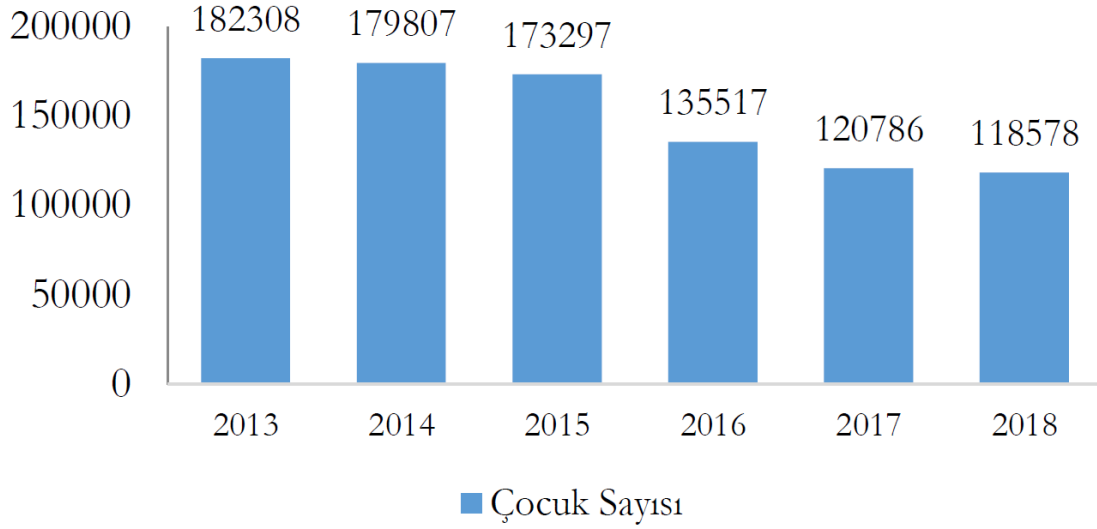
TÜİK verileri incelendiğinde 2013 ve 2017 yılları arasında suça sürüklenme nedeniyle İçişleri Bakanlığına bağlı güvenlik birimlerine gelen çocuk sayısının % 6,5 oranında azaldığı görülmektedir (**Şekil 20**).

Şekil 20. Suça Sürüklenme Nedeniyle Güvenlik Birimine Gelen Çocuk Sayıları (2013-2017)

Bununla birlikte Adalet Bakanlığı 2018 Yılı Adli İstatistik verilerinde ise Adalet Bakanlığına bağlı birimlere kovuşturma ve soruşturma sürecinde gelen çocuk sayısının 2013 ve 2018 yılları karşılaştırıldığında %34,9 oranında azaldığı görülmektedir (**Şekil 21**).

Şekil 21. Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı

**Yıl içinde gelen dosyalardaki (yıl içinde açılan ve bozularak gelen) suça sürüklenen çocuklar, dosyadaki taraf rolü ve yaşı (12- 18 yaş, henüz 18 yaşını doldurmamış) esas alınarak sayılmıştır. Bir çocuğun birden fazla suç dosyası olabileceğinden aynı kişi birden fazla sayılmış olabilir. Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2018 Yılı Adli İstatistik*

Adalet Bakanlığı 2018 Yılı Adli İstatistik verilerinde suça sürüklenen çocuklar hakkında 2018 yılı içerisinde verilen mahkûmiyet kararlarının nitelikleri ve oranlarına bakıldığında %39,7'sinin adli ve idari para cezası, %33,8'inin hapis cezası, % 9,4'ünün hapis cezası ertelenen, %2'sinin güvenlik tedbiri ve %15,1'inin ise diğer mahkûmiyet olarak belirtildiği görülmüştür.

4.4.2. Suç Mağduru Çocuklar

Bilindiği üzere, çocuklar gelişim dönemleri süresince yetişkinlerin bakım ve korumasına ihtiyaç duyan hassas gruplardır. Aile ve sosyal çevresi içerisinde maruz kaldıkları olumsuz yaşam olaylarından yoğun olarak etkilenen çocuklar, gelişim dönemlerini sağlıklı olarak tamamlayamamaktadır. Çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması; yanlış yetiştirme yöntemlerine, olumsuz tutum davranışlara ve şiddete maruz kalmaları çocuk ihmal ve istismarı kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. Çocuklara kötü muamele olarak da ifade edilen çocuk ihmal ve istismarı; mağdurların fiziksel ve zihinsel sağlığı

üzerinde yaşam boyu olumsuz etkiler yaratarak çocuk sağlığı veya refahının zarar gördüğü bu nedenle de toplumu olumsuz yönde etkileyebilecek önemli bir sosyal sorundur.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (2002) tanımına göre çocuk ihmali; çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi; beslenme, giyim, tıbbi, sağlık, eğitim, sosyal ve duygusal gereksinimleri ya da yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermemesi; çocuğu fiziksel ya da duygusal yönde ihmal etmesidir. Çocuk istismarı ise; bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Çocuk istismarı olgusu; duygusal istismar, fiziksel istismar ve cinsel istismar olarak farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

TÜİK tarafından yapılan değerlendirmede; güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen 155 bin 24 çocuğun %88,7'sini suç mağduru, %11,2'sini takibi gereken olay mağduru çocukların oluşturduğu; suç mağduru çocukların %54,4'ünün erkek, %45,6'sının kız çocuğu, takibi gereken olay mağduru çocukların %53,1'inin erkek, %46,9'unun kız çocuğu olduğu belirtilmiştir **(Tablo 8)**.

Mağduriyet türü açısından; güvenlik birimlerine gelen 137 bin 482 çocuğun %59,1'inin yaralama, %13,5'inin cinsel suçlar, %6,8'inin aile düzenine karşı suçlardan mağdur olduğu; ayrıca, mağdur çocukların %3,8'inin tehdit, %3,7'sinin hırsızlık, %3,1'inin ise kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarından mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir **(Tablo 8)**.

Tablo 8. Mağduriyet Türüne Göre Güvenlik Birimine Gelen Çocuklar (2017)

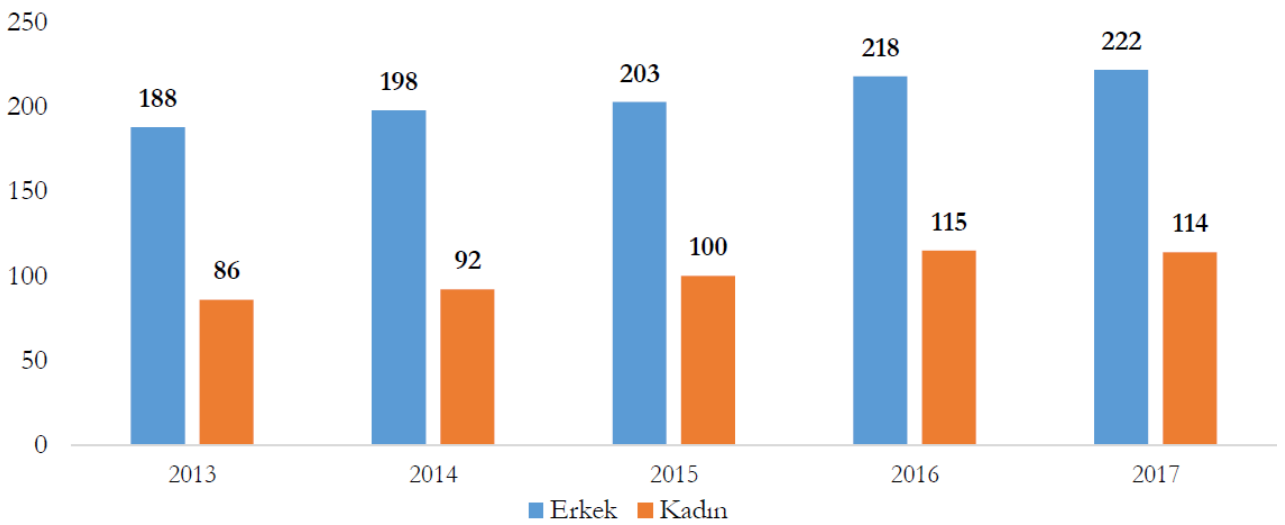
Mağduriyet Türü	Erkek	Kadın	Toplam
Yaralama	53 060	28 176	81 236
Cinsel suçlar	2 405	16 218	18 623
Tehdit	2 170	3 059	5 229
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	702	3 512	4 214
Konut dokunulmazlığının ihlali	17	54	71
Hakaret	540	1 127	1 667
Hırsızlık	3 378	1 764	5 142
Yağma (Gasp)	1 697	159	1 856
Mala zarar verme	117	69	186
Genel ahlaka karşı suçlar	132	207	339
Çevreye karşı suçlar	3	9	12
Görevli memura mukavemet	13	7	20
Adliyeye karşı suçlar	67	74	141
Sahtecilik	489	283	772
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	169	122	291

Mağduriyet Türü	Erkek	Kadın	Toplam
Toplumsal olaylar	34	14	48
Pasaport kanununa muhalefet	806	356	1 162
Cebir	25	22	47
Aile düzenine karşı suçlar	4 730	4 647	9 377
Bilişim suçları	40	101	141
Dolandırıcılık	202	84	286
Malvarlığına karşı diğer suçlar	1 272	218	1 490
Kamu sağlığına karşı suçlar	924	688	1 612
Genel tehlike yaratan suçlar	643	278	921
Diğer	69	81	150
Bilinmeyen	1 150	1 299	2 449
Toplam suç mağduru sayısı	74 854	62 628	137 482
Takibi gereken olay mağduru	9 265	8 173	17 438
Kabahat mağduru	43	61	104
Toplam mağdur sayısı	84 162	70 862	155 024

Kaynak: TÜİK, 2017.

TÜİK tarafından tabloya ilişkin yapılan değerlendirme kapsamında; çocukların %57,7'sinin 15-17 yaş grubunda, %23,3'ünün 12-14 yaş grubunda, %18,5'inin ise 11 yaş ve altındaki çocuklar olduğu, Güvenlik birimine 2017 yılında gelen çocukların %66,1'inin erkek, %33,9'unun ise kız çocuğu olduğu belirtilmiştir (**Şekil 22**).

Şekil 22. Güvenlik Birimine Gelen Çocuk Sayısı (2013-2017)

TÜİK tarafından güvenlik birimlerine 2017 yılında gelen veya getirilen 335 bin 242 çocuğun %46,2'sinin mağdur olarak, %13,7'sinin ise bilgisine başvurma amacıyla geldiği ya da getirildiği belirtilmiştir **(Tablo 9)**.

Tablo 9. Güvenlik Birimine Gelen Çocukların Geliş Nedenine Göre Sayıları (2013-2017)

Geliş Nedeni	2013	2014	2015	2016	2017
Mağdur	121 717	131 172	142 179	158 343	155 024
Suçta sürüklenme	115 439	117 486	118 245	108 675	107 984
Bilgisine başvurma	8 588	10 020	13 217	41 167	46 040
Kayıp (Bulunan)	16 218	18 696	17 706	11 691	11 563
Kabahat işleme	551	697	485	2 582	2 345
Evden kaçma	2 821	3 193	3 010	2 686	2 315
Kurumdan kaçma	1 093	863	1 216	1 102	1 410
Sokakta çalışma	1 574	3 267	1 538	520	715
Buluntu	1 732	1 792	1 238	566	512
Madde kullanımı	230	219	213	525	293
Terk	42	51	175	249	261
Kanunsuz çalışma	19	24	20	31	45
Okula gönderilmeme	123	108	410	96	29
Sokakta yaşama	15	23	19	13	10
Diğer	3 409	2 803	3 542	5 189	6 696
Toplam	273 571	290 414	303 213	333 435	335 242

Kaynak: TÜİK, 2017.

Ayrıca TÜİK tarafından konuya ilişkin yapılan bir diğer değerlendirmede; güvenlik birimlerine gelen çocukların %68,5'inin ailesine teslim edilirken, %19,8'i adli birimlere ve %3,4'ünün ise sosyal kurumlara teslim edildiğini belirtmiştir. Diğer taraftan, geliş nedeni suça sürüklenme olan çocukların %57,6'sının adli birimlere sevk edilirken, %36'sının ailesine teslim edildiği; mağdur olarak gelen çocukların ise %87,3'ünün ailesine, %3,5'inin sağlık kuruluşuna, %3,1'inin de sosyal kurumlara teslim edildiği belirtilmiştir.

2018 Adli İstatistik verileri doğrultusunda ülkemizde çocuk nüfus oranına göre suç mağduru olan çocuk sayısı 133.024 olup toplam çocuk nüfusumuza oranı %0,58'dir. Suça sürüklenen çocuk oranı ise %0,51'dir. Çocuk nüfus sayısı Ülkemizden %40,70 daha az Almanya'da suç mağduru olan çocuk sayısı 154.765 olup toplam çocuk nüfusuna oranı %1,13'dir. Suça sürüklenen çocuk oranı ise %1,82 olarak görülmektedir.

Çocuk nüfus sayısı Ülkemizden %42,19 daha az olan İngiltere’de ise suç mağduru olan çocuk sayısı 446.061 olup toplam çocuk nüfusuna oranı %3,36, suça sürüklenen çocuk oranı ise sadece kanıtlanmış suç verisi üzerinden olmasına rağmen %0,53 olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiltere, Almanya ve Türkiye’de suça sürüklenen ve suç mağduru çocuk sayılarının çocuk nüfusuna oranına ilişkin bilgiler **Tablo 10**’da verilmiştir.

Tablo 10. İngiltere, Almanya ve Türkiye’de Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuk Sayılarının Çocuk Nüfusuna Oranı⁸

2018	Türkiye*		Almanya		İngiltere/Galler	
	Çocuk Nüfusu	22.920.422	Çocuk Nüfusu	13.590.000	Çocuk Nüfusu	13.250.119
	Sayı	Çocuk Nüfusuna Göre Oran	Sayı	Çocuk Nüfusuna Göre Oran	Sayı	Çocuk Nüfusuna Göre Oran
Suç Mağduru Çocuk Sayısı	133.024	%0,58	154.765	%1,13	446.061	%3,36
Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	118.578	%0,51	248.034	%1,82	70.349**	%0,53

*Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklere göre ülkemizde 1,672,231 geçici koruma kapsamında çocuk nüfusu bulunmaktadır. Toplam nüfusa dahil edilmemiştir.

** İngiltere suça sürüklenen çocuk verisinde kanıtlanmış suç verisi üzerinden veri paylaşmaktadır

⁸ Kaynaklar:

a) <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/vulnerability-in-numbers/groups/children-who-are-victims-of-crime-other-than-abuse/>

b) <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/datasets/crimeinenglandandwalesotherrelatedtables>

c) https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/774866/youth_justice_statistics_bulletin_2017_2018.pdf

d) <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-/database>

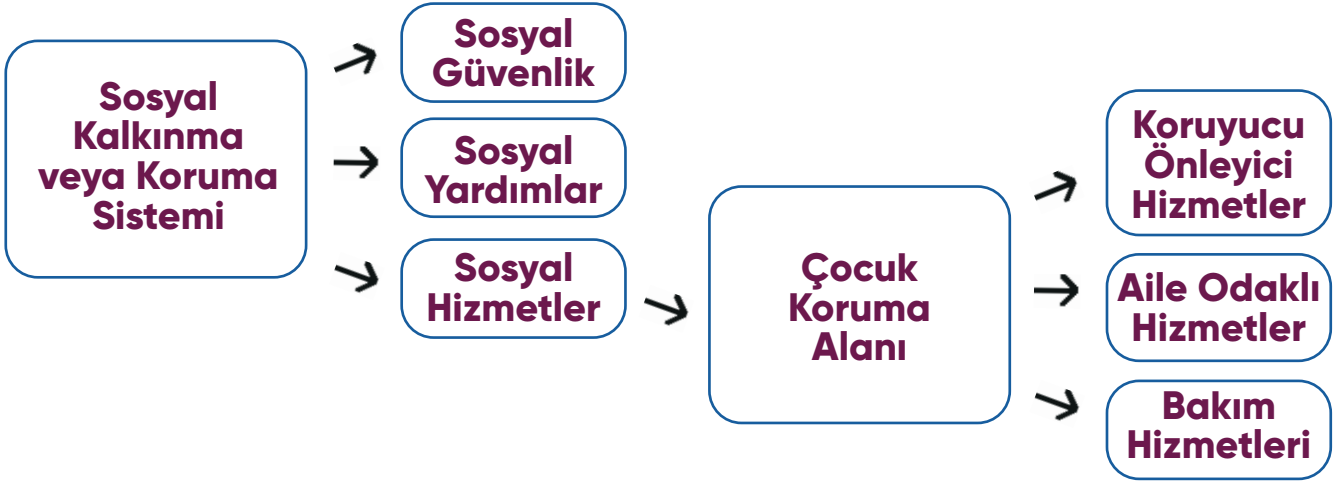
e) <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. GÜNÜMÜZ ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ

5.1. Çocuk Koruma Politikamız ve Günümüz Çocuk Koruma Sistemi

Ülkemizde sosyal kalkınma anlayışıyla sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik bir arada değerlendirilmekte bütüncül bir sosyal koruma sistemi benimsenmektedir. Bu bağlamda sosyal kalkınmanın insan odaklı herkesi kuşatacak ve her yere ulaşacak şekilde hayata geçirilmesine yönelik politikalar hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda Bakanlığımız, ülkemizdeki tüm çocukların korunmasını, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasını amaçlamakta ve faaliyetlerini bu kapsamda yürütmektedir.

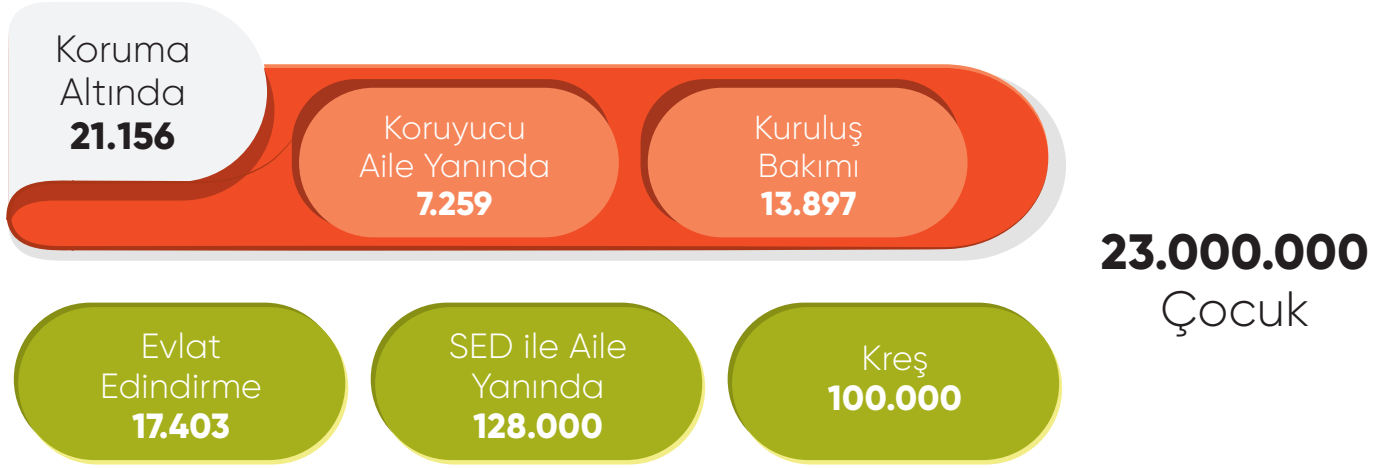
5.2. Çocuk Koruma Hizmetleri

5.2.1. Koruma ve Destek Hizmetleri Genel Durum

Ülkemizde çocuk ve gençlerin korunması Anayasal güvence altındadır. Anayasa'nın 41 inci maddesinde "Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır." denilmektedir. Bu doğrultuda Çocuk Koruma Alanı üç ana eksen etrafında kurgulanmaktadır.

- Koruyucu Önleyici Hizmetler
- Aile Odaklı Hizmetler
- Bakım Hizmetleri

Şekil 23. Çocuk Koruma Kapsama Alanı

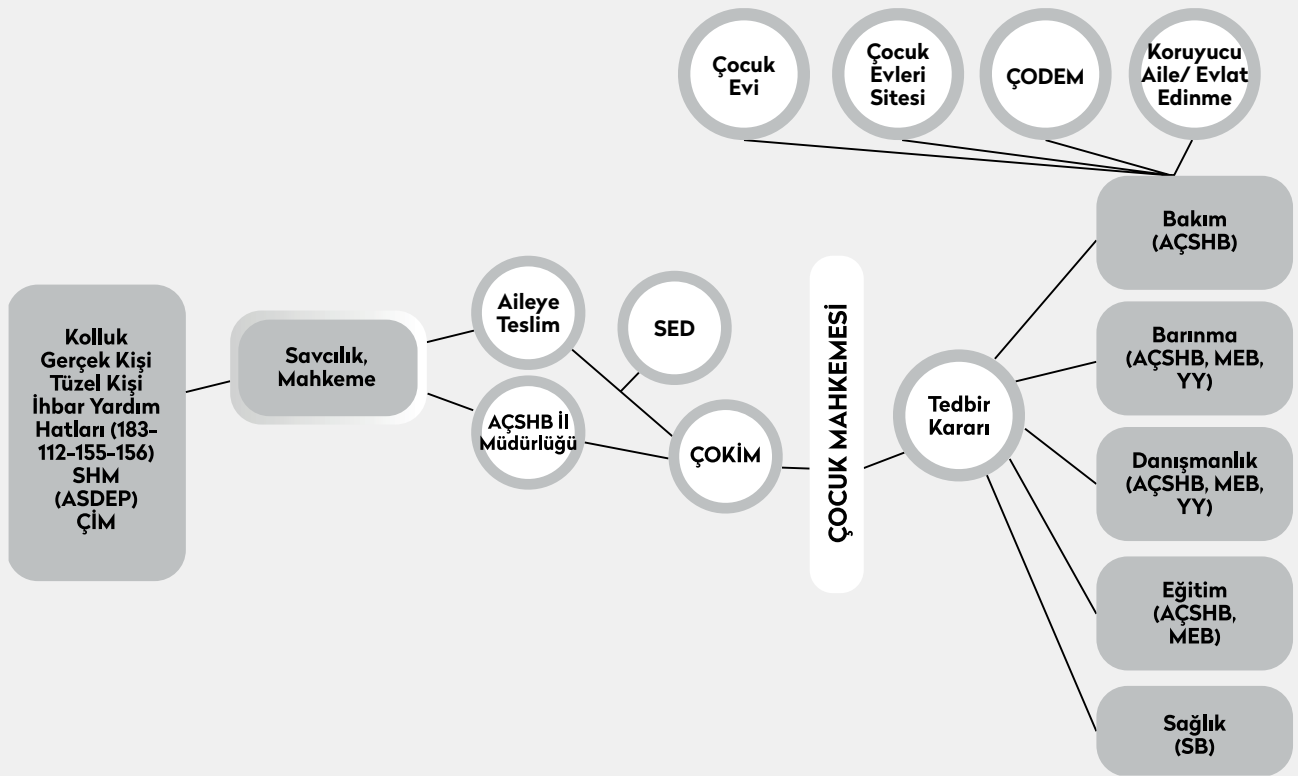

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocuklar hakkında alınacak koruyucu ve destekleyici tedbirler ayrıntılı ve karışıklığa yer vermeyecek biçimde düzenlenmiş, çocukların içinde bulundukları özel durumlar dikkate alınarak, her çocuğun kişisel özelliklerine uygun tedbirin alınması hedeflenmiştir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre çocuk koruma sisteminin genel işleyişi aşağıdaki gibi olup koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, sağlık ile genel olarak son seçenek olarak uygulanmaya çalışılan bakım ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir.

Çocuk koruma sisteminin genel işleyişi Şekil 24'te gösterilmekte olup bakım tedbiri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), danışmanlık ve barınma tedbirleri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve yerel yönetimler, sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı, eğitim tedbiri ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) tarafından yerine getirilmektedir.

Şekil 24. Çocuk Koruma Sisteminin Genel İşleyişi

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) gereği verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması, ilgili kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu gerektirmektedir. Bu bağlamda Merkezi, İl ve İlçe Koordinasyon Kurulları oluşturulmuştur. Bu kurulların temel amacı çocuk koruma alanında risk haritalarının oluşturulması, tespit edilen risklere yönelik çalışmaların yapılarak erken müdahale sisteminin oluşturulması ve çocuğa yönelik ihmal ya da istismar olmadan çocuğun kendisi, ailesi ve çevresinden kaynaklı sorun ya da ihtiyaçlarının kurumlar arası işbirliği ile giderilmesini sağlamaktır.

5.2.2. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler

5.2.2.1. Koruyucu Önleyici Hizmetler Alanında Öne Çıkan Kazanımlar

2013 - 2014	2015	2017	2018	2019
• Strateji Belgesi • Değerler Eğitimi	• Yabancı Çocuklara Yönelik Sosyal Uyum Program	• Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Mobil Ekipler • Saha İzleme ve Rehberlik • Okul Destek Projesi • Ceza İnfaz Kurumlarında Annesi İle Kalan 0-6 Yaş Çocukların Taranması	• Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar Kampanyası • Mahremiyet Eğitimi • Çocukla Çalışan Personeli Güçlendirme • Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı • Sosyal Medya Çalışma Grubu • 0-6 Yaş Kitap Değerlendirme • Mobil Çocuk Sosyal Hizmet	• Çocuklar Güvende Programı

5.2.2.2. Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmetler (2017)

Sokakta çalıştırılan, dilendirilen, yaşayan çocukların tespit edilerek uygun sosyal hizmet ve yardımlardan yararlandırılması amacıyla ülke genelinde 2017 yılında mobil ekipler kurulmuştur. Mobil ekipler tarafından alan taramaları yapılmaktadır.

Mobil ekipler tarafından yapılan alan taraması ile tespit edilen çocukların; sokakta yaşama/çalıştırılma veya dilendirilme nedenlerinin araştırılması, yapılan inceleme neticesinde çocuk ve ailenin uygun bulunan sosyal hizmet ve yardımlara yönlendirilmesi temel hedef olmakla birlikte eğitim çağında olup okula devam etmeyen çocukların eğitim-öğretim sistemine kazandırılması, örgün eğitim çağını tamamlamış çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi, çocukların sokaktan çekilerek sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması ve aile yanına döndürülmesine ilişkin çalışmalar ile çocukların ailelerine yönelik psikososyal destek ve bilinçlendirme çalışmaları yürütülmektedir.

Programın başladığı 2017 yılı Haziran ayından bugüne kadar ülke genelinde oluşturulan 139 Mobil Ekip ile 20.176 çocuğa müdahale edilmiştir. Müdahale edilen çocuklardan;

- 1.801 çocuk, Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimine yerleştirilmiş,
- 918 çocuk kurum bakımına alınmış,
- 5.279 çocuğa SED veya sosyal yardım yapılmış,
- 5.372 çocuğa eğitim, danışmanlık ve sağlık tedbiri uygulanmış,
- 11.919 aileye rehberlik yapılmış,
- 870 çocuğun ailesi hakkında adli işlem uygulanmıştır.

Ayrıca çocuk işçiliği ile mücadele konusunda merkezi düzeyde politika oluşturulması ve yerel düzeyde etkin şekilde uygulanmasının sağlanması amacıyla 81 ilde Bakanlığımız Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri bünyesinde Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimleri oluşturulmuştur.

5.2.2.3. SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması (Okul Destek) Projesi (2017)

SED Hizmetinin etkinliğini artırmak, ailelerde çocuk ile ilgili farkındalık oluşturmak, çocuklara okul dışı zamanlarını kaliteli ve verimli kullanabilecekleri ortam ve imkânları sunmak amacıyla 2017 yılında başlattığımız SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması (Okul Destek) Projesi kapsamında SED Hizmetinden yararlanan çocuklar için akademik, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenmektedir.

2017 yılında pilot uygulama kapsamında 23 ilde 1.974 çocuğumuzun çeşitli etkinliklere katılımı sağlanmıştır.

Proje 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı I. 100 Günlük İcraat Programı kapsamında ülke geneline yaygınlaştırılmıştır ve SED Hizmetinden yararlanan 5. ve 8. Sınıf aralığında eğitime devam eden 15.740 çocuğun sosyal, kültürel, sportif ve akademik faaliyetlerden faydalanması sağlanmıştır. Bunun yanında SED Hizmetinin sosyal destek boyutunun etkinliği artırılmış, SED Hizmetinden yararlanan aile ve çocuklar psikososyal yönden desteklenmiştir. Aile ve çocuklara akademik başarının arttırılmasına yönelik çalışmalar ve rehberlik yapılmıştır.

Proje kapsamında 2019 yılı Ocak-Aralık döneminde çocuklar için düzenlenen 400 seminer, konferans ve eğitime 7 bin 334 çocuk, aileler için düzenlenen 749 seminer, konferans ve eğitime ise 11 bin 605 aile bireyi, 3 bin 593 sosyal kültürel faaliyete mükerrer katılımlarla beraber 39 bin 874 çocuk ve 9 bin 20 aile bireyi katılım sağlamıştır. 426 Okul Destek Kursuna 4.848 çocuk düzenli olarak devam etmiştir. Proje sorumlularımız tarafından 3.965 okul ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda 6.157 çocuğun okuldaki kurslarına düzenli devam etmesi sağlanmıştır. Çeşitli sanatsal ve kişisel gelişim kurslarına toplam 2.044 çocuğun futbol, basketbol, voleybol, badminton, tekvando, boks, kickboks, masa tenisi, okçuluk, satranç, kayak, bocce, atletizm, güreş, yüzme gibi sporlara ilişkin ise 1.935 çocuğun kurs kaydı sağlanmıştır. Desteklenen çocuklarımızdan 46'sı 2019 LGS merkezi sınav puanlarına göre %10'luk dilime girerek 400 üzeri puan almıştır.

5.2.2.4. Mahremiyet Eğitimi (2017)

Ankara'da 17-18 Temmuz 2017 tarihlerinde gerçekleştirilen "Mahremiyet Eğitimi Çalıştayı" raporunda ve 9-11 Ekim 2017 tarihlerinde Ankara'da "Dijital Oyunlar Çalıştayı"

ve Sempozyumu" raporunda elde edilen bulgular, öneriler ve Bakanlığımız bünyesinde hizmet veren uzmanlarımızın görüş ve değerlendirmeleri doğrultusunda çocuk hizmetleri alanında çalışan personelimize yönelik mahremiyet eğitim içeriği hazırlanmıştır. Mahremiyet eğitimleri Mayıs 2018 tarihinden itibaren Aile Eğitim Programı (AEP) ve Anka Çocuk Destek Programı Eğiticileri başta olmak üzere alanında uzman eğiticiler tarafından Bakanlığımız sosyal hizmet modellerinden yararlanan kişilere, çocuk hizmet birimlerinde çalışanlara ve Bakanlığımız denetiminde faaliyet gösteren özel kreş ve gündüz bakımevi ile çocuk kulüplerindeki personel ve hizmet alan çocukların ailelerine yönelik verilmektedir. Bu doğrultuda 2019 yılı sonuna kadar 54 bin 386 kişiye eğitim verilmiş **(Tablo 11)**

Tablo 11. Mahremiyet Eğitimi Verilen Kişi Sayısı

Mahremiyet Eğitimi Verilen	Sayı
Çocuk Hizmet Birimlerinde Görevli Personel	4.849
Koruyucu Aile	1.947
SED Hizmeti Alan Aile	7.461
Özel Kreş ve Gündüz Bakımevi Personeli	15.142
Özel Kreş ve Gündüz Bakımevi Çocuk Velisi	24.987
Toplam	54.386

5.2.2.5. Saha İzleme ve Değerlendirme Projesi (2017)

Çocuk hizmetleri kapsamında alandaki ihtiyaçların yerinde tespit edilmesi, alandaki personele rehberlik yapılması, politika önceliklerinin çalışanlarımıza aktarılması ve farkındalık oluşturulması, politika geliştirme ve hizmetlerimizi iyileştirmeye ilişkin önerilerin tespit edilmesine yönelik olarak saha inceleme ve rehberlik ziyaretleri gerçekleştirilmektedir.

2017 Yılında sistematik olarak ilk kez hayat geçirilen çalışmalar kapsamında Bakanlığımız tarafından belirlenen uzmanlar ile çocuk hizmetleri alanındaki kamu veya özel bütün kuruluşları, hizmet sunan personelimiz ve hizmet alan çocuklarımız ziyaret edilmekte, gözlemler ve öneriler raporlanmaktadır. 2017 yılı çalışmaları kapsamında 81 ilimizde kamu ve özele ait 405 kuruluş ve 1195 çocuk evimiz yerinde incelenmiştir. Yaklaşık 5000 personel ile hizmetlerden yararlandırılan 5000 çocuk ve aile ile birebir görüşme yapılmıştır.

Çalışmalarda edinilen saha tecrübeleri politika geliştirme ve hizmetlerin iyileştirilmesinde kullanılmaktadır. Çalışmalardaki diğer önemli kazanımımız ise rehberlik ve tecrübe paylaşımıdır. Saha ziyaretleri Bakanlık ile taşra arasında etkili bir köprü vazifesi de görmüştür. Koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesi katkı sağlamıştır.

İkinci etabı 2018 yılında tamamlanan projenin üçüncü etap çalışmaları devam etmektedir. 2019 yılında başlayan üçüncü etap kapsamında 2020 Mart ayı itibarıyla 45 ilimiz tekrar ziyaret edilmiştir. Etap sonunda proje kapsamında 81 ilimiz üç kez ziyaret edilmiş ve tüm kuruluşlar yerinde incelenmiş olacaktır.

5.2.2.6. Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri (2018)

Çocuklarımızı risklere karşı korumak ve zamanında müdahaleler yapabilmek amacıyla Cumhurbaşkanlığı İl. 100 Günlük İcraat Programı kapsamında 30 ildeki okullarda, risk altında bulunan çocuklar için koruyucu ve önleyici hizmet sunan Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri Cumhurbaşkanlığı İl. 100 Günlük İcraat Programı kapsamında 81 ile yaygınlaştırılmıştır. Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planında da yer almaktadır.

Çalışma, İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile işbirliği halinde yürütülmektedir. Her Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimi şehrin dezavantajlı bölgelerinde bulunan en az 10 okul ile eşleştirilmektedir.

Mobil Sosyal Hizmet Birimleri eşleştirildiği okullarda rehberlik servisi, okul yönetimi ve sınıf öğretmeni görüşmeler gerçekleştirmekte, okula devamsızlığı olan, ihmal veya istismara uğrama riski olan, suça yönelme riski bulunan veya sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyan çocukları tespit edilmektedir. Tespit edilen çocuğun ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik ailesiyle de görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Görüşmeler sonrası çocuğun ve ailenin ihtiyaçları belirlenerek, buna yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirler alınmakta, gerekli mesleki çalışmalar gerçekleştirilmekte veya çocuğun sorununun çözümüne yönelik ilgili kurum ve kuruluşlar (SYDV, İŞKUR, İl Sağlık Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, SGK, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü vb.) harekete geçirilmekte, çocuğun aile ve okul ortamında takibi yapılmaktadır.

Okullarda ve aile görüşmelerinde Bakanlığımız koruyucu önleyici hizmetlerine ve ALO 183 Sosyal Destek Hattına ilişkin bilgilendirme gerçekleştirilmektedir.

2020 yılı Mart ayı itibarıyla 174 Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri ile 3 bin 741 okulun eşleşmesi

yapılmıştır. Risk grubunda olduğu değerlendirilen çocukların tespiti için aile, rehber öğretmen ve çocuklar dâhil toplam 56 bin 453 görüşme gerçekleştirilmiştir.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kapsamında 2020 yılı Mart ayı itibarıyla toplam 15 bin 348 sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirilmiştir. 540 çocuk Çocuklar Güvende Programı kapsamında izlenmek üzere birime havale edilmiştir. 11 bin 922 aile ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına yönlendirilmiştir.

5.2.2.7. 0-6 Yaş Aralığındaki Çocuklar İçin Uygun İçerikli Kitap Listelerinin Oluşturulması Projesi (2018)

Bakanlığımıza bağlı kuruluşlarda kalan 0-6 yaş çocuklar için kitaplıklar oluşturmak ve Türkiye genelinde ailelere ve 0-6 yaş çocuklara rehberlik etmek amacıyla çocuklara yönelik basılı eserlerin içerik yönünden incelenmesi konusunda proje çalışması başlatılmıştır. Başlatılan çalışmayla, üniversitelerden alınan görüşler doğrultusunda oluşturulan kriterler çerçevesinde 0-6 yaş çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak çocuk kitapları incelenmektedir. Çalışma grubu incelemesini yaparken kitapların evrensel ahlak kuralları ve milli-manevi değerler açısından değerlendirilmektedir. Öte yandan incelenen kitaplarda ayrımcılığı teşvik eden düşmanca anlatımlar, şiddet, müstehcenlik ve cinsel istismar kavramlarını içeren ifadelerin bulunup bulunmadığı, hırsızlık, yalan söyleme, kötü söz söyleme gibi olumsuz davranış modellerinin ele alınış biçimi incelenmektedir.

2018 yılı itibarıyla başlatılan çalışma kapsamında kitap seçimi ve inceleme yapabilecek Bakanlığımız Uzmanları, Çocuk Gelişimcisi, Psikolojik Danışman, Öğretmen, Sosyal Çalışmacı ve Psikologlardan oluşan 11 kişilik bir Değerlendirme Komisyonu oluşturulmuştur. Kurulan komisyon tarafından haftalık düzenli toplantı ve çalışmalar yapılmakta olup toplam 1.040 kitap incelenmiştir. Bu kitaplardan 427'si uygun içerikli olarak değerlendirilerek Bakanlığımız resmi web sitesinde yayınlanmaktadır.⁹

⁹ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/sayfalar/cocuk-dostu-kitap-listesi/>

5.2.2.8. Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar Kampanyası (2018)

Bilişim teknolojilerindeki gelişim ve değişim etkisini her alanda göstermektedir. İhtiyaç duyulan her türlü veriye hızlı bir şekilde erişim imkânı sağlayan bilgi ve iletişim teknolojileri, günlük yaşamın vazgeçilemeyecek bir unsuru haline gelmiştir. Günümüz dünyasında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması çocuklarımız için fırsatlar kadar tehditleri de beraberinde getirmiştir. Çocuklarımızın dijital ve sosyal medya ortamlarındaki kontrolsüz ve kötü amaçlı yaklaşımlardan korunması, alternatif fiziksel, sosyal ve kültürel yaşam alanlarının yaygınlaştırılması, çocukların bedensel aktivitelere yönlendirilmesi, ruhsal ve sosyal gelişimlerine destek verilmesi amacıyla Bakanlığımız tarafından 2018 yılında "Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar" kampanyası başlatılmıştır.

Bu Kampanya ile Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 31. Maddesinde ifadesini bulan çocuklara oynama ve yaşına uygun eğlencelere katılma hakkının sağlanmasına yönelik fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi hedeflenmektedir.

Kampanya kapsamında; tanıtım faaliyetleri, sosyal, kültürel ve sanatsal etkinlikler, sportif faaliyetler, ailelere ve çocuklara yönelik eğitim seminer ve konferanslar düzenlenmiştir. Kampanya kapsamında yürütülen faaliyetlerde 2019 yılı itibarıyla 147.495 çocuk ve 17.481 aileye ulaşılmıştır.

5.2.2.9. Yatılı Kuruluş Çalışanlarına Yönelik Eğitimler (MEB ve DİB'e Bağlı Yatılı Kuruluşlar) (2018)

Genel Müdürlüğümüzün çocuklara yönelik olarak koruyucu ve önleyici hizmetleri kapsamında MEB ve DİB'e bağlı yatılı kuruluşlarda kalmakta olan çocuklara daha iyi hizmet verilebilmesi, çocukların gelişimlerinin desteklenmesi ve toplu yaşam alanlarında meydana gelebilecek olumsuz durumların önüne geçilmesi amacıyla Bakanlığımızca yatılı kuruluşlarda görev yapan personele yönelik eğitimlerin yapılması planlanmıştır. İlgili kamu kurumlarından gelen katılımcılarla gerçekleştirilen toplantılar sonucunda yurt ve pansiyonlarda eğitim verilmesinin faydalı olacağı düşünülen konular belirlenmiş olup bu konularda içerik oluşturulmuştur. Bu amaçla hazırlanan modüllerin başlıkları; Çocuğa Yaklaşım, İletişimi Başlatma, Kriz ve Krize Müdahale, Çocukta Mahremiyet, Riskli Davranışlar, Sınırlar ve sorumluluklarımız ve Olumlu Davranış Kazandırmak şeklinde sıralanmaktadır. Hazırlanan eğitim modüllerinin yatılı kuruluşlarda çocukla temas

halinde bulunan olan yurt müdürü ve müdür yardımcısı, öğretmen, öğretici, belletmen, memura ve diğer personele verilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2019 yılı itibarıyla MEB ve DİB'e bağlı yatılı kuruluşlarda görev yapan ve Bakanlığımıza bildirilen 30.946 personelin 25.459'una eğitim verilmiştir.

5.2.2.10. Çocuklar Güvende Programı (2019)

Sosyal hizmet müdahalesinde bulunulan çocuklar ve aileleri başta olmak üzere risk altındaki çocukların Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla izlemelerinin yapılabilmesi ve zamanında müdahalenin gerçekleştirilebilmesi amacıyla "Çocuklar Güvende Programı" uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda;

- Kuruluşlarımızda korunma ve bakım altında iken korunma/bakım tedbir kararı kaldırılarak ailesine teslim edilen çocuklar,
- Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimine gelen/getirilen çocuklar,
- Mobil ekipler tarafından sokakta çalıştırıldığı tespit edilen çocuklar,
- Mobil sosyal hizmet uygulaması ile tespit edilen çocuklar,
- Kuruluşlarımızda koruma ve bakım altında bulunan çocukların aileleri yanında kalan kardeşleri,
- Suça sürüklenen çocuklar,
- Risk grupları arasında tanımlanmamış olan ancak il düzeyinde karşılaşılan riskler ve risk gruplarında olup sosyal hizmet modeli başlatılmayan ve haklarında herhangi bir tedbir kararı olmadan ailelerine teslim edilen çocuklara ilişkin, izleme çalışmaları yürütülmektedir.

İzlemeler söz konusu risk gruplarında yer alan çocukların herhangi bir tedbir kararı öngörülmeden ailelerine teslim edildiği tarihten itibaren ilk yıl 3'er aylık, takip eden yıl ise çocuğun ve ailenin ihtiyacı doğrultusunda 6'şar aylık periyodlarla Aile ve Sosyal Destek Programı (ASDEP) kapsamında ASDEP personeli tarafından yapılan hane ziyaretleri ile gerçekleştirilmektedir.

ASDEP personeli tarafından yapılan hane ziyaretlerinde çocuğun ve ailenin risk ve ihtiyaçları değerlendirmekte, risklerin giderilmesine yönelik mesleki müdahale gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulması halinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da yönlendirme yapılmaktadır.

İzlemeler çocuğun ve ailenin ihtiyacının kalmadığına ilişkin kanaatin oluşması halinde izleme faaliyetini yürüten personel tarafından düzenlenecek rapor ile sonlandırılmaktadır.

Program kapsamında, bugüne kadar 32 bin 665 izleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda çocuklarımız hakkında çeşitli tedbirler hayata

geçirilmiştir. Bu bağlamda çocuklarımızın % 18,50'ine Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruyucu önleyici bir tedbir uygulandığı % 6,30'unun ise Sosyal ve Ekonomik Destekten yararlandırıldığı görülmektedir **(Tablo 12)**.

Tablo 12. Çocuklar Güvende Programı Yönlendirilen Hizmet Dağılımı

Yönlendirilen Hizmet	Oran
Sosyal, Sportif ve Sanatsal Faaliyetlere Yönlendirilen	% 7,40
Sosyal ve Ekonomik Destekten Yararlandırılan	% 6,30
Danışmanlık Tedbiri	% 10,00
Eğitim Tedbiri	% 4,00
Sağlık Tedbiri	% 3,10
Bakım Tedbiri	% 1,40
Adli Makamlara Bildirilen	% 0,20
Diğer	% 2,90

5.2.2.11. Diğer Koruyucu Önleyici ve Destek Çalışmaları

5.2.2.11.1. Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı (2003)

2003 yılında kurulan Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı ile aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik hizmetlere ilişkin çağrılar değerlendirilerek 7 gün 24 saat kesintisiz rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca acil durumlarda en kısa zamanda müdahale edilmesi sağlanmaktadır.

Alo 183 Hattına yapılan aramalar ücretsiz olup SMS yoluyla veya e-Devlet üzerinden de ulaşabilmektedirler. Alo 183 Hattında 2013 yılından beri Kürtçe ve Arapça çağrılar da cevaplanmaktadır. Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek hattından Eylül 2019 itibarıyla 1 milyon 206 bin 133 çağrı karşılanmıştır.

5.2.2.12. Çocuk Haklarını Yaygınlaştırma Çalışmaları

Çocuk Hakları Sözleşmesi 42. maddesinde yer alan "Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler." hükümleri gereği taraf devletlerin sözleşmenin öğrenilmesi ve yaygınlaştırılması konularında sorumluluğu bulunmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin Türkiye’de uygulanması ve izlenmesinden sorumlu odak kurum Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Bakanlığımız adına bu görevler Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinesinde yürütülmektedir. Genel Müdürlüğümüz tarafından üç temel alanda faaliyetler çeşitlendirilmektedir.

5.2.2.12.1. Çocuk Hakları Tanıtım, Bilinçlendirme Çalışmaları

Çocuk ve gençler başta olmak üzere toplumun çocuk hakları konusunda farkındalıklarının ve duyarlılığının artırılması, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda karar süreçlerine katılımlarının güçlendirilmesi, desteklenmesi için çeşitli faaliyetler yapılmakta ve mekanizmalar geliştirilmektedir.

5.2.2.12.1.1. İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Hakları Farkındalık Çalışmaları

Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde, 81 ilde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Komitelere katılım bütünüyle gönüllülük esasına dayanmakta olup her çocuk üye olabilmektedir. İl Çocuk Hakları Komiteleri gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerle çocukların; aile, toplum ve kamusal yaşama katılımları için fırsatlar yaratarak, çocuk haklarına ilişkin bilinç ve duyarlılığı geliştirmeye ve çocukların her kademedeki karar alma süreçlerine katılmalarına yönelik olanaklar sağlamaktadır.

Komiteler bünyesinde çeşitli eğitimler, seminer, forum, toplantı, kültürel, sosyal ve sportif etkinlikler, önemli gün kutlamaları (23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 11 Ekim Dünya Kız Çocukları Günü, Dünya Çocuk Günü), ödüllü yarışmalar, tanıtım stantları, yazılı ve görsel materyaller hazırlama, çalıştaylar, ziyaretler (il, ilçe, köy, bürokrasi ve STK'lar), ramazan etkinlikleri, sosyal sorumluluk projeleri (fidan dikimi, sokak hayvanlarına yönelik etkinlikler, engelli ve yaşlılara yönelik ziyaretler), sergi, tiyatro vb. etkinlikler gerek yerel gerekse ulusal çapta gerçekleştirilmektedir.

İl bazında çalışmalarını sürdüren Çocuk Hakları İl Komiteleri, 2000 yılından bu yana çalışmalarını devam ettirmekte olup, 81 il genelinde komitelere üye çocuk sayımız 20.736'dır.

Ayrıca İl Çocuk Hakları Komitelerine kayıtlı çocuklar tarafından akran eğitimi tekniğiyle çocuklara doğrudan çocuk hakları eğitimi verilmektedir. Çocukların akranlarıyla iyi etkileşimde bulundukları ve onlarla özdeşleştikleri gerçeğinden hareketle gönüllü ve öncü gençlerin eğitilmesi ve sonra kazanılan bilgilerin akranlarla paylaşılmasına dayalı olarak geliştirilen Çocuk Hakları Eğitimi Modülünde güçlendirme yaklaşımı temel alınmaktadır.

5.2.2.12.1.2. Çocuk Danışma Kurulu

Ülkemizde ilk kez Bakanlığımızın öncülüğünde, 11.04.2014 tarih ve 241 sayılı "Çocuk Danışma Kurulunun Oluşturulması ve Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge" ile "Çocuk Danışma Kurulu" oluşturulmuştur. Kurul en az 2 yıl aktif Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesi üyesi olan İl Çocuk Komitesi üyeleri arasından ve yine üyeler tarafından Çocuk Forumunda kapalı oy usulü ile seçilen kız ve erkek sayısı eşit 18 üye ve 2 Türkiye Koordinatörü olmak üzere toplam 20 çocuktan oluşan bir kuruldur.

- Çocuklarla ilgili alınan her karar ve çalışmaya aktif katılım sağlamak,
- Çocuklarla ilgili politikaların belirlenmesinde etkin rol almak
- Ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtım ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak gibi görevleri bulunmaktadır.

5.2.2.12.1.3. Ulusal Çocuk Forumları

Ülkemizde 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü her yıl kutlanmaktadır. Bu kapsamda her yıl Ulusal Çocuk Forumları düzenlenmektedir. Ulusal çocuk forumları, il çocuk hakları komitelerinden gelen 1 kız ve 1 erkek çocuk temsilcilerin katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Forumlarda her yıl çocuklar tarafından seçilen tema üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Forumlar kapsamında çocuk haklarına ilişkin güncel konular hakkında çocuk görüşlerinin TBMM'de ulusal çocuk koordinatörlerimiz tarafından Sayın Bakanımızın da katılımı ile düzenlenen bir törenle TBMM Başkanı ve Milletvekillerine sunulması geleneksel bir uygulama olmuştur.

İlki 2000 yılında olmak üzere bugüne kadar 20 Ulusal Çocuk Forumu düzenlenmiştir. Yirminci forum "Biz Büyük Bir Aileyiz" teması ile 17-20 Kasım 2019 tarihleri arasında Ankara ilinde yapılmıştır.

5.2.2.12.2. Yabancı Uyruklu Çocuklara Yönelik Hizmetler ve Sosyal Uyum Çalışmaları

Ülkemize düzensiz göç yolu ile gelen ve kolluk birimleri tarafından tespit edilen refakatsiz yabancı çocuklara yönelik hizmetler 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu doğrultusunda yürütülmektedir.

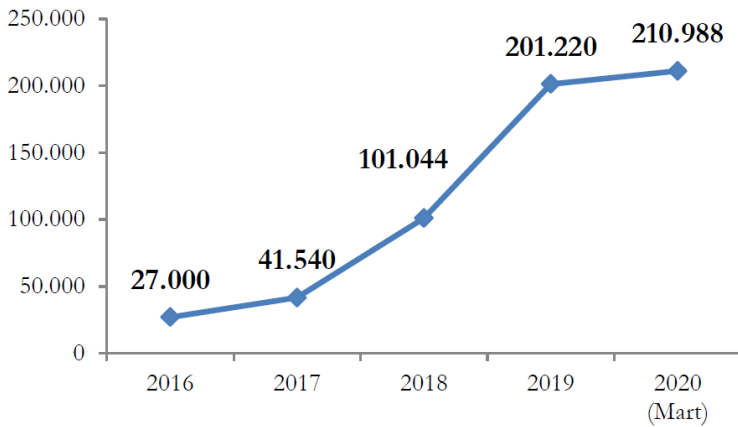
Ülkemizde bulunan yabancı uyruklu çocuklar Türk çocuklara yönelik uygulanan eğitim, sağlık, sosyal yardım, bakım ve korunma gibi tüm haklardan eşit şekilde faydalanmaktadır.

2015 yılından itibaren yabancı uyruklu refakatsiz çocuklara hizmet vermek üzere 11 Çocuk Destek Merkezi ihtisaslaştırılmıştır. Yabancı uyruklu olup aile yanında bakılabilecek durumda olan çocuklar da sosyal ve ekonomik destek hizmeti ve koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmaktadır. Geçici barınma merkezi dışında kalan, muhtaç ve hane içerisinde sosyal güvencesi olmayan ailelere çocuklarını okula göndermeleri şartıyla Şartlı Eğitim Yardımı yapılmaktadır.

Ayrıca yabancı uyruklu çocuklara yönelik "Sosyal Uyum Programı" düzenlenmektedir. Bu Program ile çocukların sosyal uyum problemlerini en aza indirmek, toplumdaki mevcut risk ve kaynaklarla ilgili farkındalıklarını arttırmak, haklarına uygun barış ve huzur içerisinde, mutlu ve sağlıklı bir şekilde yaşam sürmelerini sağlamak ve aynı zamanda kültürler arasında karşılıklı anlayışın ve hoşgörünün geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2016 yılında 18 pilot ilde başlanan eğitim ve etkinlikler 2018 yılı içerisinde 81 ilimize yaygınlaştırılmıştır. Program, Çocuk Hakları İl Çocuk Komitelerine kayıtlı çocuklar tarafından akran eğitimi tekniğiyle verilen eğitimler ile sosyal ve kültürel etkinlikler şeklinde yürütülmektedir. Sağlıklı veri toplanabilmesi için Web (internet) Tabanlı Veri Toplama Uygulaması 2018 yılında geliştirilmiş ve 2019 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 25. Yıllara Göre Sosyal Uyum Çocuk Sayısı

2016 yılında başlayan Program 2017-2019 yıllarında gençlerimizin verdiği destek ve artan farkındalık ile çığ gibi büyümüştür. 2016 yılı sonunda 27 bin çocuğa ulaşılmış iken 2020 yılı Mart ayı itibarıyla 2 bin 737 etkinlik ile yaklaşık sayı 8 kat artarak toplamda 210 bin 988 çocuğa ulaşmıştır.

5.2.2.12.3. Çocuk Hakları Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyon

Çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak uluslararası kurumlarla işbirliği yapılmaktadır. Türkiye, çocuk hakları alanında Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi (AK), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası kurumlar ile işbirliği içerisinde çalışmakta ve ortak projeler yürütmektedir.

5.2.2.12.4. Çocuk Hakları Raporlama Çalışmaları (Periyodik Ülke Raporu ve Sonuç Gözlemleri)

Ülkemizin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 44. maddesi uyarınca taraf devletler, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde, daha sonra ise beş yılda bir Ülke Gelişim Raporlarını sunması gerekmektedir.

Birleştirilmiş 4. ve 5. Periyodik Ülke Raporumuz BM Çocuk Hakları Komitesi'ne 29 Mart 2019 tarihinde tevdi edilmiş olup, 4. ve 5. Periyodik Ülke Raporumuz BM Çocuk Hakları Komitesinin sayfasında "Taraf Devletler Raporları" bölümünde yayınlanmıştır. Çocuk Hakları Komitesi tarafından raporumuzun sunulmasına yönelik davet beklenmektedir.

5.2.3. Aile Odaklı Hizmetler

Bakanlığımızın çocuklara yönelik hizmetlerinde temel hedefi her çocuğun aile ortamında bakımını sağlamaktır. Korunma ihtiyacı olan çocuklara hizmet sunumunda aile yanında bakım odaklı hizmetlere öncelik verilmektedir.

Ailelerin ekonomik ve sosyal yönden desteklenerek aile birliğinin korunması ve çocukların öz aileleri veya yakınları yanında bakılabilmesi amacıyla kuruluş bakımına alternatif model olarak aile odaklı hizmetlerimizin temelini oluşturulan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti uygulanmaktadır. Ailesi yanında desteklenemeyen çocukların, aile ortamında ve aile sıcaklığını hissederek yaşamaları için Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetleri yürütülmektedir. Bu bağlamda yıllar itibariyle önemli gelişmeler kaydedilmiştir

(Şekil 26).

Şekil 26. Yıllara Göre Aile Odalı Hizmetler Artış Hızı

	2002	2019	Artış Hızı
Koruyucu Aile	515	7.259	14 kat
Evlat Edinme	7.151	17.403	2.4 kat
Ailesi Yanında (SED)	11.807	128.047	10.8 kat

5.2.3.1. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti, çocukların kurum bakımına alınmadan ailesi yanında desteklenmesi kapsamında yürütülmektedir. Ailelerin ekonomik yoksunluğu nedeniyle kurum bakımına alınma riski bulunan çocuklar için ailelere sağlanan sosyal ve ekonomik destek ile çocuklar öz aile veya yakınları yanında desteklenmekte, aile birliği ve bütünlüğü sağlanmaktadır. Bununla birlikte hizmetten yararlanan aileler İŞKUR meslek edindirme kurslarına yönlendirilerek kendi hayatlarını sürdürebilecekleri iş ve meslek edindirilmelerine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. SED hizmeti, ailenin ihtiyacına göre süreli ve geçici ekonomik destek hizmetlerini içermektedir.

Süreli Ekonomik Destek: Ekonomik yoksunluk içerisindeki çocukların karşılaştıkları güçlükleri gidermek amacıyla Kurumun bütçe imkânları ölçüsünde yapılacak 1 yıl ve daha uzun süreli ekonomik destek hizmetini kapsamaktadır. Aileler periyodik olarak asgari 3 aylık süreler ile izlenmekte ve destek alma durumları ortadan kalkmadığı sürece 2 yıllık süreçler halinde devam etmektedir.

Geçici Ekonomik Destek: Sosyal ve ekonomik bir sorunun çözümünde yardımcı olabilmek amacıyla, yılda bir, en çok iki defaya mahsus olmak üzere yapılan ekonomik desteği ifade etmektedir.

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti ile çocuklar için ekonomik destek sağlanması yanında alanda çalışan meslek elemanları tarafından ailenin ihtiyaç duyduğu konularda mesleki müdahale de yapılmaktadır.

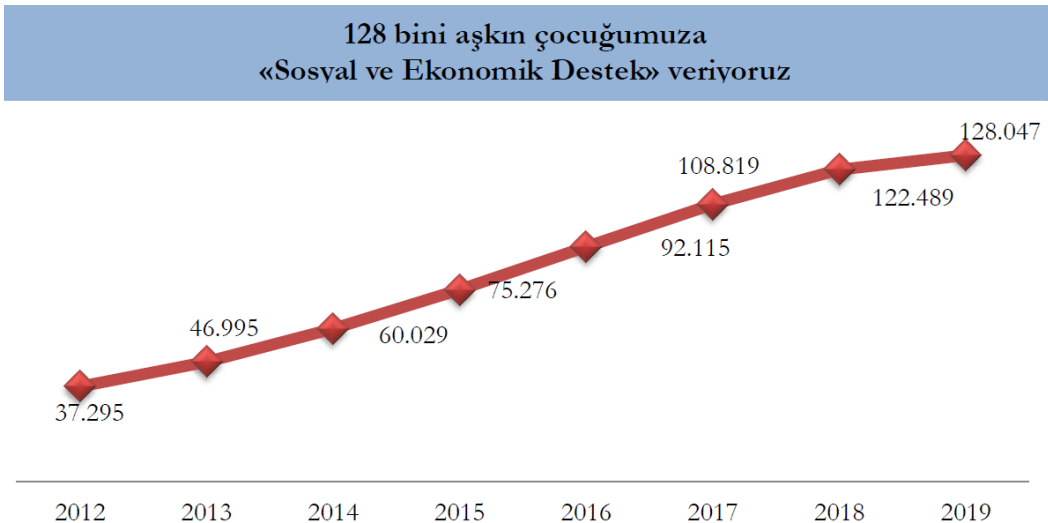
Sosyal Hizmet Desteği: Gençlerin ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan ve kontrolleri dışında oluşan psikolojik ve sosyal sorunlarının önlenmesini ve çözümlenmesini, hayat standartlarının yükseltilmesini, kişilerin kendi kendine yeterli duruma gelmesini, sorunlarını çözme becerisi kazanmasını amaçlayan mesleki çalışmaları ifade etmektedir.

5.2.3.1.1. Sosyal Ekonomik Destek Hizmetinden Yararlanacak Hizmet Grubu

- Haklarında bakım tedbiri/korunma kararı verilerek sosyal hizmet kuruluşlarında bakılan ve desteklendikleri takdirde ailesi veya yakınları yanına verilebilecek çocuklar,
- Ekonomik yoksunluk nedeniyle, desteklenmedikleri takdirde korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar,
- Reşit olarak sosyal hizmet kuruluşlarından veya koruyucu aile yanından ayrılanlardan iş ve meslek edinme kursuna veya eğitimlerine devam eden veya bir iş ve meslek sahibi olamayıp desteklenmedikleri takdirde muhtaç duruma düşecek olan gençler,
- Olağanüstü bir felaket, tabii afet, hastalık veya kaza geçirerek belirli bir süre temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar ile hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlarla karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocukları.

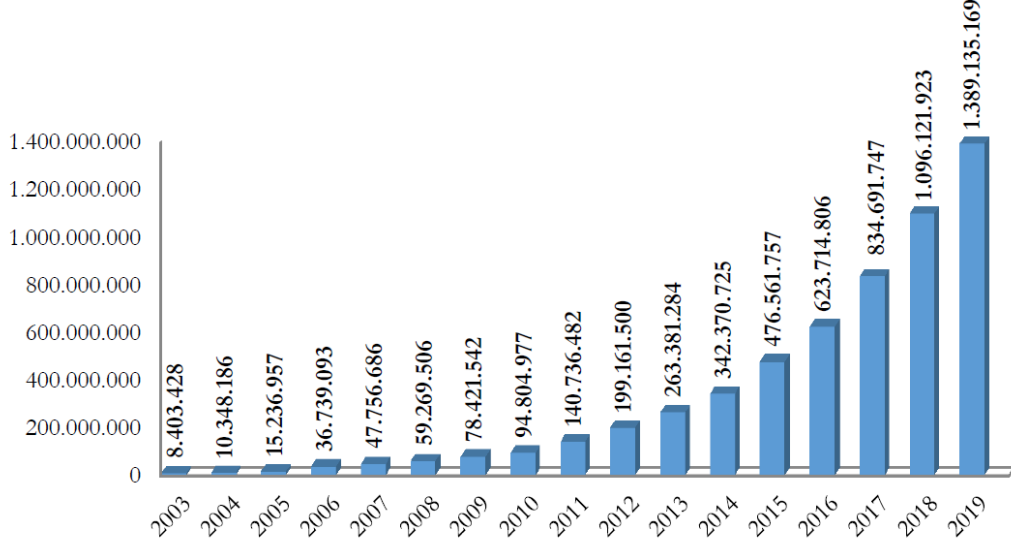
5.2.3.1.2. Sosyal ve Ekonomik Destek Tutarı

Çocuklar için ödenen ekonomik destek, çocukların öğrenim durumlarına göre değişmektedir. 2020 yılında SED Hizmeti kapsamında ödenen aylık destek miktarı ortalama 1.023 TL'dir.

Çocukların öncelikle ailesi yanında desteklenmesine yönelik hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve çocukların korunması ve desteklenmesi amacıyla, 2019 yılı içinde toplam 1.389.135.169 TL ödenek kullanılmıştır. 2003-2019 yılları arasında aileye dönüş ve aile yanında destek uygulaması kapsamında verilen SED tutarları Şekil 27’de gösterilmiştir.

Şekil 27. Yıllara Göre Ödenen SED Tutarı

SED Hizmetine ilişkin veriler Bakanlığımız ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerimiz arasında veri girişi ve izlenmesine imkân tanıyarak günlük veri alınmasını sağlayan bilişim sistemleri ile sağlanmaktadır.

SED hizmetinden faydalandırılan çocukların eğitim durumuna göre dağılımı ise Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13. SED Hizmetinden Yararlanan Çocukların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

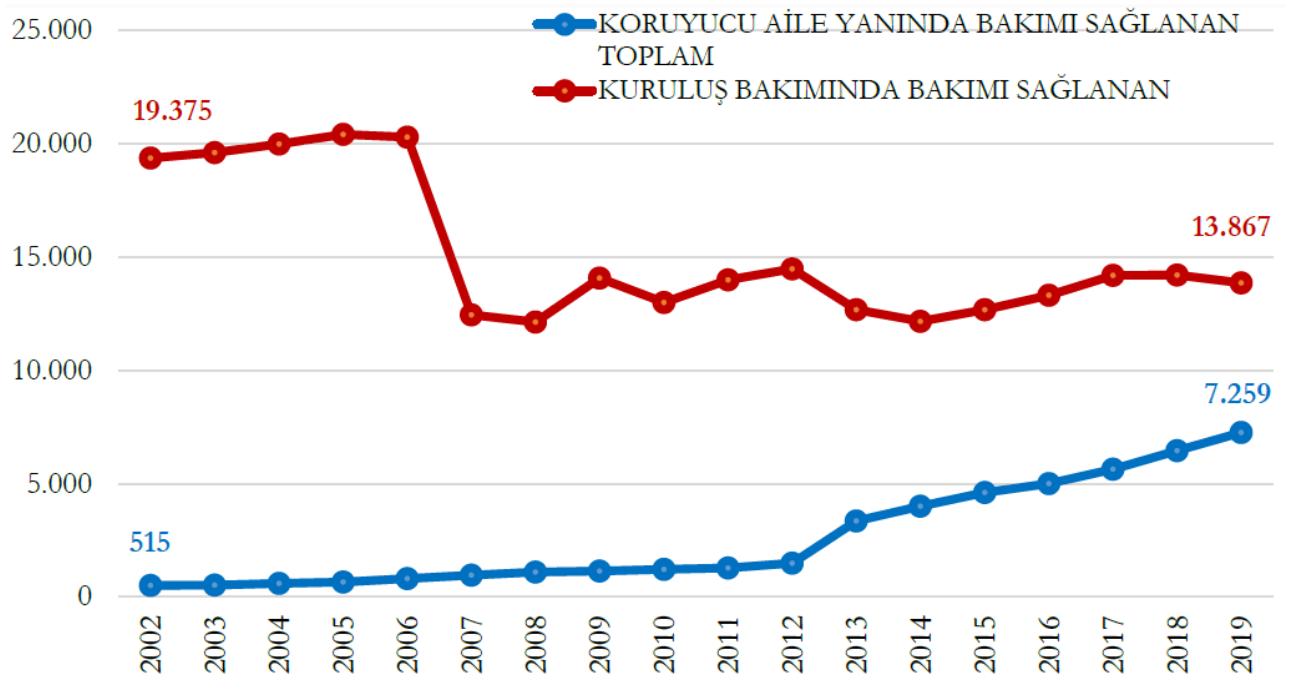
Eğitim Durumu	Çocuk/Genç Sayısı	Yüzde (%)
Okulöncesi	44.382	25,16
İlköğretime Devam Eden	102.572	58,15
Ortaöğretime Devam Eden	25.895	14,68
Ortaöğretim Seviyesinde Olup Okula Devam Etmeyen	1.618	0,92
Yükseköğretime Devam Eden	58	0,03
Yetişkin (Kuruluş Bakımından Ayrılan)	1.862	1,06
TOPLAM:	176.387	100,00

5.2.3.2. Koruyucu Aile Hizmeti

Koruyucu aileler çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunun kısa veya uzun dönemler içerisinde, ücretli veya gönüllü olarak devlet ile paylaşan kişi ya da ailelerdir.

Koruyucu aile hizmeti korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan aile odaklı bakım hizmetleri arasında yer alan bir uygulama modelidir. Geçmişten günümüze pek çok kültürde ve toplumda çeşitli şekillerde uygulama bulan koruyucu ailelik yirminci yüzyılda çocuk koruma alanında meydana gelen gelişmeler ile birlikte giderek daha fazla devlet denetiminde olan kurumsal bir yapıya dönüşmeye başlamış ve günümüzde çocuk koruma alanının önde gelen hizmet modellerinden birisi olmuştur **(Şekil 28)**.

Şekil 28. Yıllara Göre Kuruluş Bakımında ve Koruyucu Aile Yanında Bakılan Çocuk Sayısı

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu dayanak alınarak 1984 yılında ilk Koruyucu Aile Yönetmeliği 18532 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğü girmiştir. 14.12.2012 tarihli “Koruyucu Aile Yönetmeliği” ile 2015/06 sayılı “Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin İşlemler” konulu Genelge ve 2015/07 sayılı “Koruyucu Aile Ödeme İşlemleri” konulu Genelge yoluyla yürütülmektedir.

Ülke örnekleri incelendiğinde farklı şekillerde ifade edilmesine karşın birçok ülkede benzer koruyucu aile modellerinin uygulandığı görülmektedir **(Tablo 14)**.

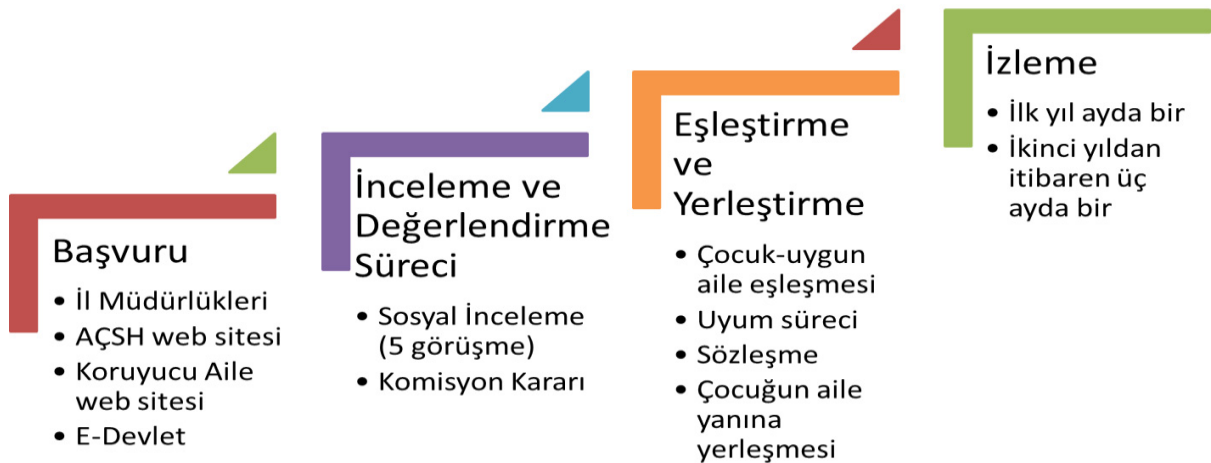
Tablo 14. Bazı Ülkelerdeki Koruyucu Aile Uygulama Örnekleri

Ülke	Uygulama
Türkiye	Akraba ve Yakın Çevre, Süreli, Geçici ve Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modelleri
Almanya	Nöbetçi, Kısa Süreli, Uzun Süreli, Akraba ve Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modelleri
İngiltere	Acil Durum, Kısa Süreli, Geçici Bakım, Tutuklu Gençler İçin, Uzun Süreli, 'Aile ve Arkadaşlar' ya da 'Akraba' Bakımı ve Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modelleri
İspanya	Aile-Akraba, Geçici, Uzun Süreli, Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli
İsviçre	Uzun Süreli, Biyolojik Aile Destek, Günlük ve Haftalık Koruyucu Aile Modeli
Japonya	Kayıtlı, Uzmanlaşmış, Evlat Edinmeye Geçiş Amaçlı, Akraba ve Koruyucu Aile Grup Evleri

Günümüzde ülkemizde dâhil olmak üzere pek çok ülkede koruyucu aile hizmet süreçlerini şekillendiren ve benzerlik gösteren bazı temel aşama ve bileşenler bulunduğu görülmektedir.

Koruyucu aile hizmeti esas olarak yerleştirmenin uygunluğunun analizi ve gözden geçirilmesine olanak sunabilecek tüm süreç boyunca süreklilik arz eden bir değerlendirme, hizmet içerisinde yer alan aktörler ile düzenli bir iletişim ve güncel verilerin toplanmasını içeren mesleki çalışmalar gerektirmektedir. Koruyucu aile hizmeti açısından önem teşkil eden başlangıç noktası ihtiyaç duyulan koruyucu ailelere ulaşılmasını sağlayacak çalışmalar yapılmasıdır (**Şekil 29**).

Şekil 29. Koruyucu Aile Uygulama Süreci

Mevzuata göre koruyucu aile olmak için;

Kimler Koruyucu Aile Olabilir?

25-65 Yaş

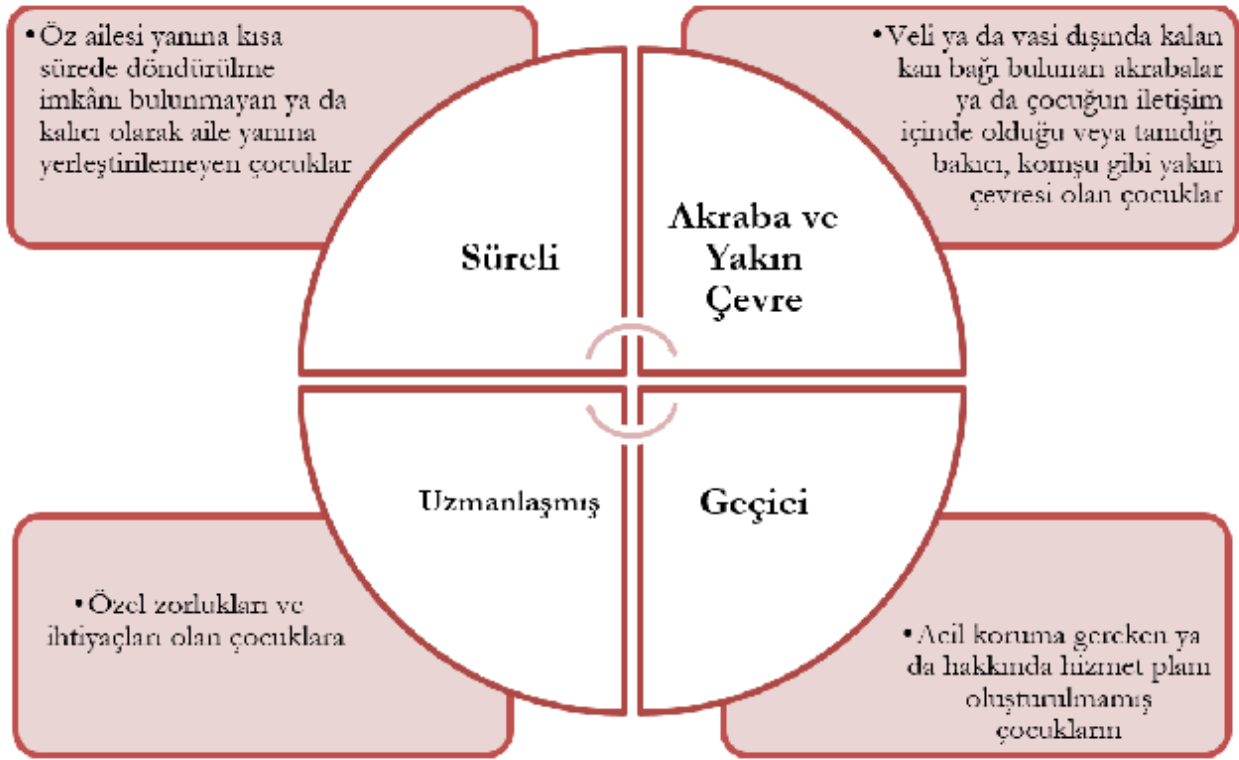
Evli / Bekar

Türkiye'de
sürekli
ikamet etme

En az ilkokul
düzeyinde eğitime
sahip olma

Düzenli gelire
sahip olma

Koruyucu aile hizmeti kapsamında ülkemizde toplam dört model bulunmaktadır. Bunlar süreli koruyucu aile modeli, akraba ve yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modelidir. 2020 Mart ayı itibarıyla toplam 6 bin 119 koruyucu aile yanında 7 bin 435 çocuğumuz bulunmaktadır.

Süreli koruyucu aile modeli öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci kademe eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır. 2020 Mart ayı itibarıyla toplam 4 bin 771 süreli koruyucu aile yanında 5 bin 710 çocuğumuz bulunmaktadır.

Akraba ve yakın çevre koruyucu aile modeli veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımını ifade etmektedir. 2020 Mart ayı itibarıyla toplam 1.348 akraba ve yakın çevre koruyucu aile yanında 1.725 çocuğumuz bulunmaktadır.

Geçici koruyucu aile modeli acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılamamış çocuklar için, temel ana, baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı bakım olup, bu model kapsamında birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen sürelerde bakım sunulmaktadır.

Uzmanlaşmış koruyucu aile modeli ise özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır. Özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan çocuk kavramı suça sürüklenen veya suçun mağduru olup davranış bozuklukları sergileyen ve özel ilgi, destek ve bakım gerektiren ve mahkeme kararı ile koruma ve bakım altına alınan çocukları kapsamaktadır. Bu bakımdan, uzmanlaşmış koruyucu aile modeli içerisinde suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklar girmektedir.

Koruyucu aile hizmetinin önemli bileşenlerinden birisi koruyucu aile eğitimleridir. Hizmet kapsamında toplam iki eğitim paketi bulunmaktadır. "Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi" korunmaya ihtiyacı olan çocuğun öz ailesi dışında bir başka aile yanında yetiştirilmesine ilişkin olarak verilen merhaba, hazırım, birlikteyiz, iki ailelik, güvenli bağ kurma, yaşam düzeni, beceri kazanma, travma ve bağımlılık gibi temel nitelikteki eğitimi ifade etmektedir. "Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi" ise mağdur çocuklar ve suça sürüklenen çocuklar gibi özel zorlukları ve ihtiyaçları olan korunmaya ihtiyacı olan çocuğa hizmet vermek üzere koruyucu aile temel eğitimini almış kişilere verilen uzmanlık eğitimleridir.

Hizmet kapsamında çocuk, koruyucu aile ve biyolojik ailelerin mesleki çalışmalar ve çeşitli destekler ve bütüncül bir yaklaşım ile güçlendirilmesi önemlidir. Bu bağlamda, talepte bulunması durumunda koruyucu ailelere çocukların yaş durumlarına göre değişen düzeyde aylık bakım ödemesi yapılmakta, gelişim ve eğitimlerinin desteklenmesi amacıyla sorumlu sosyal çalışma görevlisi rehberliğinde yeteneklerine uygun kurslara katılımı sağlanmaktadır. Ayrıca çocuğun takibinden sorumlu danışman ile yoluyla çocuk ve ailelerin süreç içerisinde karşılaştıkları güçlük ve problemlere yönelik rehberlik ve danışmanlık yapılmaktadır. Bununla birlikte görevli meslek personelinin yanında 2019 yılında psikolog desteği uygulaması hayat geçirilmiştir. Uygulama kapsamında

sağlanacak profesyonel destek ile ergenlik dönemindeki çocukların karşılaşılabilecekleri muhtemel problemlerin ortaya konulması, olası risklerin oluşmadan önüne geçilmesi, ortaya çıkan sorunların ise uygun yöntemler yoluyla çözüme kavuşturulabilmesi hedeflenmektedir.

Mesleki değerlendirmeler neticesinde uygun bulunması halinde biyolojik aile ve çocuklar arasında düzenli görüşmeler tesis edilerek çocuk ile ailesi arasındaki bağlar muhafaza edilmekte ve yine uygun olması halinde aileye dönüş süreci yürütülmektedir.

Ülkemizde korunma ve bakım altında olan çocukların yaklaşık %35'i koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmaktadır. 2002 yılında 500 koruyucu aile yanında 515 çocuk bulunmakta iken 2020 yılı Mart ayı itibarıyla 6.119 koruyucu aile yanında 7.435 çocuk bulunmaktadır.

Koruyucu aile modelleri açısından ele alındığında ağırlıklı olarak süreli koruyucu aile modeli kapsamında çocukların aile yanına yerleştirildiği görülmektedir. Tüm koruyucu aileler arasında 4.771 süreli koruyucu aile bulunmaktadır. Bu hizmetin yaklaşık %78'lik bir oranına denk gelmektedir. 1.348 kişi/aile ise Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli kapsamında çocuklara bakım sağlamaktadır.

Hizmetten yararlandırılan çocuklar değerlendirildiğinde toplam çocuk sayısının %10'undan fazlasının engelli çocuk olduğu göstermektedir. 2020 yılı itibarıyla toplam 789 engelli çocuğun koruyucu aile yanında bakımının sağlandığı görülmektedir. Diğer yandan, bakım sağlanan çocukların yaklaşık %3.5'i ise yabancı uyruklu çocuklardır.

5.2.3.3. Evlat Edinme Hizmeti

Evlat Edinme; durumu evlat edindirilmeye uygun bir çocukla, durumu evlat edinmeye uygun kişi/eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır. Evlat edinme hizmeti; Türk Medeni Kanunu'nun 305'den 320'ye kadar maddeleri, Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve ülkeler arası evlat edinme hizmetinin temel odağını belirleyen "Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun" hükümleri kapsamında yürütülmektedir.

Evlat edinmek isteyen kişi veya eşler, yerleşim yerlerindeki İl Müdürlüklerine veya e-Devlet yoluyla başvuru yapabilmektedir. Evlat edinme başvurusu yapanlara, evlat edinilecek küçüklerin özellikleri ile evlat edinmenin sosyal ve hukuki sonuçları hakkında meslek elemanı tarafından bilgi verilmekte ve ilk görüşme formu birlikte düzenlenmektedir. Evlat edinmek üzere başvuran kişi veya eşler, evlat edinme işlemine yönelik tüm yükümlülükleri kabul ve taahhüt etmektedirler.

Evlat Edinme Koşulları:

Evlat edinmek isteyen kişi veya eşlerin, evlat edinilenden en az onsekiz yaş büyük olması, bunun yanı sıra küçüküğün, evlat edinmek isteyen kişi veya eşler tarafından en az bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması, küçük ayırt etme gücüne sahip ise rızasının alınması gerekmektedir. Bunun yanında evlat edinecek eşlerin en az beş yıldan beri evli olmaları veya her ikisinin de otuz yaşını doldurmuş bulunmaları, evli olmayan kişinin ise otuz yaşını doldurmuş bulunması koşulları aranmaktadır.

Evlat edinme başvurusu kabul edilenden aşağıda yer alan belgeler istenmektedir:

- Nüfus müdürlüğü tarafından düzenlenen nüfus olayı kayıt örneği,
- Başvuran ve birlikte yaşadığı aile fertlerinin adli sicil kayıtları,
- Gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösterir belgeler,
- Yerleşim yeri belgesi,
- Öğrenim durumunu belgesi,
- Sağlık kurulu raporu,
- Türkiye’de yaşayan yabancı ülke vatandaşlarından veya yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oturma izin belgesi ve küçüküğün kabul eden ülkeye girmesine ve orada sürekli ikametine izin verildiğine veya verileceğine dair belge.

Belgelerin tamamlanması akabinde ayrıntılı sosyal inceleme yapılmakta, başvurusu uygun görülenler evlat edinme sırasına alınmaktadır. Sırası gelen ailelerin yanına durumlarına uygun çocuk evlat edindirilmek üzere yerleştirilmekte ve 1 yıllık evlat edinme öncesi geçici bakım sözleşmesi imzalanmaktadır.

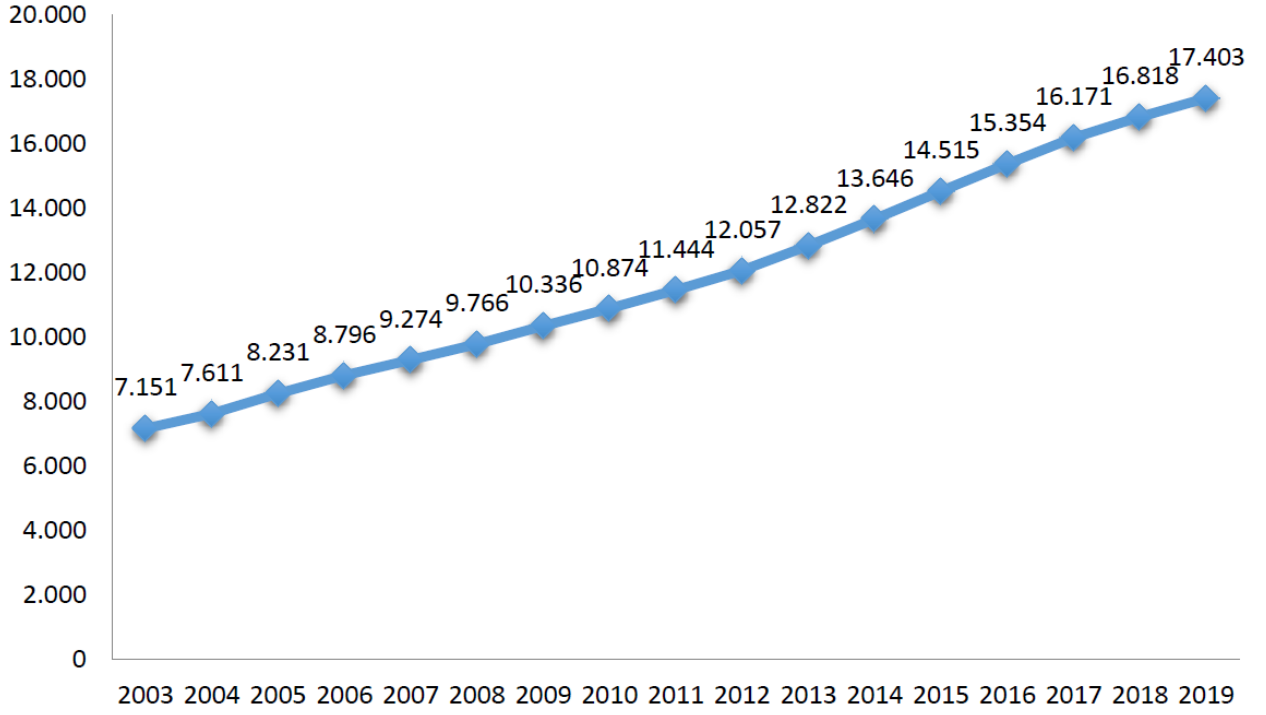
Evlat edinme ile;

- Evlat edinilmiş çocuklar yasal olarak öz çocukların haklarına sahip olmakta küçük evlat edinenin mirasçısı olmaktadır.
- Evlat edinilen küçük evlat edinenin soyadını almakta, evlat edinen isterse çocuğa yeni bir isim verebilmektedir.
- Evlat edinme ile ilgili kayıtlar, belgeler ve bilgiler mahkeme kararı olmadıkça veya evlat edinilen istemedikçe hiçbir şekilde açıklanamamaktadır.
- Eşler tarafından birlikte evlat edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kaydına ana ve baba adı olarak evlat edinen eşlerin adları yazılmaktadır.
- Küçüküğün miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için biyolojik ebeveynin aile kütüğü ile evlat edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulmaktadır. Bu doğrultuda evlat edinme ile ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı her iki nüfus kütüğüne de işlenmektedir.

5.2.3.3.1. Evlat Edinme Sayıları

Bakanlığımız tarafından, 2019 yılında 585 çocuğun evlat edindirilmek üzere 575 aile yanına yerleştirilme işlemi gerçekleştirilmiştir. 2003–2019 yılları arasında evlat edindirilme hizmetinden yararlanan çocuk ve aile sayıları Şekil 30'da gösterilmektedir.

Şekil 30. Evlat Edindirilme Hizmetinden Yararlanan Çocuk ve Aile Sayısı¹⁰

5.2.3.4. Evlat Edindirme ile Koruyucu Aile Arasındaki Farklar

Evlat edindirme hizmeti ile koruyucu aile hizmeti arasındaki farklar **Tablo 15**'te verilmiştir.

¹⁰ Sayılar kümülatif toplam olarak ifade edilmiştir.

Tablo 15.Evlat Edindirme ile Koruyucu Aile Arasındaki Farklar

	EVLAT EDİNME	KORUYUCU AİLE
Ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler	Haklar ve yükümlülükler tamamen evlat edinen aileye geçmektedir. Biyolojik anne-baba hükmünü taşımaktadır.	Haklar ve yükümlülükler koruyucu aileye geçmemektedir.
Miras Hakkı	Evlat edindirilen çocuk, evlat edinenin mirasçısı olmaktadır. Aynı zamanda biyolojik ailesi miras hakları devam etmektedir.	Çocuk, koruyucu ailenin mirasçısı olamamaktadır.
Nüfus İşlemleri	Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilmekte, çocuk evlat edinenin soyadını almaktadır. Aile kütüğü ile evlat edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulmaktadır.	Çocuğa yeni bir ad ve soyadı verilememektedir. Aile kütüğü aynen devam etmektedir.
İstihdam Hakkı	Çocuk kurumun tanıdığı istihdam hakkından faydalanamamaktadır.	Çocuk, kurumun tanıdığı istihdam ve özel sektör istihdam teşviki hakkından faydalanmaktadır.
Korunma Kararı	Evlat edinme işlemi mahkeme kararıyla tamamlandığında korunma kararı kalkmaktadır.	Çocuğun korunma kararı kaldırılincaya kadar devam etmektedir.
Aylık Ödeme	Evlat edinen ailelere ödeme yapılmamaktadır.	Çocuğun bakım ve yetiştirilme masraflarına karşılık istenmesi halinde aylık ödeme yapılmaktadır.
Hizmet Takibi	Çocuk, mahkeme kararı öncesi 1 yıl süre ile geçici bakım sürecinde periyodik olarak izlenmektedir.	Bakanlığımız tarafından Koruyucu ailelik süresince periyodik olarak izlemeler yapılmaktadır.

5.3. Kurumsal Bakım Hizmetleri

5.3.1. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal Bakım Hizmet Politikası

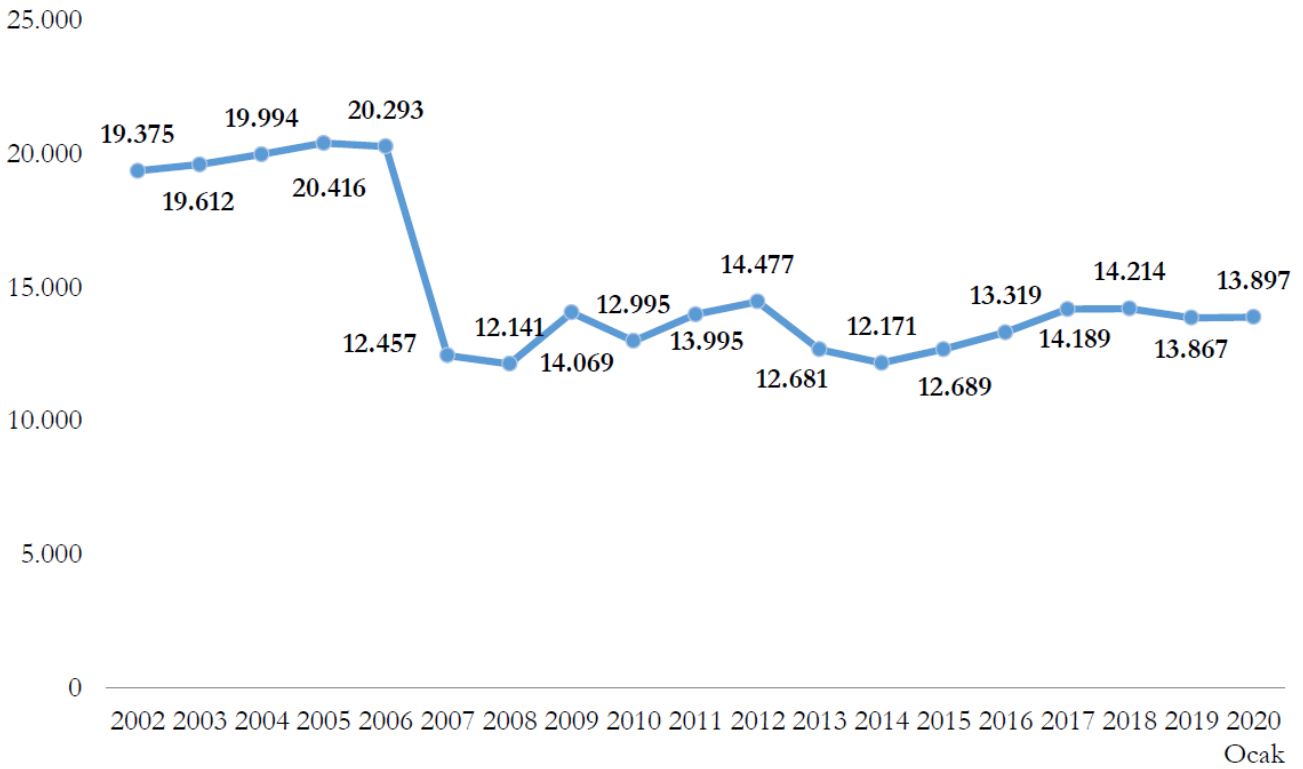
Bakanlığımızın ailenin güçlendirilmesi ve çocukların aile birliği içerisinde desteklenerek korunması yaklaşımı gereğince, korunma gereksinimi olan çocukların aile ortamında desteklenmelerine özel önem verilmektedir. Bu kapsamda tüm çocuklarımızın korunmasına yönelik koruyucu ve önleyici hizmetlere ağırlık verilmekte ve çocuklarımızın kendi doğup büyüdüğü aile, sosyal ve kültürel yapılar içerisinde yetiştirilmeleri,

desteklenmeleri ve korunmalarına yönelik hizmetlerimiz sürekli çeşitlendirilmekte ve geliştirilmektedir.

Aile kurumunun çocuğun yaşamındaki önemi ve çocuğun üstün yararını ön planda tutarak hak temelli anlayışla çocukların, öz aileleri ve akrabaları yanında bakılmalarının sağlanması, bunun mümkün olmaması durumunda koruyucu aile ve evlat edindirme gibi aile odaklı bakım hizmetlerinden yararlandırılması, aile yanında veya aile odaklı bakımı mümkün olmayan çocuklara ise son seçenek olarak aile yapısına en yakın model olan ev tipi yatılı sosyal hizmet birimlerinde hizmet verilmektedir.

Aile odaklı hizmetlere verilen öncelik sonucunda, artan nüfusa, refakatsiz yabancı uyruklu çocuk sayısına ve sosyal sorunlarda karşılaşılan çeşitliliğe rağmen Şekil 31’de görüldüğü gibi kuruluş bakımına alınan çocuk sayısı artmadığı gibi korunma altına alınan çocuk sayısında yıllar bazında önemli oranda azalma sağlanmıştır.

Şekil 31. Yıllara Göre Kuruluş Bakımı Altında Hizmet Sunulan Çocuk Sayısı

Öte yandan Avrupa ülkelerinde, çeşitli nedenlerle ebeveyn bakımından yoksun kalan çocuklara çoğunlukla kuruluş bakımında hizmet sunulurken; Türkiye’de tarihsel olarak dini ve kültürel değerlerden dolayı ailesi yanında kalamayan çocuklara aile ve akrabalarının yanında hizmet sunulmuştur. 20.ve 21.yüzyılda özellikle aile kurumunda meydana gelen değişimlere bağlı olarak ebeveyn bakımından yoksun kalan çocuk

sayıları belirgin oranda artmıştır. Avrupa ülkeleri arasında, ebeveyn bakımından yoksun çocuk sayısının en fazla olduğu ülkeler Almanya ve Fransa'dır.

Türkiye, yaklaşık 23 milyon çocuk nüfusuna sahiptir. Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında en fazla çocuk nüfusuna sahip olmasına rağmen koruma altına alınan çocuk sayısı nüfusa oranla en az olduğu ülkeler arasındadır. Tablo 16'da farklı ülkelerin çocuk nüfusu ve korunma altına alınan çocuk sayılarına ilişkin detaylı veriler bulunmaktadır. Türkiye'de koruma altına alınan çocuk sayısının, Avrupa ülkelerine kıyasla çok az olmasının birçok nedeni bulunmak birlikte aile ve akrabalık ilişkilerinin, dini ve kültürel değerlerin bu konuda önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Tablo 16. Farklı Ülkelerdeki Çocuk Nüfusu/Oranı ve Korunma Altında Bulunan Çocuk Sayısı/Oranı (%)

	Çocuk Nüfusu / Toplam Nüfus İçindeki Oranı	Kurum Bakımında Bulunan Çocuk Sayısı / Oranı	Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk Sayısı / Oranı	Korunma Altında Bulunan Toplam Çocuk Sayısı / Çocuk Nüfusuna Oranı
A.B.D. (2013)	74 milyon %23	58.280 %15	296.217 %74	354.497* %0,5
İngiltere (2017)	12 milyon %22	19.250 %26	53.420 %74	72.670 %0,6
Almanya (2015)	15 milyon %18	121.000 %58	86.000 %42	207.000 %1,38
Fransa (2012)	13,8 milyon %21	52.940 %38	69.750 %52	122.690** %0,9
İtalya (2015)	10,1 milyon %16,5	14.659 %50	14.650 %50	29.309 %0,3
İspanya (2013)	8,3 milyon %17,8	13.400 %41	19.119 %59	32.682 %0,4
Türkiye (2017-2018)	22,8 milyon %28,3	14.579 %71	6.062 %29	20.641 %0,09

*ABD'de bakım altında bulunan çocukların %11'i "diğer" kategorisi altında bulunmaktadır (Koruma altındaki çocuk sayılarına dâhil edilmemiştir.).

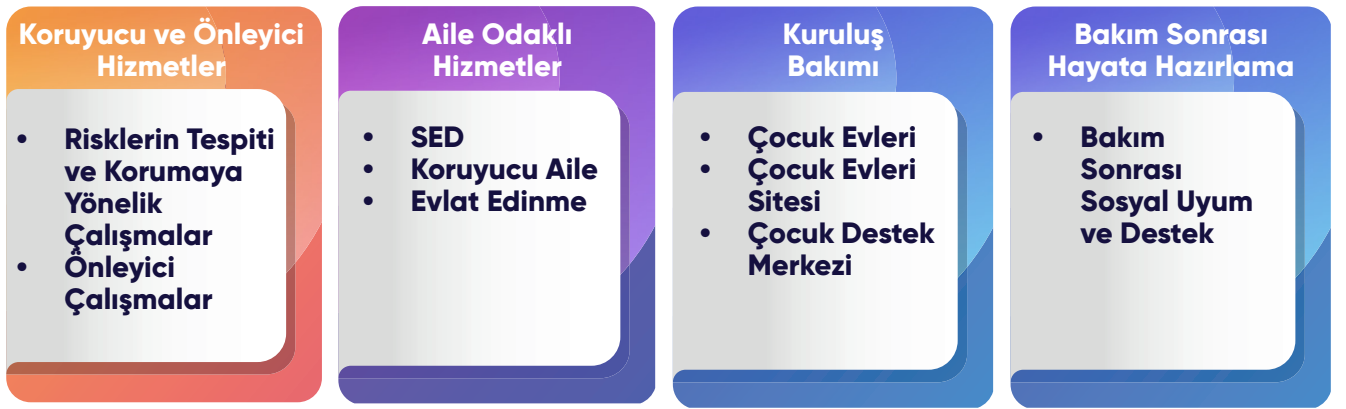
**Fransa'da bakım altında bulunan çocukların %10'u "diğer" kategorisi altında bulunmaktadır (Koruma altındaki çocuk sayılarına dâhil edilmemiştir.).

Not: Çocukların korunma altına alma nedenleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Kaynak: İngiltere'de Koruma Altına Alınan Çocuklar, Almanya Federal İstatistik Dairesi, Koruma Tedbiri Kararları, Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni

Bu bağlamda kurumsal politika öncelikleri doğrultusunda son çare olarak uygulanmaya çalışılan kuruluş bakımında temel anlayış ise kısa süreli kuruluş bakım hizmeti verilmesidir. Mümkün olan en kısa sürede çocukların tekrar ailelerine, yakınlarına ya da aile odaklı bakım modellerinden yararlandırılması hedeflenmektedir. Bununla birlikte süre fark etmeksizin kuruluş bakımında yer alan çocuklarımızın da kaldıkları süre zarfında en iyi ve sağlıklı bir şekilde hayata hazırlanması, yetiştirilmesi, zihinsel, ruhsal, fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişiminin desteklenmesi ve topluma tekrar uyumunun sağlanmasıdır (**Şekil 32**).

Şekil 32. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmet Süreci

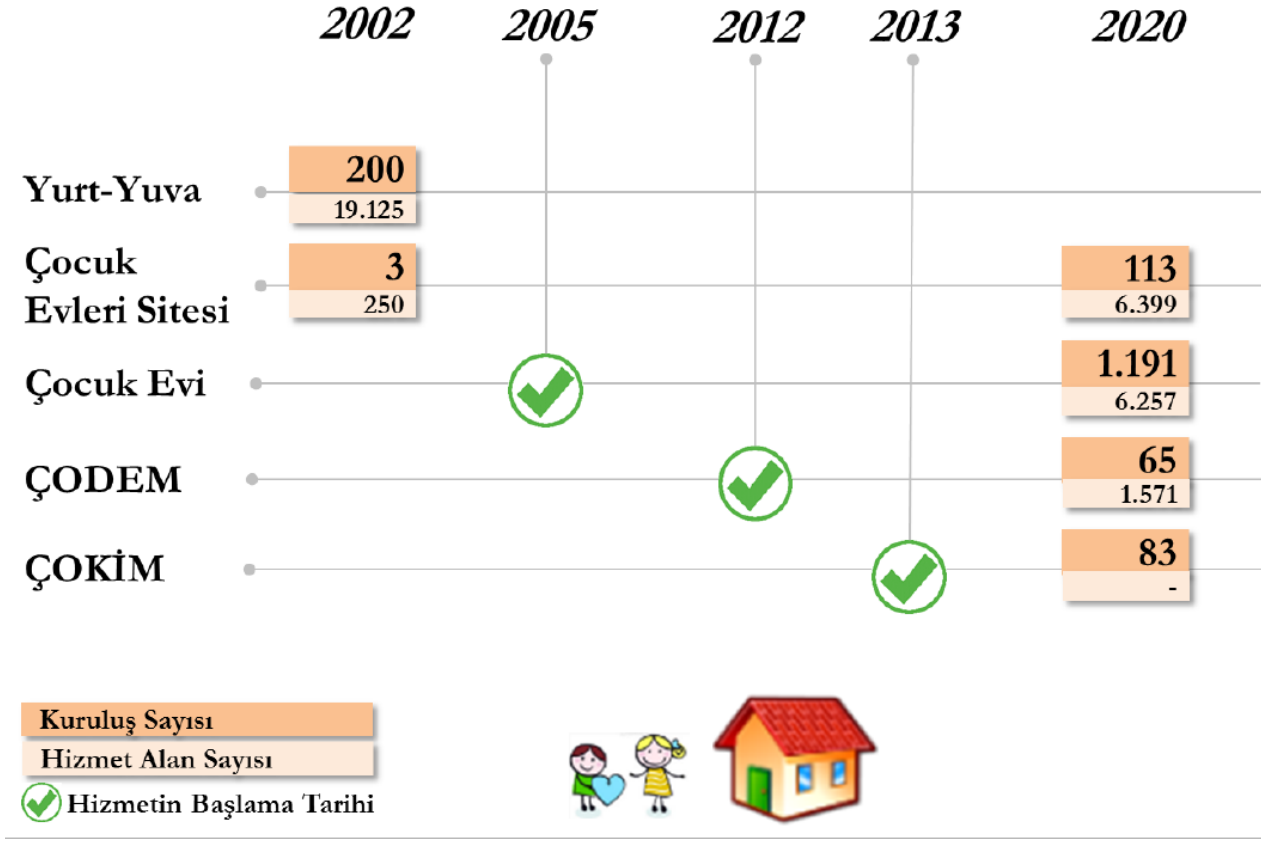

5.3.2. Bakım Hizmetlerinde Dönüşüm ve Kuruluş Bakım Modelleri

Ülkemizde 2002 yılından önce, korunma ihtiyacı olan çocuklara kuruluş bakım hizmeti ağırlıklı olarak 150–200 kapasiteli çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları aracılığıyla yürütülmüştür.

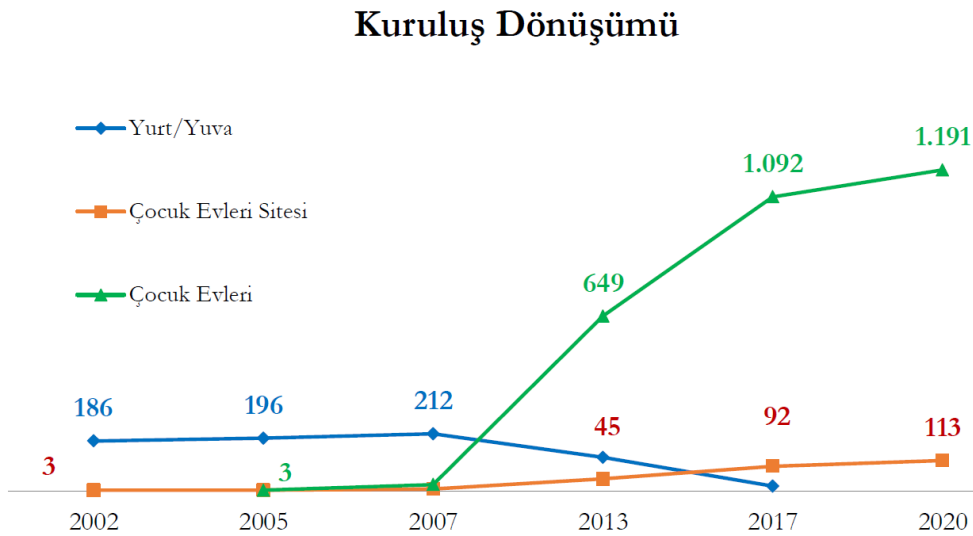
Çocuk gelişiminde ve yetiştirilmesinde ailenin önemi ve rolü büyüktür. Sevgi dolu, sağlıklı ve destekleyici aile ortamları çocuğun zihinsel, ruhsal, fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişiminde önemli yer tutmakta ve etkisi ömür boyu sürmektedir. Aile çocuğun hayata hazırlanmasına, tutum, davranış ve değer yargılarının gelişmesine en uygun ortamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle korunma ihtiyacı içerisindeki çocukların ruhsal ve sosyal yönden daha sağlıklı, kendine yeterli, öz güven duygusu gelişmiş olarak sağlıklı bir şekilde yetişmeleri ve hayata hazırlanmaları amacıyla aile odaklı hizmetler ve aile yapısına en yakın bakım kuruluşları önemsenmiş ve genel yaklaşım olarak benimsenmiştir (**Şekil 33**).

Şekil 33. Kuruluş Modelleri Oluşturma Tarihi ve Kapasite Durumu

Bakım hizmetlerinde dönüşüm çalışmalarında yıllara göre dağılımına bakıldığında 2005 yılında çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi modelleri ile başlayan kurumsal dönüşüm faaliyetleri 2017 yılı itibarıyla tamamlanmıştır (**Şekil 34**).

Şekil 34. Kuruluş Dönüşüm Süreci

Bugün itibariyle büyük fiziksel binalar ve koğuş tipi yapılar şeklindeki çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları denilen kurumsal yapılar tamamen kapatılmış, **çocuk evi, çocuk evleri sitesi ve çocuk destek merkezi şeklinde kuruluşlar ile hizmetler sürdürülmektedir.**

5.3.3. Çocuk Bakım Kuruluş Modelleri;

1) Çocuk Evleri: Apartman dairesi veya müstakil dairelerde, genelde 5-6 çocuğun bir aile ortamına en yakın şekilde bakımlarının sağlandığı ev tipi kuruluşlardır. 2020 yılı Nisan itibarıyla 1191 Çocuk Evi bulunmaktadır.

2) Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlükleri (ÇEKOM): Çocuk evlerinin illerde planlanması, açılış ve işleyişine ilişkin her türlü idari ve mesleki işlemlerinin yapılması, takibi, denetlenmesi ve çocuk evleri arasındaki koordinasyonun sağlanması amacıyla oluşturulan merkezlerdir. 2020 yılı Nisan itibarıyla 79 ÇEKOM bulunmaktadır.

3) Çocuk Evleri Sitesi (ÇES): Korunma ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşke içerisinde birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluşlardır. 2020 yılı Nisan itibarıyla 113 ÇES bulunmaktadır.

4) Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM): Suç mağduru veya suça sürüklenen çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluşlardır. 2020 yılı Nisan itibarıyla 65 ÇODEM bulunmaktadır.

5.3.4. Mevcut Kuruluş Bakım Modellerimizin Çocuklar Üzerinde Etkileri

Mevcut hizmet birimlerinin yapısı, kuruluşlarda hayata geçirilen gönüllü çalışmalar ve STK işbirlikleri ile birlikte korunma altındaki çocuklar, denetimini ve gözetimini yaşadıkları toplumun bir parçası olarak, bir eve, aileye ve mahalleye aidiyet duyguları içerisinde yaşamlarını sürdürmekte, eğitim, sağlık, meslek edindirme, ulaşım vb. topluma yönelik tüm hizmetlerden bütün vatandaşlara yönelik uygulanan aynı süreçlere tabi bir şekilde yararlanmaktadırlar.

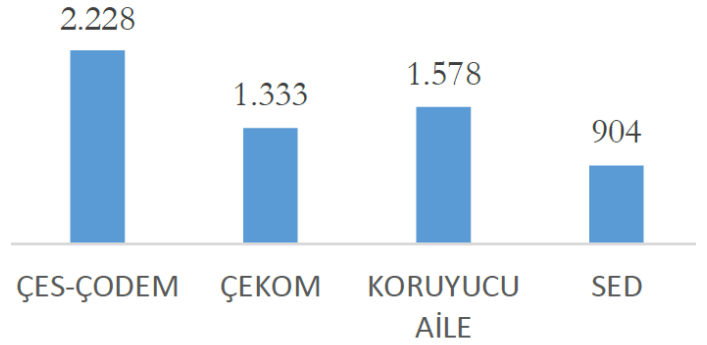
Bakımda hizmetlerinde dönüşümü ile oluşturulan yeni küçük ölçekli kuruluş modellerinin çocuklarımızın hayata hazırlanmasında önemli kazanımlar elde edilmiştir;

- Çocuklarımıza birebir, sürekli ve tutarlı bir bakım hizmeti verilmesi sağlanmıştır. Çocuklara bakım hizmeti veren personel çocuklarımıza daha fazla zaman ayırabilmektedir. Ayrıca çocukların bağlanma, güven ve sorumluluk duygusu ile kişisel gelişimi açısından olumlu sonuçlar elde edilmektedir.
- Ev tipi bakım modeline geçişle birlikte çocukların duygusal, sosyal ve bilişsel yönden daha sağlıklı gelişim gösterdiği gözlenmektedir.
- Çocukların öz bakım becerilerinin daha olumlu geliştiği, kişisel bakım gibi konulara daha fazla önem verdikleri gözlemlenmektedir.
- Çocukların sorumluluk alma bilinci ve paylaşımı artmakta, arkadaşlık ve kendilerine olan özgüven duyguları gelişmektedir.
- Çocukların akademik başarıların da olumlu yönde etkiler görülmektedir.
- Tüm bunların yanında bu model ile farklı cinsiyetlerde olsa dahi çoğunlukla kardeşler birbirinden ayrılmak zorunda kalmamaktadır. Böylece aile üyeleri arasındaki bağlar etkin ve olumlu bir şekilde sürdürülebilmektedir.

Bakım hizmetlerinde dönüşüm ile (yeni hizmet modelleri ile küçük ölçekli hizmet modellerine geçiş) hizmet veren birim sayısı artmış olmasına karşın çocuk bakım maliyetlerinde de önemli bir tasarruflar sağlanmıştır. 2007 yılının Aralık ayında yuva ve yetiştirme yurdu şeklindeki kuruluşlarda personel ve tefrişat giderleri hariç çocuklar için yapılan aylık harcama 1.325,49 iken (2007 yılı harcaması olup 2019 yılına eskale edilmiştir. Güncel oran 4.073,86 TL olmaktadır.) 2019 yılında yapılan harcama miktarı ise 2.228 TL olmuştur (**Şekil 35**).

Şekil 35. 2019 Yılı Personel, Yolluk, Demirbaş, Onarım, İnşaat ve Tefriş Giderleri Hariç Çocuklar İçin Yapılan Aylık Harcama (TL)

Personel, yolluk, demirbaş, onarım, inşaat ve tefriş giderleri hariç (kırtasiye, elektrik, su, yakacak, yiyecek, giyecek, kira, telefon, internet, servis, sağlık gideri, harçlık iâşe, eğitim giderleri) aylık bakım/ koruma maliyeti

5.3.5. Kuruluş Bakım Hizmetlerinde Çocukların Hayata Hazırlanmasına Yönelik Hizmetler

Devlet himayesindeki çocukların korunması, bakımı, bedensel, eğitsel, psiko sosyal gelişimleri ile bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirmelerinin sağlanmasına yönelik hizmetlerimiz sürekli geliştirilmekte ve çocuklarımızı destekleyici ANKA Çocuk Destek Programı, Çocuk Destek, Gelişim ve Eğitim Programı (ÇODEP), Değerler Eğitimi, Rol Model, Nesiller Buluşuyor, Benim Rehberim ve Bir Meslek Bir Gelecek Projeleri gibi çalışmalar hayata geçirilmektedir.

5.3.5.1. ANKA Çocuk Destek Programı (2014)

Çocuk Destek Merkezlerinden hizmet alan korunma ve bakım altında bulunan çocuklarımızın suça sürüklenmeleri, suç mağduru olmaları ve sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya bulunmalarından kaynaklanan örselenme veya davranış bozukluklarının sağaltılması, suç ve madde bağımlılığı ile ilgili olumlu davranış değişikliği oluşturulması, sosyalleşme ve kurallı yaşam becerilerinin kazandırılması sağlanmaktadır. Program ile çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak aileleri ve sosyal çevreleri ile uyum sağlamaları hedeflenmektedir. Program 2018 yılında refakatsiz çocuklara yönelik uygulanmak üzere uyarlanmıştır.

5.3.5.2. ÇODEP Çocuk Destek, Gelişim ve Eğitim Programı (2019)

Çocuk evleri ile çocuk evleri sitelerinde korunma ve bakım altında bulunan çocukların gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla 2019 yılında Çocuk Destek, Gelişim ve Eğitim Programı (ÇODEP) başlatılmıştır. Program "Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesi ve Hayata Hazırlama" ve "Psikososyal Destek" şeklinde iki bileşenden oluşmaktadır.

Program, Çocuk Hakları Sözleşmesindeki taahhütlere uygun olarak çocukların kişisel bakımı, mesleki uygulamalar, personel durumu, kaynak kullanımı ve yönetim yapısında uygulama birlikteliğinin sağlanması amacıyla Devlet koruması altındaki bütün çocukları kapsayan, yapılandırılmış ilk program olma özelliğini taşımaktadır.

5.3.5.3. Minimum Standartlar ve Öz Değerlendirme Sistemi (2013)

Çocuk bakım kuruluşlarının tamamında; Çocuk Hakları Sözleşmesindeki taahhütlere uygun olarak çocukların kişisel bakımı, mesleki uygulamalar, personel durumu, kaynak kullanımı ve yönetim yapısında uygulama birlikteliğinin sağlanması amacıyla asgari standartlar oluşturulmuştur. Bu standartlar çerçevesinde; gerekli izleme ve değerlendirme faaliyetleri yürütülmektedir. Beş ana başlık altında 28 minimum standart belirlenmiştir (Şekil 36).

Şekil 36. Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar Minimum Standartlar

EBEVEYN BAKIMINDAN YOKSUN ÇOCUKLAR MİNİMUM STANDARTLAR

Mesleki Uygulama	Kişisel Bakım	Personel	Kaynaklar	Yönetim
Amaç ve Uygulama	Beslenme	İşe Alma ve Seçim	Yerleşim ve Çevre	Kayıtların Tutulması
Çocuk Koruma Politikası	Sağlık	Danışmanlık ve Destek	Kalınan Yerin Koşulları	Gizlilik
Çocuk Koruma Uygulaması	Oyun/Dinlenme	Yeterli Görevlendirme		Yöneticilerin Rolü
Yönlendirme ve Kabul Planlama	Çocukların Mahremiyeti	Personelin Gelişimi		
Uygulaması ve Gözden Geçirme	Seçim/Tercih Yapma			
İyileştirme (Rehabilitasyon)	İtibar ve Saygınlık			
Bakım Süreci ve Sonrası	İlişkiler ve Bağlanma			
	Çocuk Kimlik Duygusu			
	Kontrol ve Yaptırım			
	Çocuk Katılımı			
	Eğitim			
	Küçük Çocuklar			

5.3.5.4. Rol Model Projesi (2017)

Korunma altında bulunan çocuklarımızın olumlu tutum, davranış ve değerlerini güçlendirmek, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemek, toplumsal/kültürel değerleri öğrenmeleri ve sorumluluk duygusuna sahip bireyler olarak yetişmelerinin sağlanması amacıyla çocuklarımız kendileriyle aynı yaşam deneyimlerin sahip ve toplumda ön plana çıkmış kariyer sahibi rol model kişiler ile bir araya getirilmektedir. Şu ana kadar 3.391 etkinlik ile 59.558 çocuğumuz, 3.842 rol model kişiyle bir araya gelmiştir.

5.3.5.5. Nesiller Buluşuyor Projesi (2018)

Çocuk, genç ve yaşlılarımızın birlikte katılımıyla "Geçmiş Zaman Olur Ki", "Geçmişten Geleceğe Köprü" ve "Gençler & Yetişkin Gençler İle Yarışıyor" alt temaları ile çalışmalar yapılmaktadır. Proje ile çocuklarımızın olumlu tutum, davranış ve değerlerinin

güçlendirilmesi, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi, toplumsal/kültürel değerleri öğrenmeleri ve sosyal sorumluluk bilinçlerinin gelişimine katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Yaşlılarımızın ise torun özleminin giderilmesi, yaşamlarının dinamik kılınması, aktif yaşlanmalarının sağlanması, fiziksel, zihinsel sağlıklarının korunmasına yardımcı olunması ve anıları ile yaşam deneyimlerinin çocuklarımız ve gençlerimiz ile paylaşılmasına imkân sağlanmasıdır. Nesiller buluşuyor kapsamında da 890 etkinlik ile 14.059 çocuk ve 13.688 yaşlımız bir araya gelmiştir.

5.3.5.6. Değerler Eğitimi Programı (2014 ve 2017)

Diyanet İşleri Başkanlığı ile işbirliği içerisinde 2014 yılında başlatılan Değerler Eğitimi Programı kapsamında çocuk bakım kuruluşlarında korunma ve bakım altında bulunan çocuklarımızın milli ve manevi değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleri ve toplumsal hayata daha güçlü katılmaları sağlanmaktadır. Program kapsamında çocuklarımıza mahremiyet bilinci, emanet bilinci, vatan ve bayrak sevgisi ile din kültürü ve ahlak bilgisi gibi konularda kazanımlar verilmektedir. Hazırlanan eğitim materyalleri ile sistematik olarak 2017 yılında bugüne kadar yürütülen çalışmalar kapsamında 35 bin 821 çocuğumuz düzenlenen eğitimlerden yararlandırılmıştır. 2020 yılı itibarıyla 1.502 din görevlisi tarafından değerler eğitimi programı uygulanmaktadır **(Tablo 17)**.

Tablo 17. Yıllara Göre Değerler Eğitiminde Görevli Personel Sayısı

DEĞERLER EĞİTİMİ PROGRAMI İÇİN DİB TARAFINDAN GÖREVLENDİRİLEN PERSONEL SAYISI				
YILLAR	2017	2018	2019	2020
GÖREVLİ SAYISI	1300	1300	1414	1502

5.3.5.7. Çocuklara Yönelik Eğitim Faaliyetleri

Korunma altındaki çocuklarımız yaş durumuna uygun zorunlu örgün ya da yaygın eğitim kurumlarına devam etmektedir.

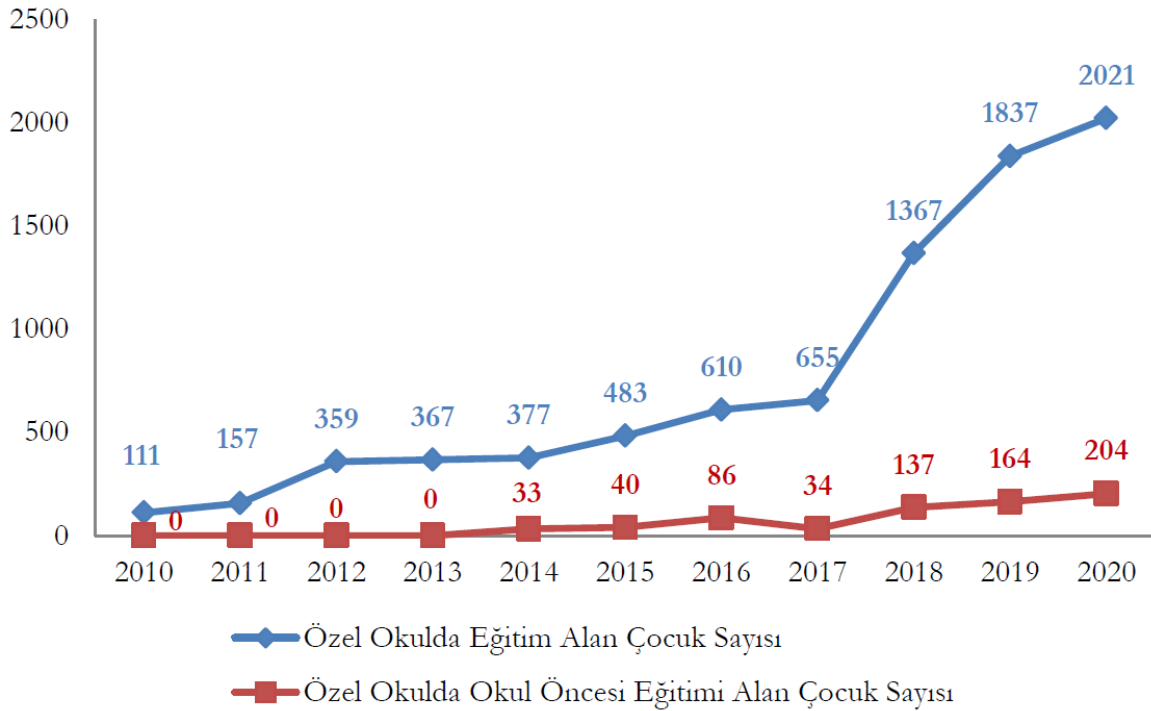
Bunun yanında çocuklarımızın okul öncesi dönemde gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla 0-6 yaş grubu çocuklarımızın okul öncesi eğitim ve bakım hizmetlerinden yararlandırılması sağlanmaktadır. 2019 yılı içinde 235 çocuğumuz bu hizmetlerden yararlandırılmıştır.

Çocuklarımız, Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile diğer resmî kuruluşlar bünyesindeki anasınıfı-anaokulu hizmetlerinden ücretsiz yararlandırılmaktadır. Bu bağlamda çocuklarımızın, sosyal, duygusal, fiziksel, zihinsel, dil gelişimlerine, aile yanından gelen çocuklarla sosyal ilişki kurma ve sürdürme becerileri desteklenmektedir.

Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinin ilgili maddesine istinaden İl Milli Eğitim Müdürlükleriyle işbirliği yapılarak kuruluşlarımızda korunma altında bulunan çocuklarımızdan durumları uygun olanların özel öğretim kurumlarının %3' lük ücretsiz kontenjanından yararlandırılmaları sağlanmaktadır. 2017 yılında yoğunlaştırılan çalışmalar ile önemli kazanımlar sağlanmıştır. 2016-2017 yılında okul öncesi dâhil 689 olan özel okula giden çocuk sayısı 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında yaklaşık 3.22 kat artış göstererek toplamda 2.225 çocuğa yükselmiştir **(Şekil 37)**.

Şekil 37. Yıllara Göre Özel Okulda Eğitim Alan Çocuk Sayısı

5.3.5.8. Çocuklara Yönelik Sosyal, Sportif ve Kültürel Faaliyetler

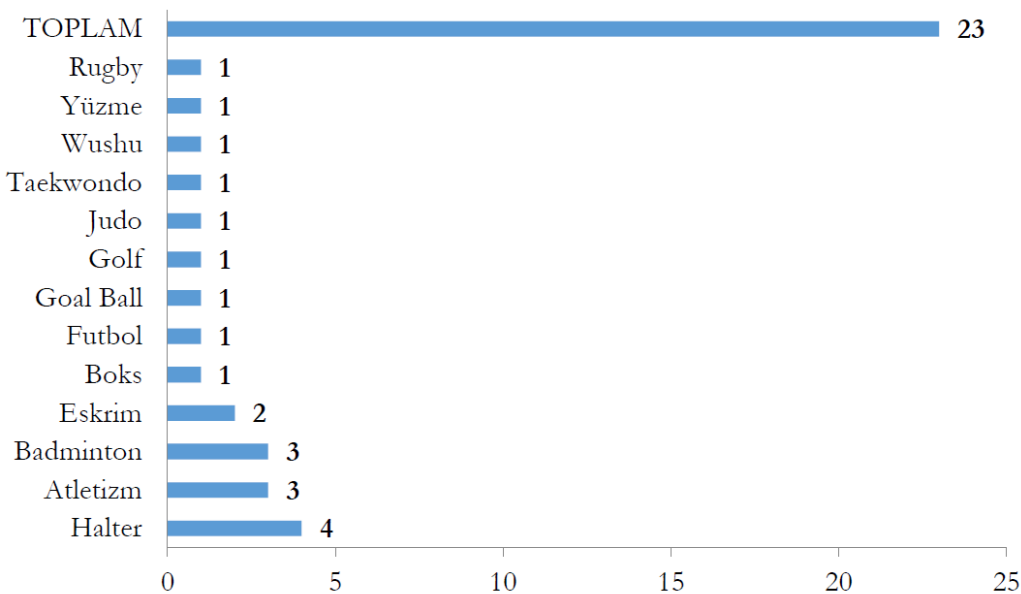
Korunma ve bakım altındaki çocuklarımızın psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılımları sağlanmaktadır. Bu kapsamda Gençlik ve Spor Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Bakanlığımız işbirliğinde eğitim ve sosyal aktivite içerikli kamp programları düzenlenmektedir.

Bu programlarda; Çocuklarımızın psikososyal gelişimlerine de katkı sağlayarak yaratıcı, empati yeteneği yüksek, sorumluluk sahibi ve toplum için değer üreten bireyler olarak yetişmesi amacıyla sosyal sorumluluk faaliyetlerinin planlanması ve çocukların katılımının sağlanmasına yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Çalışma ile kuruluşlarımızda koruma ve bakım altında bulunan, SED Hizmeti ile ailesi yanında desteklenen, koruyucu aile hizmetinden yararlanan ve sosyal uyum kapsamında olan çocukların çeşitli sosyal sorumluluk faaliyetleri içerisinde yer almaları sağlanarak, çocuklarımızın toplumsal hayata hazırlanmaları ile psikolojik, sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

2019 yılı itibarıyla 37 farklı branşta olmak üzere, 789 kız ve 1.121 erkek toplam 1.910 lisanslı sporcu, 14 farklı branşta olmak üzere, 8 kız ve 15 erkek toplam 23 lisanslı milli sporcu çocuğumuz bulunmaktadır (**Şekil 38**).

Şekil 38. Lisanslı Milli Sporcu Çocuk Sayısı ve Branşlara Göre Dağılımı

1.133 kız ve 639 erkek toplam 1.772 çocuğumuz ise düzenli olarak 'Aşçılık, Ahşap Boyama, Bağlama, Bale, Çini, Seramik, Dans, Drama, Ebru, El Sanatları, Folklor, Fotoğrafçılık, Gitar, Hat Sanatı, Halk Oyunları, Heykel, Karikatür, Keçe çalışması, Kompozisyon, Şiir, Edebiyat, Mozaik, Minyatür, Melodika, Piyano, Resim, Robotik Kodlama, Tezhip, Tiyatro, Yazarlık' gibi kültürel ve sanatsal faaliyetlerde bulunmaktadır.

5.4. Yeni Hizmet Modelleri Yaklaşımı Kapsamında Çocuk Koruma İlk vMüdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM)

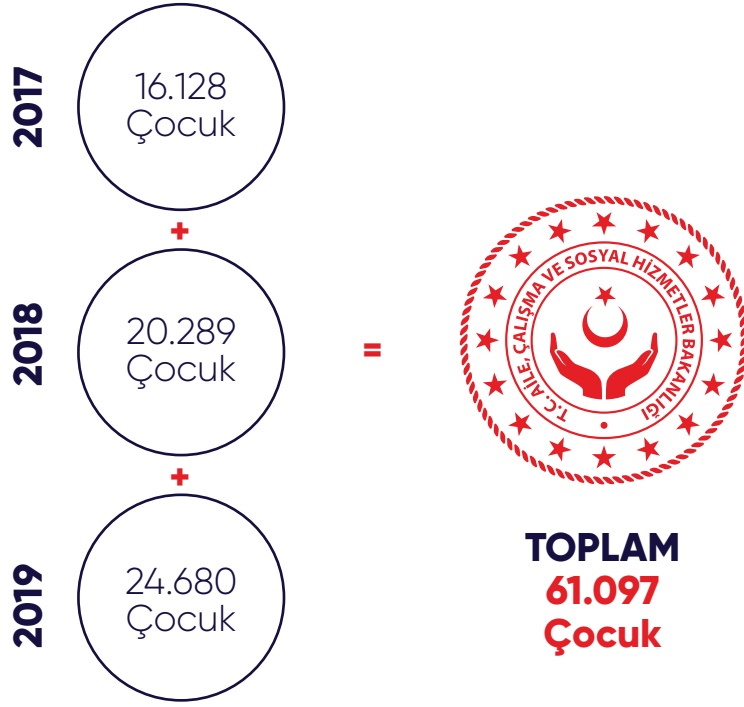
Sosyal sorunlarla birlikte ihtiyaçların da çeşitlendiği ve değiştiği günümüzde çok farklı profildeki çocukların günün her saatinde (7/24) Bakanlığımıza yönlendirildiği görülmektedir. Bu doğrultuda çocukların ilk değerlendirmelerinin sağlıklı yapılması, çocukların gereksiz yere kurum bakımına alınmasının engellenmesi ve faydalanabileceği en uygun hizmet modelinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte hizmet modelinin belirlenmesi sürecinde çok farklı profildeki çocukların aynı yerde kalmalarının ortaya çıkardığı olumsuz etkileşimlerin önlenmesi için yeni değerlendirme mekanizmaları ve farklı kurumsal yapıların oluşturulması önem kazanmaktadır.

Bu doğrultuda 25.12.2012 tarihli ve 2012/15 sayılı Bakanlık Genelgesi ile ÇOKİM birimleri oluşturulmuştur. Söz konusu merkezlerin 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 3. maddesi (f) bendinde tanımı bulunmaması nedeniyle bağımsız birimler şeklinde açılmamakta, bağlı birimlerin içerisinde veya ek üniteler şeklinde müstakil binalarda açılmaktadır.

Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri (ÇOKİM); Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında uygun hizmet modeli belirleninceye kadar hizmet veren birimlerdir. Bakanlığımıza bağlı 80 ÇOKİM bulunmaktadır.

Çocuk koruma sisteminin önemli bir unsuru olan çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimlerimize son üç yılda 61.097 çocuğumuz gelmiştir. ÇOKİM sistemi kurulmadan önceki yıllarda sistematik veri bulunmadığı için geçmiş yıllar kıyaslaması yapılamamakla birlikte bu birimlerde yapılan değerlendirmeler sonucunda son üç yılda gelen çocuklardan ortalama % 24'ü hakkında kuruluş bakımı kararı verildiği görülmüştür **(Şekil 39).**

Şekil 39. Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde ÇOKİM'lerin Rolü

Son üç yılda ilk kabule gelen çocuklarımızın ortalama %55 i kendi ailesinin yanında desteklendi.

Yılda ortalama 1500 çocuk Koruyucu Aile yanına yerleştirilmiştir.

Son üç yılda ortalama 683 çocuk evlat edindirilmiştir.

Son üç yılda ortalama %13,92 çocuk refakatsiz olarak ülkemize giriş yapmıştır.

Son üç yılda ortalama %24 çocuğumuz kuruluş bakımına alınmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

6. BAKIM SONRASI HAYATA HAZIRLAMA VE REHBERLİK FAALİYETLERİ

Çocukların korunma kararı genel olarak çocuk reşit olana kadar devam etmektedir. Ancak bu karar, korunma kararına neden olan şartların ortadan kalkması halinde kurum yetkililerinin önerisi üzerine mahkemece çocuk reşit olmadan önce kaldırılabilmesi gibi reşit olduktan sonra da çocuğun rızası alınmak şartıyla devamı hususunda karar verilebilmektedir. Bu anlamda 18 yaşını tamamlamış olan korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan; Ortaöğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar, Yükseköğrenime devam edenlerin ise 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılmaktadır.

Öğrenime devam etmeyen 18 yaşını doldurmuş çocukların ise bir iş veya meslek sahibi edilerek kendi kendilerine yeterli olabilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilmektedir. Bunlardan korunma kararı kalkmış ancak tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocukları, kendi kendilerine yeter duruma gelinceye kadar himaye olunmaktadır. Ayrıca bedensel, zihinsel ve ruhsal engellilikleri nedeniyle sürekli bakıma ihtiyacı olan ve çalışamayacak durumda olan çocukların korunma kararı uzatılmaktadır. Gerekirse engel durumuna göre engellilere hizmet veren kuruluşlara nakil edilmekte ömür boyu bakım hizmetlerinden de yararlanabilmektedirler.

Çocuklarımıza kuruluş bakımında bulundukları sürede 16 yaşından itibaren hayata hazırlama konusunda görevli meslek elemanlarınca rehberlik yapılmaktadır. Reşit olarak ayrılan çocuklar, istemeleri halinde bakım sonrası rehberlik çalışmaları kapsamında kamuda veya özel sektörde istihdam edilene kadar Bakanlığımızca toplum içinde takip edilmekte ve ihtiyaçları noktasında destek sağlanmaktadır. Bu bağlamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme birimleri oluşturulmuştur. Söz konusu birimler 2018 yılında 81 ilimize yaygınlaştırılmıştır.

6.1. Bağımsız Yaşama Hazırlık ve Bakım Sonrası Rehberlik, İzleme ve Değerlendirme Hizmetlerinde Temel İlkeler

Bakım hizmeti sunulması sürecinde uzun süre kurum ortamında yaşamını sürdüren gençlerimizin bağımsız hayata hazırlanması ve uyum sürecinde karşılaşılabilecekleri risklere karşı onların güçlendirilmesi için izleme, rehberlik ve destekleme çalışmaları yapılması zorunlu hale gelmektedir.

Yetişkinliğe geçiş insan hayatında çalkantılı bir dönem olabilmektedir. Okuldan ayrılma, meslek sahibi olma, ekonomik olarak kendi potansiyellerini yakalama ev kurma, ebeveynlik vb. gibi hususlar her genç insan da kaygıya neden olabilmektedir. Bu kaygıların aşılması

ve karşılaşılan zorlukların çözülmesi için gençlerin doğru yönlendirilmeye, yardıma ve desteğe ihtiyacı olabilmektedir. Çoğu genç bu desteği ailelerinden alabilmekte veya alabileceklerini bilmektedirler. Ancak ebeveyn bakımından yoksun genç insanlar çoğu zaman bu seçeneğe sahip olmayabilmektedir. Baş edilemeyen kaygılar, öngörülmeyen zorluklar, duygusal ve mali olarak hazırlanma beceri eksikliği vb. durumlar nedeniyle gençlerimiz bu dönemde daha hassas olabilmektedirler. Bununla birlikte bu hassas gençler grubunun başarması için gerekli desteğin verilmesi durumunda uygulamada olumlu sonuçlar da görülmektedir. Bu bağlamda bağımsız hayata hazırlama, bağımsız hayata geçiş sürecinde toplum içerisinde izleme, rehberlik ve destekleme çalışmaları birbirini tamamlayan süreçler olup belirli ilkeler üzerinden sistemli bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır (**Şekil 40**).

Şekil 40. Bağımsız Yaşama Hazırlık ve Bakım Sonrası Rehberlik, İzleme ve Değerlendirme Hizmetlerinde Temel İlkeler

Empati,

Bireysel ihtiyaçlara göre planlama,

Gençlerin görüşlerinin dikkate alınması,

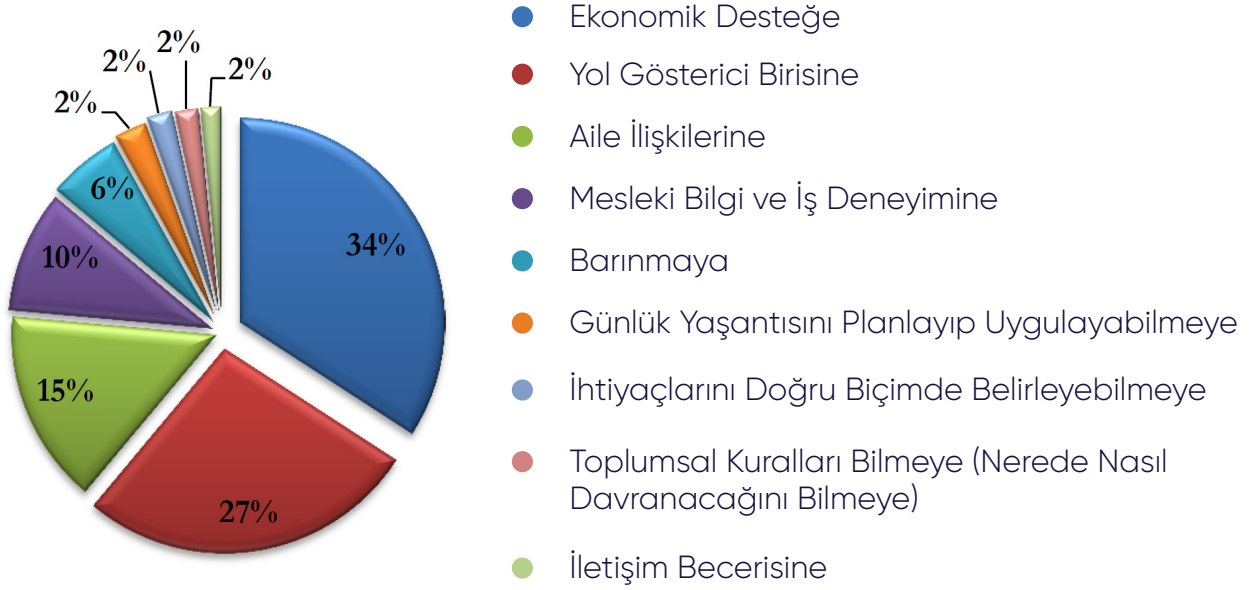
Eğer işler beklendiği gibi gitmezse ikinci bir şansın sağlanması,

Periyodik değerlendirme, gözden geçirme ve kontrol.

6.2. Bağımsız Yaşama Hazırlama ve Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Sağlanan Destekler

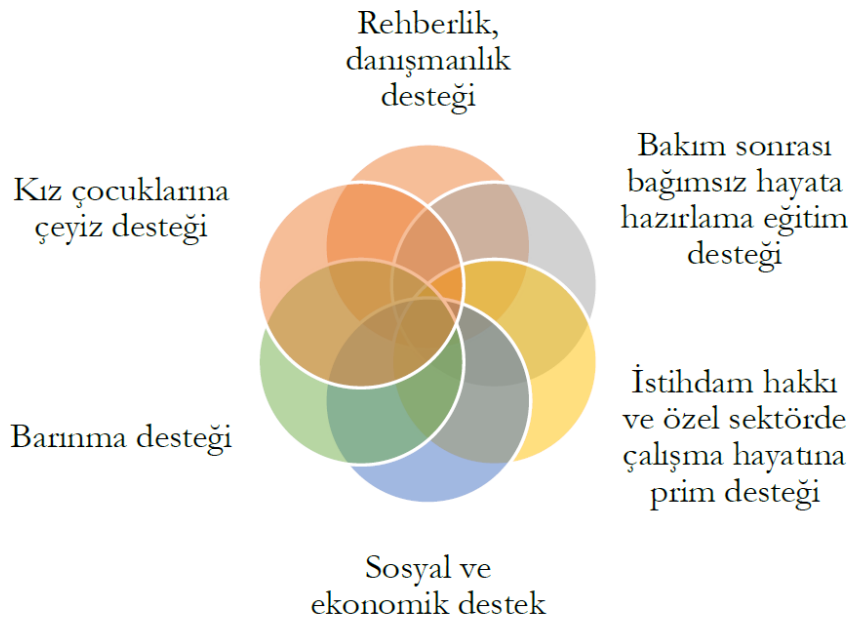
Sosyal hizmet modellerinden yararlanıp reşit olarak ayrılan gençlerimiz çok çeşitli alanlarda desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bakanlığımızca 2019 yılında 7.503 gencimizle yapılan görüşmeler sonucunda (Bkz. 6.2.1.) gençlerimizin kuruluş bakımından ayrıldıktan sonra en fazla ekonomik desteğe ve yol gösterici birisine ihtiyaç duyduğu görülmüştür (**Şekil 41**).

Şekil 41. Reşit Olarak Ayrılan Gençlerin İhtiyaç Duyduğu Destekler

Bu bağlamda sosyal hizmet modellerinden yararlanan gençlerimizin kuruluş bakımından ayrıldıktan sonra hayatlarını en iyi şekilde sürdürebilmeleri, topluma kısa sürede uyum sağlayabilmeleri için çeşitli destek mekanizmaları hayata geçirilmiştir (**Şekil 42**).

Şekil 42. Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Sağlanan Destekler

6.2.1. Rehberlik ve Danışmanlık Desteği

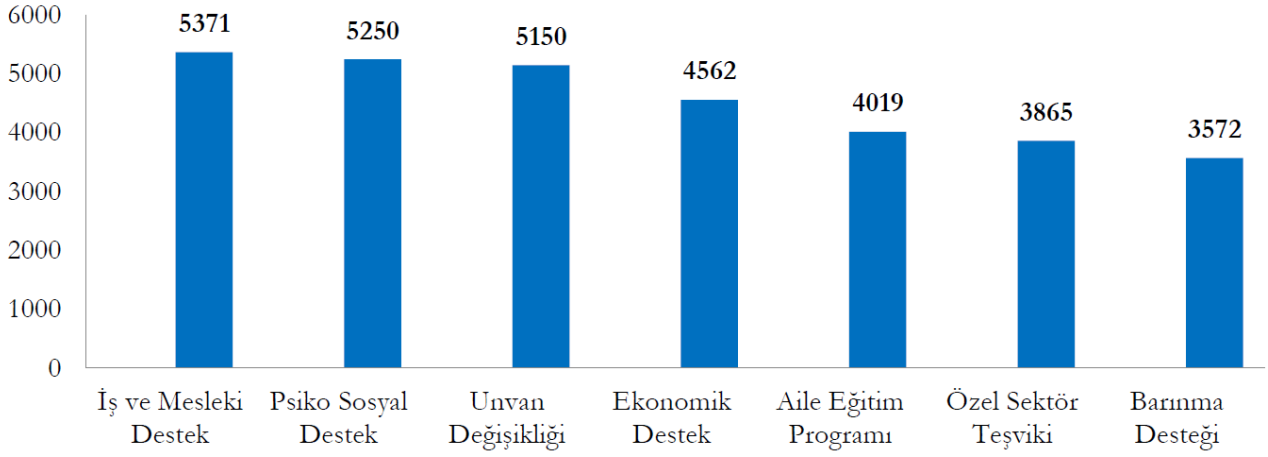
Reşit olarak ayrılan gençlerimize kuruluş bakımından ayrılmalarından sonra bir yıl içerisinde üçer aylık sürelerle izleme ve rehberlik çalışmaları yapılmaktadır. Bu bağlamda 2019 yılında "Devlet korumasında yetişen gençlerimizin reşit olduktan sonra toplumsal hayata adaptasyonunu desteklemek üzere 5.000 gencimize rehberlik hizmeti" projesi yürürlüğe konulmuştur. Proje ile hedefin çok üstünde 7.503 gencimizle görüşme gerçekleştirilmiş olup 81 ilimizdeki dağılım aşağıdaki gibidir (**Şekil 43**).

Şekil 43. 2019 Yılı İllere Göre Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlerle Yapılan Görüşme Sayısı

Cumhurbaşkanlığı İl. 100 günlük icraat programında da yer alan proje kapsamında reşit olarak ayrılan gençlerimiz ile ilk kez gerçekleştirilen çalışmalar ile Devlet korumasında yetişen gençlerimizin, reşit olduktan sonra toplumsal hayata adaptasyonunun desteklenmesi, gençlerimiz arasında yardımlaşmanın ve dayanışmanın geliştirilmesi ve kanıta dayalı politikalar oluşturulması hedeflenmiştir. Proje çalışmaları kapsamında gençlerimiz evlerinde, işyerlerinde ziyaret edilmiş ve gerekli rehberlik çalışmaları yapılmıştır (**Şekil 44**).

Şekil 44. Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Verilen Rehberlik Hizmetleri Dağılımı

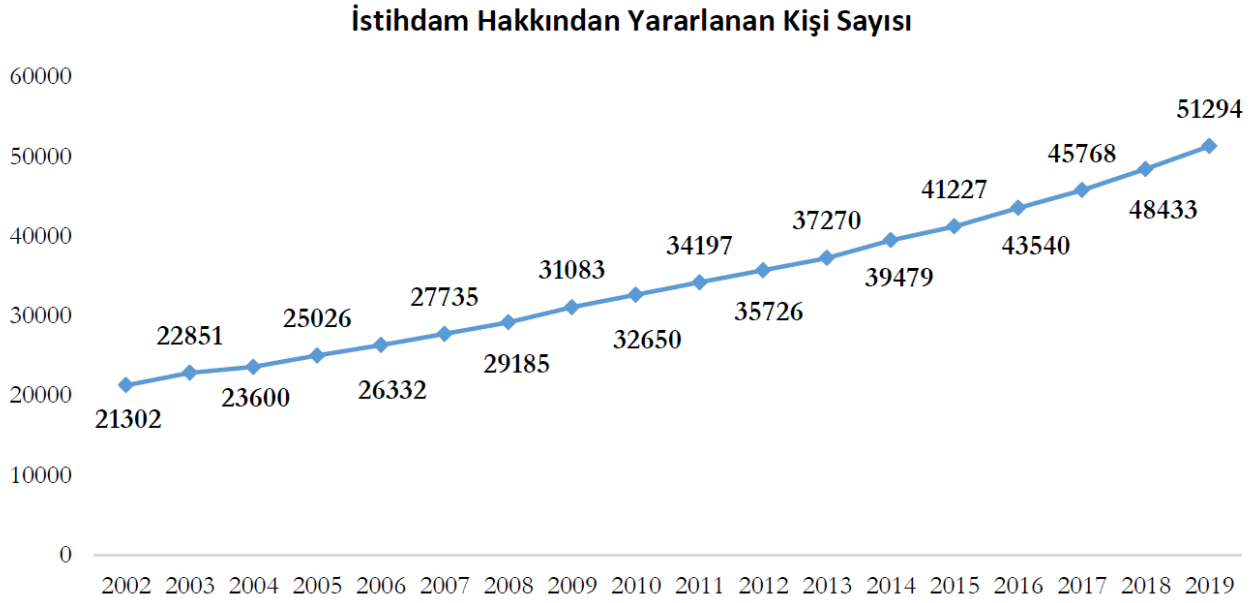
Ayrıca tüm kamu kurum ve kuruluşları ve sosyal hizmet modellerinden yararlanmış kişilerin kurdukları sivil toplum kuruluşları ile sürekli bir işbirliği içerisinde çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda 2018 yılında ilk kez bu alanda çalışan STK ve dernekler ortak bir platformda buluşturulmuştur. 35 Dernek ve STK'nın yer aldığı sosyal medya grubu oluşturmuş ve sürekli iletişim halinde çalışmalar devam etmektedir. Bu doğrultuda kanıta dayalı politika anlayışı doğrultusunda 2019 yılında sosyal hizmet modellerinden yararlanıp reşit olarak ayrılmış gençlerimiz tarafından kurulmuş 35 sivil toplum kuruluşu temsilcisi ile ilk kez Bakanlığımız koordinatörlüğünde bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte 2018 yılında gençlerimizi istihdam eden kurumların merkez teşkilatları ziyaret programı hayata geçirilmiştir. Yapılan kurumsal ziyaretler ile kurum ve kuruluşlar arası tecrübe paylaşımı sağlanmaktadır. Bu bağlamda 2018-2019 yıllarında 36 kuruma 148 kurumsal ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Öte yandan Koruma altındaki çocuklarımızla birlikte iftar ve kahvaltı programları yapılmaktadır. Bu doğrultuda 2019 yılında düzenlenen etkinliklere 1.847 iş hayatındaki reşit olarak ayrılmış kişi katılmıştır.

6.2.2. İstihdam Desteği (1988) ve Özel Sektör İstihdam Teşviki (2018)

2828 sayılı Kanun veya 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca haklarında korunma veya bakım tedbir kararı alınmış olup fasıllı olarak geçen yararlanma süreleri dâhil iki yıldan az olmamak üzere Bakanlığımızca sunulan sosyal hizmet modellerinden yararlanan çocuklardan reşit olduğu tarih itibarıyla bu hizmetlerden yararlanmaya devam edenler, kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmektedir. Uygulamanın başlatıldığı 1988 yılından bugüne kadar toplam 51.294 gencimiz kamu kurum ve kuruluşlarına yerleştirilmiştir (**Şekil 45**).

Şekil 45. Yıllara Göre İstihdam Hakkından Yararlanan Kişi Sayısı

2018 yılında yapılan düzenleme ile hak sahipliği başvuru süresi 2 yıldan 5 yıla çıkarılmış, yılda bir defa yapılan atama işlemi ise yılda 3 defaya çıkarılmış olup gençlerin yaklaşık iki yıl süren bekleme süreleri azaltılmıştır. Ayrıca yapılan değişiklik ile daha önce uygulamada olan ilköğretim mezunlarının yardımcı hizmetler, ortaöğretim ve üzeri mezunların ise memur olarak atanması uygulaması değiştirilmiş, gençlerimizin öğrenim durumlarına uygun kadrolara atanma imkânı getirilmiştir. Söz konusu düzenleme ile gençlerimizin üniversiteye girişi teşvik edilmiştir. Artık gençlerimiz mühendis, öğretmen, psikolog gibi öğrenim durumlarının ihraz ettiği kadrolara yerleşmektedir.

İstihdam hakkına sahip gençlerimiz özel sektörde çalışmaları halinde, 31/05/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu doğrultusunda ödenmesi gereken malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi, kısa vadeli sigorta kolları primi ve genel sağlık sigortası primi ile işsizlik sigortası primi, sigortalı ve işveren hissesinin tamamı sigortalının işe giriş tarihinden itibaren beş yıl süre ile Hazine tarafından karşılanmaktadır. İlk kez 2018 yılında hayata geçirilen bu teşvikler kapsamında 2020 yılı Şubat ayı itibarıyla 4 bin 403 iş kolunda 4 bin 596 gencimizin özel sektörde istihdamı sağlanmıştır.

6.2.3. İstihdam Hayatına Uyum Eğitimleri

Kamu kurum ve kuruluşlarına yerleşerek kamu personeli olarak göreve başlayacak gençlerimizi işe başlama süreci hakkında bilgilendirmek, iş hayatına uyumunu sağlamak, çalışma koşulları, hakları ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek, müstafi olarak devlet memurluğundan ayrılma riskini engellemek ve iş hayatına bilinçli ve uyumlu

başlamalarını sağlamak amacıyla İş Hayatına Uyum Semineri Programı uygulanmakta ve gençlerimiz iş hayatına adaptasyon noktasında desteklenmektedir. Uygulama her istihdama yerleştirme dönemi sonrası tekrarlanmaktadır.

6.2.4. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti

Devlet korumasından yararlanarak ayrılan gençler uzun vadeli sigorta kollarına tabi bir işte istihdam edilene kadar Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti ile de desteklenmektedir. Bakanlığımız Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik gereğince ekonomik desteğe ihtiyaç duyanlara destek sağlanmaktadır (**Şekil 46**).

Şekil 46. Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlere Sağlanan SED Destekleri

6.2.5. Barınma Destek Hizmeti (2018)

Barınma ihtiyacı olan gençlerimiz Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile işbirliği içerisinde 2018 yılında ilk kez uygulamaya geçirilen (Fon Kurulu Kararı: 22/05/2018 tarih ve 2018/2) proje doğrultusunda barınma yardımından yararlandırılabilir. Bu bağlamda gençlerimize işe girene kadar kamu misafirhanesi, sosyal tesis, konukevi ya da aynı standartta bir otel, pansiyon gibi yerlerde kalabilmesi yönünde destek sağlanabilmektedir.

6.2.6. Kız Çocuklarına Çeyiz Desteği

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 32. maddesi gereğince Bakanlığa ait sosyal hizmet kuruluşlarında korunma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere, çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak ve bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek devlet memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı da yapılmaktadır.

6.2.7. Çocukların Bakım Sonrası Bağımsız Hayata Hazırlanmasına Yönelik Hayata Geçirilen Projeler

Benim Rehberim Projesi (2019)

Sosyal hizmet modellerinden yararlanan çocuklarımız kendileri gibi aynı ortamda yetişmiş ve benzer yaşam deneyimlerine sahip hayata atılmış gençlerimizle bir araya getirilmekte ve tecrübe aktarımı sağlanmaktadır. Proje kapsamında 2019 yılında 400 rehber kişi 400 çocuğumuzla eşleştirilmiştir.

Bir Meslek Bir Gelecek Projesi (2019)

- Sosyal hizmet modellerinden yararlanan ve örgün eğitime devam edememiş çocuklarımızın reşit olduktan sonra kendi ayakları üzerinde durabilmeleri ve istihdamlarının desteklenebilmesi için mesleki eğitime yönlendirilmektedir.
- İŞKUR ile işbirliği içerisinde çocuklarımızın İŞKUR kayıtları oluşturulmakta ve mesleki eğitim kurslarından faydalandırılmaktadır. 2019 yılında 614 çocuğumuz projeden faydalandırılmıştır.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİNİN DESTEKLENMESİ İÇİN HAYATA GEÇİRİLEN DİĞER UYGULAMALAR

7.1. Uzman Müdahale Ekipleri Oluşturulması ve Yaygınlaştırılması

Çocuğa yönelik şiddet, ihmal, istismar vb. vakalarının önlenmesi, duyulduğu ilk andan itibaren çocuğun yüksek yararı doğrultusunda vaka yönetiminin doğru planlanması, sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve mağdur çocuk ve ailesinin ikincil örselenmelerinin önlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Cumhurbaşkanlığı II. 100 Günlük İcraat Programı kapsamında çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddet vakalarında müdahale etmek amacıyla ilk kez 2018 yılı Aralık ayında 81 ilde oluşturulmuştur. Bu kapsamda oluşturulan ekiplerde Bakanlığımız çocuk koruma alanında çalışan (sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimci vb.) uzmanlar yer almaktadır.

7.2. Uzaktan Eğitim Programı (2019)

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sunulan hizmetlerde uygulama bütünlüğünün oluşturulması, birimlerimizde görev yapan idareci, meslek elemanı ve diğer personele yönelik çocuk koruma alanına ilişkin bilgi ve tecrübe paylaşımı sağlanması, uygulama kapasitesinin geliştirmesi ve alanda görev yapan personel ile fikir alışverişinde bulunulması amacıyla 2019 yılı içerisinde "Uzaktan Online Eğitim Programı" uygulamaya başlanmıştır.

ÇHGM olarak ilk kez hayata geçirilen program kapsamında 2020 yılı Nisan ayı itibarıyla 7 eğitim programı gerçekleştirilmiş olup ortalama katılan birim sayısı 195 olmuştur. Sisteme her birim bir kullanıcı şifresi ile bağlanmakta ve tüm çalışanlar izleyebilmektedir

Tablo 18. Uzaktan Eğitim Programı Tablosu

Eğitim Konusu	Eğitime Katılan Birim Sayısı
Vaka Müdahale Süreçlerinde Dikkat Edilecek Hususlar (suç duyurusu,soruşturma, kovuşturma, davaya müdahil olma, gizlilik kararı, yayın yasağı, erişimin engellenmesi, vasi kayyum ataması, çocuğa özgü tedbirler vb.)	258
Korunma/Bakım Tedbiri Kararının Alınması Süreci Sosyal İncelemenin Önemi ve Komisyon Değerlendirme Sistemi Korunma/ Bakım Tedbiri Kararının Uzatılması Süreci	196
Çocukların Akademik Başarısı, Lise ve Üniversite Tercihlerinde Rehberlik 2828 Sayılı Kanunun Ek 1 inci Maddesi Kapsamında Gerçekleştirilen İstihdam Süreci Hakkında Bilgilendirme	198
Çocuklara Sunulan Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri	172
Yüksek Öğrenime Devam Eden Gençlerimize Sunulan Hizmetler	180
Koruyucu Aile ve Evlat Edindirme Hizmetleri	81
ABS ÇHGM Sistem Tanıtımı ve Veri Girişi (66 Kez)	250
COVID19 Tedbirleri Ve Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	225

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. ÖZET

Bir ülkede çocukların yaşamı, gelişimi ve korunması, o ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısı ile yakından ilişkilidir. Bir ülkede, çocuğun durumunu, içinde yaşadığı toplumun koşullarından bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Toplumun refahı herkes gibi çocuklarca da paylaşılır. Toplumlardaki olumsuz koşullardan en fazla ve öncelikle de çocuklar etkilenmektedir.

Bültende yer alan bilgilerden görüldüğü üzere çocuklara yönelik politikalar, yaklaşımlar, kurumsal yapılar; yer, zaman, mekân, ülkelerin dini, ekonomik, sosyal, kültürel durumları, jeopolitik konumları vb. birçok unsurun etkisinde kalabildiği ve tarihsel gelişim içerisinde bazı zamanlar çok zor ve karanlık dönemler yaşanmasına karşın çocuğa saygı kültürünün ve çocuğun korunması anlayışının her daim egemen bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Medeniyetimizde de çocuklar her zaman geleceğin güvencesi, şefkat gösterilmesi ve himaye edilmesi gereken masum bir varlık olarak görülmüş, onlara mutlu, güvenli ve aydınlık bir gelecek hazırlanmasına özel bir önem atfedilmiştir. Bu bağlamda, çocuğun korunmasında aile ve Devletin yükümlülükleri Anayasamızla güvence altına alınmıştır. Çocukların yetiştirilmesi, eğitimi, sağlığı, ailenin korunması gibi konular hükümet programlarında özellikle vurgulanmıştır.

T.C. Anayasası'nın 10. maddesinde "...Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz." hükmü yer almaktadır. Ayrıca, "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlıklı 41. madde hükmü, aile ve çocuğa verilen önemin dayanaklarıdır.

Ülkemizde sosyal kalkınma anlayışıyla sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik bir arada değerlendirilmekte bütüncül bir sosyal koruma sistemi benimsenmektedir. Bu bağlamda sosyal kalkınmanın insan odaklı herkesi kuşatacak ve her yere ulaşacak şekilde hayata geçirilmesine yönelik politikalar hedeflenmektedir.

Bu doğrultuda ülkemizdeki tüm çocukların korunmasını, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasını amaçlamakta, çocukların ödev ve sorumluluklarının farkında güçlü bir birey olarak yetişmelerini desteklemek, hayat standartlarını geliştirmek ve sağlıklı büyüyecekleri, iyi eğitim alacakları, güç koşullarda kalmaları durumunda korunacakları, kaliteli hizmetlere erişebilecekleri ve bu amaçla gereken kaynakların ayrıldığı, ülke ölçekli bütünsel bir Çocuk Refahı Sistemi'nin hayata geçirilmesine yönelik politikalar ve faaliyetler hayata geçirilmektedir.

Bu bağlamda sosyal hizmetlerin gelişime açık yapısı ile temel yaklaşım ilkeleri ve unsurları doğrultusunda son dönemlerde çocuk koruma alanında tüm Dünyada da benimsenen çocuk, aile, toplum işbirliği içerisinde koruyucu önleyici hizmetler, aile odaklı hizmetler

ve son çare olarak kuruluş bakım hizmetleri alanında önemli politikalar ve uygulamalar hayata geçirilmiştir.

Kadim medeniyet anlayışımız doğrultusunda her dönem dünya ülkelerine rol model olabilecek uygulamalar (çocuk evleri, istihdam hakkı, ASDEP vb.) yürürlüğe koyan ülkemizde; İnsanı yaşat ki devlet yaşasın şiarı, çocuk ve genç nüfusun teşvik edici gücü, güçlü aile yapımız, toplumun çocuk olgusuna olumlu yaklaşımı ve artan farkındalık, ekonomik kalkınmayı sosyal kalkınma olarak gören yaklaşım, koruyucu önleyici bakış açısı, sürekli gelişim ile ulusal ve uluslara arası kuruluşlarla işbirliği anlayışı ve tüm kurumların işbirliği ve koordinasyon çabası gibi birçok unsur bugünkü çocuk koruma sisteminin güçlü yanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elbette ki her çocuk için farklı ve kendine özgü gelişen korunma ihtiyacı durumu, ancak bu durumlara uygun olarak geliştirilecek işbirliği ve koordinasyon halinde uygulanan tedbirlerle giderilebilir. Çocuk koruma alanının çok sektörlü ve çok disiplinli yapısı koordinasyonu ve işbirliğinin geliştirilmesini ve sistematik hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bununla birlikte çocuğa yönelik koruyucu önleyici yaklaşımın toplumun tüm unsurlarıyla benimsenmesi, bu yönde toplumsal bilinç düzeyinin geliştirilmesi ve karar alma süreçlerinde öncelikli olarak uygulama anlayışının egemen kılınması da geliştirilmesi gereken bir diğer etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, İ. (2011). Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 11-19.
- Akyüz, E. (2010). *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydoğan, E. ve Çoban, E. (2016). Türkiye’de Nüfus Sayımları ve Uygulanan Nüfus Politikaları. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 113-125.
- Ayhan, H. ve Maviş, H. (1994). *Darüşşafaka. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9, 7-9.
- Beter, Ö. (2010). *Türkiye ve İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemleri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.
- Bıyıklı, L. (1983). Koruyucu Aile Bakımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 11-15.
- Canan, İ. (1991). Vakıfların Çocuğun Korunmasına Yönelik Fonksiyonel Yapıları. *Aile ve Toplum*, 1(2), 56-62.
- Çağlar, D. (1973). Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 59-111.
- Çanlı, M. (2002). Eytam İdaresi ve Sandıklar (1851-1926). *Türkler*, 14, s. 57-73.
- Çavuşoğlu, T. (2005). *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar*. Ankara: SABEV Yayınları.
- ÇHGM, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2014). *Türkiye’nin Raporlama Sürecine İlişkin Rehber Doküman*, Mayıs, sf.3-9.
- Doğan, M. (2011). Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*(23), 293-307.
- Doğan, S. ve Bülbül, S. (2016). Suça Sürüklenen Çocukların Durumu ve Çözüm Önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59, 31-36.
- Elmacı, D. (2019). Türkiye’de Koruma Altındaki Çocuklara Yönelik Çocuk Koruma Kuruluşlarındaki Değişimler, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, s.35-59.
- Erdem, A. R. (2005). İlköğretimimizin Gelişimi ve Bugün Geline Nokta. *Üniversite ve Toplum*, 5(2), 1-15.
- Erkan, R. ve Erkan, G. (1987). *Darüleytamlar*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, 5(1), 61-68.
- Erükçü, G. ve Akbaş, E. (2012). Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 135-152.
- Ersoy, A. F. ve Dikici, E. (2018). Osmanlı Döneminde Sosyal Hizmet Faaliyetleri Yapan Bazı Kuruluşlar, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(2), 576-594.

- Gökçearslan Çifci, E. (2009). Türkiye’de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi, *Aile ve Toplum*, 5(19), 62.
- Gölcüklü, F. (1957). Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında 5387 Sayılı Kanun ve Tatbikatından Bir Örnek. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 84-93.
- Güneş, G. (2005). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Ödemiş’in Kimsesiz ve Yetim Çocukları: Ödemiş Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Faaliyetleri. *Kebikeç*, (19), 141-153.
- Güven, S. (2011). Medyada Küçüklerin Korunmasına İlişkin Düzenlemeler. Ankara: RTÜK Uzmanlık Tezi.
- Işıkçı, Y. M. ve Karatepe, S. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 69-96.
- İnan, A. N. (1968). Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 201-219.
- İnan, A. N. (1968). Çocuk Hukuku. İstanbul: Ankara Üniversitesi.
- İşeri, M. (2014). Osmanlı Çocuk Koruma Sistemi ve Darüleytamlar (1851-1923), Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Hizmetler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Kesgin, S. (2016). Osmanlı’nın Son Döneminde Kimsesiz ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Eğitimi ve Topluma Kazandırılması: Kastamonu Örneği. *Dini Araştırmalar*, 19(50), 135-158.
- Kurt, S. K. (2012). Bir Eğitim Öncüsü: Darüşşafaka. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 159-174.
- Makal, A. (2006). Çocuktum, Ufacıktım... Türkiye’de 1920-1960 Döneminde Çocuk İşçiliği. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Ortaylı, İ. (2006). Osmanlı Toplumunda Aile. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özbay, Y., Kandemir, M., Kuyumcu, B., Eşici, H., Kaşkaya, A., Büyüköztürk, Ş. ve Taylan, H. (2013). Kurum Bakım Türlerinin Etki Analizi. Özel Yayın, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Gazi Üniversitesi.
- Özbek, N. (2002). Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşrutiyet 1876-1914. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbek, N. (2006). Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Özçelik, M. (2011). 23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları. *Akademik Bakış*, 5(9), 265-283.
- Özkan, S. (2006). Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamu. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 211-229.

- Öztürk, C. (1999). Islahhane. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 19, 190-191.
- Öztürk, N. (2002). Osmanlı Döneminde Vakıflar. Türkler, 10, s. 433-446.
- Parlak, S. ve Demir Çelebi, Ç. (2018). Çocuk Adalet Sisteminde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Uygulamaya Yönelik Algıları, Toplum ve Sosyal Hizmet, 29(2), s.163-189
- Salim, M. (2010). Geçmişten günümüze Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Isparta.
- Sarıkaya, M. (2003). Savaş Yıllarında Himaye-İ Etfal Cemiyeti’nin Çocuk Misafirhanesi ve Çocuklar, Atatürk Dergisi, Cilt III. s.193-202.
- Sarıkaya, M. (2007). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (34), 321-335.
- SHÇEK. (2007). 2006 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: SHÇEK Yayını.
- Şafak, N. (2013). Darüleytam’da Çocuk Olmak: On Çocuk On Portre. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, (2), 262-283.
- Şişman, Y. (2017). Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 1-22.
- TÜİK. www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 08.04.2020).
- Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(3), 275-302.
- Uluğtekin, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Uğur, Ç. S. (2018). Türkiye’ de Çocuk Koruma Politikaları: Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinin Rolü, Uzmanlık Tezi, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.
- Ünal, V. (2012). Osmanlının Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36(2), 1-27.
- Yıldırım, N. (2010). Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi. İstanbul: Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yayını.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Çocuk Koruma Sisteminde Aileyle Çalışmanın Esasları: İstanbul Örneğinde Çocuklar ve Ailelerinin Gereksinimleri, Güçlülük ve Risk Faktörleri Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı. Ankara.
- Yüksel, H. (1998). Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683), Sivas.
- Mandaloğlu, M. (2013). Eski Türklerde çocuk hukukunun töreye göre değerlendirilmesi. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 145.

2020

www.ailecalisma.gov.tr